

LUKA

Ama Sisiniġk Yesu indańguk

Lukali g'ńg'it manda k'ndem ama loloń no koi Tiofilus endi pinalektok youkuk

¹ Yambatti nepek g'it'ik n'ndok bońg'ipn'nan t'imb' indańguk wolok kasat ama asupt' nanand'nj'lok tuop kiupi youk'liń, ² w'in kusei k'im'k'im'li'nan nanin nepek indańguk w'in daus'li' kańbi, g'ńg'it manda e-daut kena t'ńg'liń endi kasat w'in t'i-n'img'liń, wolok tuop endi w'ind'ńgangot kiupi youk'liń. ³ T'imbi nak nepek g'it'ik indańguk w'in nain ombapgan e-lonj' kena t'i-k'liń eńgutta t'imbi n'ndiń t'imbettok nand'let: nak bo nepek indańguk wolok kasat sambat plon k'im'p youpi, lolona Tiofilus d'ika yout-gametat. ⁴ W'ind'ń t'imbambi, n'ndiń nand'i-dakleukań: nepek wolok kasat t'i-gamg'liń wali' biańgan w'ind'ńgan indańg'liń.

Eńaloli Yoane indauptok Sakalaiala n'ńguk

⁵ Elotti Judia kwettok ama wapmańji kuń'li'mbi, tapma ama no kuńguk koi Sakalaia. Endi telak dama no koi Abia endok sambat g'ita tapma it g'inań kena pa t'lińguk. Tam'in Elisabet endi bo Alondok* sambat. ⁶ Wapatam t'ipet endi Yambattok dainan d'nd'm sin'ik kumbi, Wopumdok end'kńe manda ba telak

* **1:5:** Alon w'in tapma ama g'it'ik endok bep pańji.

gitiik kimit-kleñgimikta yomjet no nim patsemguk. ⁷ Gan Elisabet endi yamin pakukta timbi endi gwañwanjet bisat nimnat papi, gilik sinik tñngimik.

⁸ Nain nola ñndiñ indañguk: Abialok sambat endi tapma ilan kena tindlok nain indasemumbi, Sakalaiali bo Yambattoñ tapma tñmepi lom pakuk. ⁹ Palinlimbi, tapma amali “Wopumdi pataknan nindi lombi, pama mliñat siñimetak?” embi, tapma ama nisilok ep tindinji klembi, timbi-inda sañala kokiliñ. Kolimbi, Sakalaia timbi indaumbi, it ginañnan loñguk. ¹⁰ Pama mliñat sinjilok nain indaumbi, amatam asupti tapma it sañ jimba ginañ kimin timbi, nimolo ti-pakiliñ. ¹¹ Timbi Wopumdok eñalo noli Sakalialoñ inda-ñimimbi, pama sinjilok sisuat wokok kit dindim kandañ ikuk. ¹² Ili kañbi kasilikñembi, kolan misinguk. ¹³ Gan eñaloli ñndiñ ninguk, “Sakalaia, dik nim misiwaiñ. Yambattikan nimoloñga nandingukta ñndiñ ti-gamekak: tamga Elisabet endi niñañga no apmumbi, koi Yoane kitikañ. ¹⁴ Enda timbi simbaka kindem daumbi, silisili wopumdi ginañga tokñeukak. Timbi endok indaindaiñla amatam asupti bo silisili tñiminekaliñ. ¹⁵ Kusei ñndiñda windiñ tinekaliñ: Wopumdi enda nandum loloñ sinik tilak. Gwañgwa wali kuñgun Wopum bi-ñimekakta timbi wain ba tuk kimbaiñ nim nambekak. Timbi endi meñ simbai ginañnan palinlimbi, Dindim Woñdi tokñe-ñimumbi kuukak. ¹⁶ Endi Isael amatam asup ginañji ep timbi tambanembi, Wopum Yambatsiloñ undane ñanekaliñ. ¹⁷ Yambattok gembai ba

Woi plofet Elialoi palmiñguk wíndiñgangot niñañgaloñ bo palmimbi, Wopumdok telak dama timbekak. Endi bepsiilok ginañji tambaneumbi, gwañgwanjii nombo wale kindem ti-semnekalin, timbi ama Yambattok manda wikañ endok ginañji tambaneumbi, ama dindim kuañ endok nanandinji klenekalin. Wíndiñ tiñipi, endi Wopum bimbíndok ti-pañgipañgile ti-semekak.”

¹⁸ Timbi Sakalaialí eñalola nimbí eñguk, “Mandañgala nittek nandiwambi, biañgan timbek? Nak gilik sinik tiñgut, timbi tamna endi bo gwilat asupgan makleñguk win!” ¹⁹ Eumbi niñguk, “Nak eñalo Gabriel, timbi nak Yambattok ñasñgan kuñipi, kena pa tilet. Timbi nak dikita manda embi, giñgit manda kindem ñin ganganlok embi, nani-mulimbi bit. ²⁰ Ale, dik nandi: giñgit manda ganit wolok tuop Yambatti nain kimikuknan indaukak. Gan dik mandana nim nanandi-kilik tilañda timbi nak mañga kimsip gamambi, slak mañga kwap em palimbi, nepek ganit wali bien indaukak wolok tuop.” Eñaloli wíndiñ eñguk.

²¹ Sakalaialí nain ombap tapma it ginañ sakñelam pakukta timbi amatam mandipakiliñ endi nandi-bendi ti-ñimíñgíliñ. ²² Timbi endi sañ jimba ginañ piñguk nain wolonda endi manda enbektok tuop nim. Slak man kwap em papi, kittiñgot tiñgukta timbi amatamdi “Endi tapma it ginañ nepek engano sinik no kañak” wíndiñ nandiñgíliñ.

²³ Tapma ilan kenan tindilok nainñin taleumbi, Sakalaialí ilnan undane ñam ²⁴ pat-tañambi, tamín Elisabet endi gwañgwa minjip tiñguk.

Timbi yakip kit tombon endi ilnan gitakan patsembimbi, ñindiñ eñguk, ²⁵ “Wopumdi nain ñindiñgít nandi-nambi, amatamdok dausnan maetna timbi tale-namektok ñindiñ timbi indamlak.”

Eñaloli Yesu indauptok Malia niñguk

²⁶ Elisabetti yakip kit tombon noñgan gwañgwa m+njip ti-paliñlimbi, Yambatti eñalo Gabriel Nasalet it kwelan Galili kandañ patak wandiñ ni-mulimbi, ²⁷ tam sim no ama gita gama nim kuñgun koi Malia endoñ ñañguk. Ama wapmañ Devit damañgan kuñguk endok kombli koi Josep tam sim win endok giñgít wilimum pakuk. ²⁸ Eñaloli Malialoñ tombi we ñimimbi niñguk, “Wopumdi ginañ siloñ kindem ti-gambi, dikita patak.” ²⁹ Windiñ eu nandimbi, ginan mlalimbi, nanandin nim dakleumbi, ginan ginañ “Manda wolok kusei win nek?” embi, nanandi kena tiñguk.

³⁰ Timbi eñaloli nimbi eñguk, “Malia. Yambatti ginañ kindem ti-gambi nandi-gamlak, wala timbi nim misiwñ! ³¹ Nandiñ. Dik gwañgwa m+njip timbi, gwañgwa tikeukañ endok koi Yesu kitikañ. ³² Endi ama wopum palimbi, Yambat Loloñ Sinik endok niñañ nnekalñ. Bep pañ Devit endi Israel amatamdok ama wapmañji kuñguk, windiñgangot Wopum Yambatti en ama wapmañji kimilm papi, ³³ nain taletalen nimnat Jekoptok sambat, win Israel amatam, yambidkñembi, endok ama wapmañji kuukak.”

³⁴ Timbi Maliali eñalo ni-nandimbi eñguk, “Nepek win nittek indaukak? Nak ama gita

gama nım kuñgut, wala.” ³⁵ Eumbi tambane niñguk, “Dındım Woñdı dıkoñnan pıumbi, Yambat Loloñ Sınık endok gembınlı gep tapliukak, wala tımbi gwañgwa apmekañ endı giñgi sınık, tımbi Yambat enlok Niññañ nınekalıñ. ³⁶ Dıkok sambatka tam no Elisabet en nandı-ñımılañ. Endı gılık, tımbi ‘En yamın’ wındıñ niñgılıñ, gan man niñdıñgıt endı bo gwañgwa mınjıpmat kuumbi, yakıp kıt tombon noñgan ñalak. ³⁷ Nekta, Yambattı nepek no tuop nım tımbek no nım patak.” ³⁸ Eumbi, Malialı tambane niñguk, “Ale. Nak Wopumdok kena wembe sılanın. Manda elañ, wolok tuop inda-namun.” Wındıñ eumbi, eñalolı en kañ bimbi ñañguk.

Malialı Elisabettoñ ñañguk

³⁹ Wolonda Malialı tı-wılı dıkñe tımbi, Galili kwet bimbi, Judia kwet pıñılopılatnan platik sınık ñambi, it kwet nolok tomguk. Tombi, ⁴⁰ Sakalalok ilnan lombi, endok tamın Elisabet we ñımıñguk. ⁴¹ We ñımıumbi nandumbi, wolongan gwañgwa Elisabettok sımbai gınañ pakuk walı gembınatgan sasık tıñguk. Tımbi Dındım Woñdı endok gınañnan tokñeumbi, ⁴² wopungan kıtımbi, niñdıñ eñguk, “Tam nındok boñgıpnıinan dık wakan gwılam gamgamın, tımbi gwañgwa tıkeukañ wın wındıñgangot gwılam ikan mımın.” ⁴³ Elisabettı wındıñ embi yousımbi niñguk, “Gan nıtek tımbi dık Wopumnalok meñlı tam pımbıñen nak ñandin nokoñ bılañ? ⁴⁴ Nak Wopumnalok meñ ganlet wın kusei niñdıñda: nak dık we nameñ wın nandı nain wolondañgan gwañgwa

nokok simbatna ginañ patak endi silisili timbi, sasik tik. ⁴⁵ Timbi Wopumdi nek ganguk wolok tuop indaukak win nandi-kwambiñ dambi tikekulaña, amatam diwin yapma kle-patañ.”

Maliali Wopum ni-kindem dañguk

- ⁴⁶ Timbi Maliali ñindiñ eñguk,
 “Walenal Wopum ni-loloñ elak,
⁴⁷ Yambat nep kimtak enda ginaña tipti nandi-koñgom ti-ñimlak.
⁴⁸⁻⁴⁹ Nekta, nak endok kena wemben pimbien, gan endi wandingan embi nandi-namguk, win Yambat Gemb Molom endi kundit wopuwopum asup ti-namguk, wala timbi amatam man ñindiñgit kuañ ba siñgi kunekaliñ endi naka ‘amatam diwin yapma kle-patak’ windiñ naninekaliñ.
 Endi Yambat diñdim ba giñgi sinik,
⁵⁰ amatam giñgiñgan ti-ñimañ busuk mamasa ti-sembi, ama sambat no ba no siñgi indanekaliñ enda windiñgangot ti-sem-ta-ñaukak.
⁵¹ Endi kundit gembinat pa tiñipi, ama ginañji ginañ nisila nandum loloñ tiñguk win ep timbi papuseneñgiliñ.
⁵² Endi ama wapmañ gembinjat pipapatsi apma tike-sembi, amatam kosi nimnat enda kot giñgit emguk.
⁵³ Endi amatam nepenepekta lonjiñgiliñ enda ginañ siloñ ti-semumbi, nombo nim lonjiñgiliñ, gan amatam nepek asup pat-semguk win enimulimbi, slak pim ñañgiliñ.”

54-55 Nindok bep pañniila eni-kwambiñ dañguk wolok tuop endi kena gwañgwañii Israe! wakan epmi platambi,

Ablaam gita komblinñii nandi-sembi, busuk mamasa nain taletalen nimnat ti-semektok nim nandi-kamalañguk.”

56 Maliali windiñ eu taleumbi, yakip tipet git no ba nek Elisabet gita papi, undanem ilnan ñañguk.

Elisabetti Yoane apguk

57 Elisabetti gwañgwa tiketikelok nain indaumbi, niñañ apguk. 58 Endok sambalii git ilnan nasiili Wopumdi ginañ busuk ti-ñimñguk giñgit win nandimbi, en gita silisili timbi, 59 sande noñgan taleumbi, gwañgwa piñgiu dip dombinepi biñgiliñ. Bimbi, beulok koi Sakalaia win kitinepi eñgiliñ, 60 gan meñli “Win nim” eñguk. Embi, “Koi Yoane kitikitilok” eñguk. 61 Eumbi niñgiliñ, “Sambatsettok boñgipsinan ama no koi Yoane no nim patak.” Windiñ embi, 62 kititiñgan beu ni-nandimbi eñgiliñ, “Dik kot nek mimilok nandilañ?” Eumbi, 63 kundit youyouttok nepenepela enbimbi, tike bi mumbi, “Koi Yoane” youkuk. Youlimbi, win kañbi nandibendi tiñgiliñ. 64 Timbi wolongan Sakalaialok man mamben salaktaumbi, kusei kimipi, manda embi, Yambat ni-kindem dañguk.

65 Nepek windiñ inda-ñimumbi, il kwelnan nasili kundit win kañbi misiniñgiliñ. Timbi nepek indañguk wolok giñgitti sapananembi, Judia kwet jañginnan tuop ña-taleñguk. 66 Timbi kasat win nandiniñgiliñ endi gitik nandikwinakwinalembi, Wopumdi gwañgwa win

gembinli kasopmilak win ka-nandi-tomgiliñda ñindiñ e-nandiñgiliñ, “Gwañgwa wali bendi wopum dambi, ama nitein sinik indaukak?”

Sakalaiali Wopum Yambat ni-kindem dañguk

67 Timbi Dindim Woñdi Yoanelok beu Sakalaialok ginan tokñeumbi, Yambatti manda eelok niñguk wolok tuop embi, ñindiñ eñguk,

68 “Ñindi Wopum, Islaellok Yambat, en kusei ñindiñda ni-kindekindem ti-ñimna: endi amatamñii nandi-nimbi, toptop kolan ginañ nanin nip tuambi, nip kimitukuk.

69 Endi enlok kena aman Devit endok komblinñii boñgipsinan nanin ama gembinat no nip kimitoktok timbi inda-nimguk,

70 win damañgan plofet amañiila enbimbi eñgiliñ wolok tuop.

71 Endi kanjiknii ba ama gitik nandi-kola ti-nimañ endok kisinan nanin nipma tikeuktok windiñ tiñguk.

72 Endi bep pañnii busuk mamasa ti-sembi, en gita toptop tiñguk win nim nandi-kamalaukak.

73 Endi enlok koi plon sotni Ablaam ñindiñ ni-kwambiñ dañguk:

74 endi nandi-nimbi, kanjikniilok kisinan nanin nipma tikembi, nip timbi pañgitaumbi, misimis nimnat ni-wowoñ tiñipi,

75 kuamiñ tuop endok dainan giñgitiñiñgot dindim ku-ta-lonekamiñ.

76 Timbi niñana dikok kandañ nak ñindiñ elet:

Yambat Loloñ Siniñ endi dik enlok plofet aman ganbekak.

Nekta, dik Wopumdok telak dama timbi, telak ti-dindim e-nimekañ,

⁷⁷ win dik amatamñii ñindiñ eni-daut ti-semekañ:

‘Wopumdi sepmehtok nandilak, wolok tuop yomji bi-samekak.’

⁷⁸ Nindok Yambatni endi ginañ busuk molomda timbi windiñ tilak.

Endi ama win ni-mulimbi, maim sonan wandin endi kunum ginañ nanin nindoñ pimbi,

⁷⁹ ama yomjila timbi kilim ginañ kmdok giñgit kuañ koli sale-semalak,

endi busuktok telaknan ninañgilimbi kunekamñ.”

Sakalaili plofet manda windiñ eñguk.

⁸⁰ Timbi gwañgwa wali bendi wopum daumbi, ginan tipti windiñgot gembilañguk. Timbi endi kwet ama nimnatnan ña ku-ta-ñakap, nain win indaumbi, Israel amatamdok daisin nan inda-dakleñguk.

2

Yesu gwañgwa indañguk

¹ Nain wolonda Sisa Augustos Roma kwet gitik kiup ka-dikñeñguk endi kwet tuop kot sambat timbektok nandimbi, wolok tuop endikñe manda no kamilim ñañguk. ² (Kwiliniusli Sisa-lok kapmainan Silia provinslok kandikñe ama kuñguk nain wolonda kot sambat wali indañguk. Damañgan wandin no nim tindin.) ³ Windiñda

amatam gitikti kosi kimitnepi bep pañ kasatsilok isi kuseinan ñañgılıñ.

⁴ Josepti windiñgangot tiñguk. Endi ama wapmañ damañgan kuñguk koi Devit endok sambatta timbi, Nasalet it kwet Galili kwelan patak win bimbi, Judia kwelan ñambi, Devittok il kusei koi Betleem wolok ñaupi ñañguk. ⁵ Ñambi, Malia giñgit wılımum papi, gwañgwa minjip tiñguk en nañgılımbi, yakan koset kimittepi ñañgımik. ⁶ Ña tom palıñılımbi, gwañgwa tıketıkelok nain indaumbi, ⁷ Malialı gwañgwa telak dama tıkeñguk. Tıkembi, sandumdi timip imbi, makauktok jawañ gınañ kımıkuk. Win it kiyau tokneñgukta timbi makauktok ilan lo pakımık.

⁸ Timbi wandiñ kandañ sipsip kandıkñe ama diwin endi Betleem it kwet pawan pa kumbi, sipsip kaulı-dıkñe kena tim ti-pakılıñ. Tıpalıñılımbi, ⁹ Wopumdi eñalo no ni-mulım endoñ bı indaumbi, Wopumdok kolsalen walalan bien endok plon youlım kañbi, kolan misıñgılıñ. ¹⁰ Gan eñaloli enguk, “Sındi nım misıneliñ! Nak giñgit manda kindem no sındoñ tıke bılet, timbi manda walı amatam gitik gınañji youlımıbi, sılısılı tınekalıñ. Manda win ñındiñ: ¹¹ ama ñın Yambat en amatamıii sepmektok ni-mutak, win Mesia Wopumı, endi man tim ñolondañgan Devittok il kwel Betleem wolok inda-samlak. ¹² Nak manda biañgan elet win sındi ñındiñ kalandınetañ: sındi gwañgwa gımın wakan timbi indaumbi, sandumdi timip imbi, makauktok jawañ gınañ kımılım palım kanetañ.” ¹³ Eñaloli

wĩndĩñ eumbi, platik sɨnɨk eñalo kɨmɨn wop-
umdi kunum gɨnañ nanin pɨ indambi, Yambat nɨ-
kɨndem dambi, ñĩndĩñ eñgɨlɨñ,

14 “Kunum loloñen gɨnañ Yambattok koi nɨ-ta-
lowɨt,

tɨmbi kwelan amatam gɨnañ kɨndem tɨ-semhlak
endok kandañ busuk pat-semekak.”

15 Tɨmbi eñalolɨ yambimbi, kunum gɨnañ
undane ña-taleumbi, sipsip kandɨkñe amalɨ
nɨsɨñgan e-nandɨ tɨmbi eñgɨlɨñ, “Yakñe! Nepek
indalak wɨn Wopum en nɨnɨ-daklelak, wala tɨmbi
Betleem ñambi kana!”

16 Wĩndĩñ embi, platik sɨnɨk ñambi, Malia gɨt Josep ep tɨmbi indaumbi,
gwañgwa wɨn wakan makauktok jawañ gɨnañ
palɨm kañgɨlɨñ.

17 Kañbi, eñalolɨ gwañgwa
wolok plon manda enguk wɨn kasat tɨ-semgɨlɨñ.

18 Tɨmbi amatam sipsip kandɨkñe amalok kasat
wɨn nandɨñgɨlɨñ endɨ gɨtɨk nanandɨ kena
tɨñgɨlɨñ. 19 Gan Malia endɨla manda wɨn gɨtɨkgan
gɨnan gɨnañ dasimbi, nandɨ-kwɨnakwɨnalembi
pa kulɨñguk.

20 Tɨmbi sipsip kandɨkñe amalɨ undanem ke-
nanjɨnan pɨ ñañgɨlɨñ. Ñañɨpi, nepek gɨtɨk
eñalolɨ enguk wolok tuop indañgukta tɨmbi endɨ
nepek gɨtɨk nandɨmbi kañgɨlɨñ wolok Yambat nɨ-
kɨndekɨndem embi, koi nɨ-ta-loñgɨlɨñ.

21 Sande noñgan taleñɨlɨmbi, gwañgwa gɨmɨn
pɨñgɨu dɨp dombɨndombɨlok nain indaumbi,
meñ beulɨ koi Yesu kɨtɨñgɨmɨk. Endɨ gama meñ
sɨmbai gɨnañ nɨm palɨñɨlɨmbi, eñalolɨ koi wakan
ikan kɨtɨñguk.

Simeon gita Anali tapma ilan Yesu gwañgwa Mesia en wakan ka-dakleñgimik

²² Moseli endikñe manda diwin kimikuk wali ñindiñ elak: tam gwañgwa ikan tiketiken endi nitek timbi, bñdambo Yambattok dainan tì-jamilambi, gumañ enloñ ñauk. Endikñe manda win kimìt-klendemìktok nain indaumbi, Malia gita Josep endi gwañgwa tikembi, Wopum enlok bi-ñimìndepi Jerusalem ñañgimik. ²³ Endi Wopumdok endikñe manda ñin tañgonendemìktok windiñ tiñgimik, “Sindi ama ba ilalok gaut wapai telak dama indañ gitik Wopum enlok bi-ñimìnekalìñ.” ²⁴ Timbi Wopumdok endikñe mandali elak wolok tuop endi “mambaip sim tìpet ba monik no mambaip wandin tìpet” tapma tìndemìktok nandim ñañgimik.✧

²⁵ Nain wolonda ama no Jerusalem kuñguk koi Simeon. Endi ama dindim, Yambattok endikñe manda kimìt-klambi, ama nin Yambatti ni-mulimbi Israeì amatam eni-busuk tì-semekak en mandimbi kuñguk. Timbi Dindim Woñdi en gita papi, ²⁶ ñindiñ ni-dakle-taleñguk: endi gama kuñpi, Wopumdi Mesia ni-mulektok e-kwambiñ dañguk win kaukuk. ²⁷ Timbi Dindim Woñdi Simeon tapma it sañ jimba ginañ ni-mulimbi lo pakuk. Palimbi, Yesu meñ beuli endikñe mandali elak wolok tuop tì-ñimìndemìktok en wandiñ tìke ñaumbi, ²⁸ Simeondi gwañgwa win kañbi tìke apmbi, Yambat we ñimimbi niñguk, ²⁹ “Molom, dik manda nanguñ wolok tuop inda-talelak, wala timbi man ñindiñgit kena gwañgwañga nandi-namumbi, busukñenengan semba. ³⁰ Nak ama

✧ **2:24:** Kisim Bek 22:29, 34:19, Wok Pris 12:6-8

nindi gamanda amatamgai nipmekak en ip daut-nali kalet. ³¹ Di k en ikan nimb+ taleumbi n+mul+ amatam git+kti en kanekaliñ. ³² Timbi IsraeI amatamgai n+nda kot giñg+it nimekak, ba amatam diw+ndok telaka kol+ sale-semekak.”

³³ Simeondi gwañg+wala w+ndiñ eumbi, meñ beuli w+n nand+mbi, nanandi kena tiñg+im+k. ³⁴ Timbi Simeondi gw+lam ti+sembi, Yesu meñ Maliala ñ+ndiñ niñguk, “Nand+lañ. Yambatti gwañg+wala ñ+n nimb+ taleumbi, IsraeI amatam asup end+ en kim+it-kleañ ba n+m wolok tuopgan Yambattok dainan pi p+nekal+ñ ba it-kwambiñ danekaliñ. Gwañg+wala wali kim+salen no wandin Yambat en kim+kuk, gan amatam asupt+ siñgi w+li+mnekal+ñ. ³⁵ Enda timbi amatam giñañ nanand+nji+ semb+n w+n timb+ dakle-taleukak. Timbi nepek niñañgala inda-ñ+imekak kusei wala timbi simba gawatti kakit man pi+skñat nom+k waleña bo youlekak.” Simeondi w+ndiñ eñguk.

³⁶ Timbi plofet tam gi+lik no kuñguk koi Ana end+ bo tapma ilan pakuk. End+ Asellok sambat, Fanuellok wemban. Tam sim pakuk wolonda wapat timb+mbi, gw+lat kit tombon ti+petgot yakan kuñg+im+k. Kukap, ³⁷ wapai sembumbi, slak tam kanjak pat-ta-b+kap, gw+lat 84 git+ik ombiñguk. End+ tapma ilan pat-kuñ+pi, tim sandap Yambat ni-wowoñ tiñ+pi, nanañ kim+isipbi, n+molo pa tliñguk. ³⁸ Nain wolondañgan end+ Yesu meñ beu gita Simeon yamb+mbi, endoñ b+mbi, wolongan gwañg+wala wala timbi Yambat we ñ+m+ñguk. Timbi amatam git+ik Mesia Jelusalem nasi m+lap giñañ nanin epmektok indaukak endok mand+mand+ kuñg+liñ enda Anal+ gwañg+wala

wolok indaindanla giñgít eni-ta-ñañguk.*

³⁹ Yesu meñ beuli Wopumdok endikñe mandali elak wolok tuop ti-talembi, iset kwesetan Nasalet Galili kwelan undane ñañgíliñ.

⁴⁰ Timbi gwañgwa win nanandin kindemli ginan tokñeumbi, bendi kwambiñ daumbi, Yambatti ginañ kindem ti-ñimínguk.

Yesu gwañgwalí Beulok ilan palektok nandiñguk

⁴¹ Gwílat tuop kamaikamai nain† indaliñgukta, Yesulok meñ beuli Jerusalem pa ñayañgimik.

⁴² Timbi Yesulok gwílat 12‡ timbimbi, tañgimik tuop klembi, Jerusalem londepi Yesu gíta ñañgimik.

⁴³ Ña pakap, gwílat taleumbi, ilan undane ñandepi, Yesu gwañgwa en Jerusalem kandañ sakñelam pakuk win nim ka-nandimbi kañip ñañgimik.

⁴⁴ Endi “Tua en amatam asup telak ñañ endok boñgipsinan ñalak” wíndiñ nandiñipi, sandap noñgan nandibendi nimnat telak ñañgimik. Ñambi, kusei kimipi, sambatsettok ba nosettok boñgipsinan lonjiñgimik.

⁴⁵ Lonji nim kañbi, undane Jerusalem ñañipi lonjiñgimik.

⁴⁶ Tim sandap tipet git no lonjilonji kena tiñambi, gwañgwa tapma it sañ jimba ginañ timbi indaumbi, kañgimik win: endi endaut ama endok boñgipsinan pipapi, mandanji nandimbi,

* **2:38:** Jerusalem win Isael amatam gitik endok plon e-yout tilak.

† **2:41:** Gwílat wolonda Isael amatamdi Yambatti Isip kwelan epmiñguk win nandi-pakañ.

‡ **2:42:** Juda amatamdi ñíndiñ nandiñgíliñ: gwañgwa no gwílat 12 ombílak en ip amalok jimba plon tomlak.

wolok kuseila eni-nandi pa tiñguk. ⁴⁷ Endi mandanji nandi-daklembi, kindem tambane-semgukta timbi ama endok mandan nandiñguliñ endi gitikgandi nandi-silikñembi, nanandi kena tiñguliñ. ⁴⁸ Timbi meñ beuli en kañbi kasilikñembi, meñli niñguk, “Gwañgwa kambak, nekta ñindiñ sinik nilam+tañ? Nandilañ, beka nitì gep lonji kuñipi, nandi-bendi wopum ti-gamamik.” ⁴⁹ Eumbi enguk, “Nitek timbi nep lonjim kuamik? Nak Bepnalok ilnan ñolok palettok een win siti nim nandiñgimik ba?” ⁵⁰ Windiñ eumbi, manda wolok kusei nim nandi-dakleñgimik. ⁵¹ Timbi walinin meñ beu gita pimbi, Nasalet it kwelan undane ñambi, endok kapmainjetnan kuñguk. Timbi meñli nepek gitik gwañgwalok plon indañguk win ginan ginañ nandi-dasimbi kimit-nandi-kuñguk.

⁵² Timbi Yesulok piñguli bendi wopum daumbi, nanandin bo windiñgangot tiñgukta Yambat ba amali bo windiñgot nandi-koñgom ti-ñim+ñguliñ.

3

Yoaneli Wopumdok telak ti-dindime kena tiñguk

¹ Timbi Sisa Taibelius endi Roma kwet tuop wolok ama wapmañji kuumbi, gwilat 15 timbi dumalañguk. Wolonda Pontius Pilatoli Sisolok kapmai kumbi, Judia distrik ka-dikñeumbi,

Elotti Galili distrik ka-dikñeñguk. Tĩmbi Elotok konombal Filipti Itulia gĩt Tlakonitis distrik ka-dikñeumbi, Lisanasli Abilene distrik ka-dikñeñguk. ² Tĩmbi Anas en gĩta Kaiafas endi tapma amalok telak damanjĩ kuñgĩmĩk. Nain wolonda Yoane Sakalalok niññañ endi kwet ama niñnatnan kuñguk. Kuumbi, Yambatti manda niñbĩmbi, ³ Jodan tuk baliliñ tuop kuñpi, manda eu piñmbi, amatamda niñdiñ enguk, “Yambatti yomji bi-samektok siñdi gĩnañ tambatambattok tuk inekaliñ.”

⁴ Yoaneli kena tiñguk win plofet Aisiali manda no youkuk wolok tuop indañguk. Endok mandan pepa kwasa gĩnañ niñdiñ youyoulin patak, “Ama noli kwet ama niñnatnan kuñpi, niñdiñ kitilak,

‘Wopumdok telak ti-dĩndim e-ñĩmit!

Telak kelam ti-dĩndim e-ñĩmĩnekalĩñ!

⁵ Kwet wiliñ gĩtik taplium tokñeumbi, kwet jañgin ba kwet kĩmin gĩtik ti-jamilenekaliñ. Tĩmbi telak kelam ti-dĩndim embi, telak lopilat yout dĩndimembi tĩmbi jambilaukak.

⁶ Tĩmbi amatam gĩtikgandĩ Yambatti telak nitek plon epma tĩkeukak win kanandĩnekalĩñ.’”[☆]

Aisiali manda wĩndiñ youkut wolok tuop Yoaneli tiñguk.

⁷ Tĩmbi nain tuop ama kĩmin wopumgandĩ Yoaneloñ bĩmbi, gĩnañ tambatambattok tuk i-semektok niñbĩmbi, niñdiñ pa eniliñguk, “Malet sañandok kombliñii, siñdi nokoñ bĩmbi, tukgot ineliñdok nandañ ba? Nĩdi sanbĩmbi, telak

☆ 3:6: Aisaia 40:3-5

wĩndĩñ Yambattok gimbit inda-samekak wĩn makleneliñ? Sindi kolanjilok kinjanli sapma kleuktok nandañda, ⁸ gĩnañji tambanembi, wolok bien kuñgunjĩnan timbi indaumbi, gĩnañji gĩnañ ñĩndĩñ nĩm nandĩnekalĩñ, ‘Bep pañni Ablaam endok kindemla timbi Yambattok gimbit maklenekamiñ.’ Nak sanba nandĩwit: Yambatti kindem kawat ñĩn ep tikileumbi, Ablaamdok komblinĩi indanelĩñ wĩn! Wala timbi sindi bien kindem nĩm laliyañda, kilamek! ⁹ Kapinoñgo komba kuseinan ikan kĩmikĩmĩlin patak. Komba bien kindem nĩm pa laliyañ gĩtik wĩn jinbĩm gĩlo-taleumbi, komba gĩnañ kolĩ pĩm dũukak.”

¹⁰ Timbi amatamdi ni-nandĩmbi eñgĩliñ, “Wĩndĩñda nĩtek tĩnekamiñ?” ¹¹ Eumbi tambane enguk, “No endi kiupi tĩpet palmĩlakta, ama no kiupi nĩmnat enda no mĩlok. Ba nanala wĩndĩñgangot tĩlok.” ¹² Timbi takis epep ama dĩwĩn endi wĩndĩñgot tuk i-semektok bĩmbi ni-nandĩmbi eñgĩliñ, “Endaut, nĩndi nĩtek tĩnekamiñ?” ¹³ Eumbi enguk, “Sindi gavmandi takis epnelĩñdok elak wolok tuopgot epbi, nĩm maklenekaliñ.” ¹⁴ Timbi mik amalĩ wĩndĩñgangot ni-nandĩmbi eñgĩliñ, “Timbi nĩndĩla nĩtek tĩnekamiñ?” Eumbi enguk, “Sindi ama nolok mĩnem kasĩleneliñdok tĩ-pĩñpiñe nĩm tĩ-ñĩmnekalĩñ, ba manda plon siñgin joñgo nĩm sinekalĩñ. Tambo sindi kenanjilok tuan samañ wala nandum tuop timbekak.”

¹⁵ Timbi amatam Yoanelok mandan nandĩñgĩliñ endok gĩnanji mĩlalĩmbi, gĩnañji gĩnañ ñĩndĩñ eñgĩliñ, ‘Mesia en wakan bek’. Wĩndĩñ nandĩ-kwĩnakwĩnalembi, nĩtek indawĩk

wala mandiñgılıñ. ¹⁶ Tımbi Yoaneli amatam gıtıkta ñındiñ tambane enguk, “Nakta tukgot i-sam ti-kulet. Gan ama no indaup tılak endok gembınlı nak napma klelak. Endı wakan Dındım Woñ kombanat i-samekak. Tımbi nak pımbıñen ñandin ñalı endok kesii gwılap kiundılımettok tuop nım. ¹⁷ Ama no plaua mınjıp gıt gwılap ep danbi, mınjıp wısi-kopi, gwılap ba kılıkılık siu dılak, wındıñgangot ama indaup tılak endı amatam ep danbi, gıñgıtñii epbi, dıwın komba taletalen nımnat gınañ ep siu dınekalıñ.”

¹⁸ Yoaneli wındıñ embi, molo manda dıwın asup eñıpi, gıñgıt manda kındem amatamda enıta-kuñguk. ¹⁹ Tımbi ama wapmañ Elottı konombal Filip endok tamın Elodias matıkeñguk ba tıbomboe kusei kusei dıwın tıñgukta tımbi Yoaneli pa ni-ñombıñguk. ²⁰ Gan Elottı tıbomboen wın nım ka-daklembi, nombo yousımbi, Yoane tıkembi, it kwambıñ gınañ kımılım pıñguk.

²¹ Yoaneli amatam gıtık gınañjı tambıneñgılıñ wın tuk i-semñıpi, Yesu bo tuk i-ñımiñguk. Tuk i-ñımiñguk, nımolo tıñılımbi, kunum gınañ dılı tombımbi, ²² Dındım Woñdı inda-daklembi, monık mambaip walan indambi, endok plon pıpipakuk. Tımbi kunum gınañ nanin kıtıkıtı no ñındiñ kıtıu pıñguk, “Dık niñana noñgan sınık. Nak gınañnalı gep kasılembi, dıka walena kındem dalak.”

Yesu Mesialok bep paññiilok kot sambat

²³ Yesulı gwılat 30 nıtepek ombımbi, kenan kusei kımıkuk. Amatam enda nandıñgılıñ en Joseptok niñañ. Tımbi Josep endı Elilok kombın,

²⁴ Eli w+n Matattok komblin, Matat w+n Livailok komblin, Livai w+n Melkilok komblin, Melki w+n Janailok komblin, Janai w+n Joseptok komblin, ²⁵ Josep w+n Matatiaslok komblin, Matatias w+n Amoslok komblin, Amos w+n Nahumlok komblin, Nahum w+n Esli lok komblin, Esli w+n Nagailok komblin, ²⁶ Nagai w+n Maattok komblin, Maat w+n Matatiaslok komblin, Matatias w+n Semeindok komblin, Semein w+n Josektok komblin, Josek w+n Jodalok komblin, ²⁷ Joda w+n Joanandok komblin, Joanan w+n Resalok komblin, Resa w+n Selubabellok komblin, Selubabel w+n Sealtiellok komblin, Sealtiel w+n Nelilok komblin, ²⁸ Neli w+n Melkilok komblin, Melki w+n Adilok komblin, Adi w+n Kosamlok komblin, Kosam w+n Elmadamdok komblin, Elmadam w+n Erlok komblin, ²⁹ Er w+n Josualok komblin, Josua w+n Eliesellok komblin, Eliesel w+n Jolimlok komblin, Jolim w+n Matattok komblin, Matat w+n Livailok komblin, ³⁰ Livai w+n Simeondok komblin, Simeon w+n Judalok komblin, Juda w+n Joseptok komblin, Josep w+n Jonamlok komblin, Jonam w+n Eliakimlok komblin, ³¹ Eliakim w+n Melealok komblin, Melea w+n Menalok komblin, Mena w+n Matatalok komblin, Matata w+n Natandok komblin, Natan w+n Devittok komblin, ³² Devit w+n Jesilok komblin, Jesi w+n Obettok komblin, Obet w+n Boaslok komblin, Boas w+n Salmondok komblin, Salmon w+n Nasondok komblin, ³³ Nason w+n Aminadap tok komblin, Aminadap w+n Atmindok komblin, Atmin w+n Arnilok komblin, Arni w+n Heslondok komblin, Heslon w+n Peleslok komblin, Peles w+n Judalok komblin, ³⁴ Juda w+n Jekoptok komblin,

Jekop w+n Aisaktok komblin, Aisak w+n Ablaam-dok komblin, Ablaam w+n Telalok komblin, Tela w+n Nahollok komblin, ³⁵ Nahol w+n Seluktok komblin, Seluk w+n Reulok komblin, Reu w+n Pelektok komblin, Pelek w+n Ebellok komblin, Ebel w+n Selalok komblin, ³⁶ Sela w+n Kainan-dok komblin, Kainan w+n Alpaksattok komblin, Alpaksat w+n Semdok komblin, Sem w+n Noalok komblin, Noa w+n Lamettok komblin, ³⁷ Lamek w+n Metuselalok komblin, Metusela w+n Enoktok komblin, Enok w+n Jalettok komblin, Jalet w+n Maalalelok komblin, Maalalel w+n Kainandok komblin, ³⁸ Kainan w+n Enoslok komblin, Enos w+n Settok komblin, Set w+n Adamdok komblin, timbi Adam w+n Yambatti timbi indañguk.

4

Satandi Yesu ti-kuyuk ti-ñimĩnguk

¹ Timbi Yesuli tuk i-taleumbi, Dindim Woñdi ginan ginañ tokñe palimgukta nañg+limbi, Jordan tuk bim kwet ama n+mnatnan ña kuñguk. ² Wand+ñ tim sandap 40 dou m+lat ti-kuñ+limbi, Satandi ti-kuyuk pa ti-ñimĩnguk. Nain wolonda nanañ no n+m nam, slak kuñ+limbi, tim sandap wali taleumbi, nanañ gawat tiñguk. ³ Timbi Satandi ñ+ndiñ n+ñguk, “Dik Yambattok N+ñan s+ñkta, kusaka timbi dakleuktok kawat ñ+n n+mb+mbi, nanañ indaw+n!” ⁴ Eumbi tambane n+ñguk, “W+ndiñ n+m. Yambattok manda no ñ+ndiñ youyoul+n patak, ‘Ama nanañ+ñgot kuñgun m+uktok tuop n+m.’”[☆]

☆ 4:4: Lo 8:3

⁵ Tĩmbi Satandĩ kwet loloñen nolok nañgip lombi, kwet tuop amatam kusei kusei kuañ wĩn gĩtikgan walawalan nomik nain dumangan daulĩmĩmbi ⁶ nĩñguk, “Kwet gĩtik wolok gembĩn ba paman wĩn nokok kĩtnanan kĩmĩlim ka-dĩkñelet, wala tĩmbi ama nola ba nola mĩmĩlok nandĩmbi, kĩndem kiinan kĩmĩlet. Nepek gĩtik wĩn dĩk gam-taletalelok nandĩlet, ⁷ wĩn tĩkap dĩk kesĩtnanan mĩlelem tĩ-nameñda, nepenepek gĩtik wĩn dĩkok gĩñgĩt tĩ-taleutak.” ⁸ Eumbi tambane nĩñguk, “Yambattok manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Dĩk Wopum Yambatka mĩlelem tĩ-ñĩmĩmbi, en noñgangot kĩmĩt-klelok.’” ✧

⁹ Tĩmbi Satandĩ Yesu nañgipi, Jelusalem tapma it pendĩm kusip plon lo kĩmĩpi nĩnguk, “Dĩk Yambattok Nĩñañ sĩnikta, ñĩnanin dĩkopi ma pi! ¹⁰ Kusei ñĩndĩñda dĩk nĩm kolautañ: Yambatta manda no ñĩndĩñ youyoulĩn patak, ‘Endĩ eñaloñiilok kĩsĩnan gapipi, gambi-dĩkñenelĩndok enbekak.’ ¹¹ No wĩn ñĩndĩñ, ‘Endĩ kĩsĩli gep wĩt-ta-loumbi, kawattĩ kesĩka nĩm gaulek.’” ✧ ¹² Eumbi tambane nĩñguk, “Yambattok manda ñĩndĩñ elak, ‘Dĩk Wopum Yambatka endok gembĩn inda-dakleuktok tĩ-kuyuk nĩm tĩ-ñĩmekañ.’” ✧

¹³ Satandĩ tĩ-kuyuk kusei kusei gĩtik tĩ-ñĩmum taleumbi, “Nain nolamek” embi kañ bimbi ñañguk.

Ama Sĩsĩnik Yesu endĩ enlok kuseĩnĩn tĩmbĩ dakleñguk

Yesuli enlok kuseiñin Nasalet it kwelan eu dakleñguk

¹⁴ Tĩmbi Yesuli Galili kwelan undane ñambi, Dĩndim Woñdok gembĩ plon kuliñgukta endok giñgĩt wali kwet kle-gĩmbup pakañ tuop sapakñaneñguk. ¹⁵ Tĩmbi endĩ kwet wolok kle-gĩmbut kuñĩpi, it kiyaunji gĩnañ giñgĩt manda enĩ-daut ti-sem pa tĩmbĩmbi, amatam giĩkti koi giñgĩt tĩke-loñgĩliñ.

¹⁶ Tĩmbi Nasalet it kwet kandañ pap bendiñguknan bo ña tomguk. Tombi, Sabat patnandĩ nain indaumbi, ep tĩndin klembi, it kiyau gĩnañ loñguk. Lombi, manda pinat-semepi mĩlalĩmbi, ¹⁷ plofet Aisaialĩ manda youkuk win tĩkembĩ, enda mĩñgĩliñ. Mĩumbi pĩsapi, manda ñĩndiñ pakuk win tĩmbĩ indaumbi pinat-semguk, ¹⁸ “Wopumdi giñgĩt manda kĩndem ama pĩmbĩñesĩla enbettok nanbi taleñguk, wala tĩmbi endok Woñdi gembin namlak. Endĩ manda ñĩndiñ ewa pĩuktok nani-mukuk: toptop kolan plon pakañ win pĩsat-semnekalĩñ, ba dausi sipmĩsipmĩn endok dausi tĩmbi tom-semnekalĩñ.

Tĩmbi endĩ ñĩndiñ tĩmbettok nani-mukuk: nak ama ep pĩ yaliumbi pĩmbĩñen kuañ endok mĩlapsĩ tĩmba taleukak,

¹⁹ ba Wopumdi amatamĩii wale kĩndem ti-semsemlok nain indalak win ewa pĩukak.”[☆]

²⁰ Manda wĩndiñ pinat-talembi, pepa kwasa win kwasanembĩ, it kiyau kena amala bĩnda mĩmbi, amatam enĩ-daut ti-semektok pipakuk. Tĩmbi

[☆] 4:19: Aisaia 61:1-2, 58:6

it kiyau ginañ pakiliñ endi gitikgandi daut endañgot deiñgiliñ.

²¹ Timbi Yesuli kusei kimipi, manda ñindiñ enguk, “Giñgit manda pinalam nandañ wali man ñindiñgit bien inda-daklelak.” ²² Windiñ eumbi, amatam gitikti ni-kindem dambi, mandan nandum galkñat sinik tiñgukta nanandi kena timbi eñgiliñ, “Nitek timbi Joseptok niñgan wali manda wandin elak?” ²³ Eumbi enguk, “Biañganak, sindi eyout manda ñindiñ naninetañ, ‘Timbi kindenda ama, dik ditnalok piñgipka timbi kindem da-mek’, win Kapaneam it kwelan kena timbim giñgitka nandiñgimiñ, windiñgangot ñolok ika kuseinan timbimbi kana!”

²⁴ Windiñ embi yousimbi enguk, “Nak biañgan sanba: plofet ama no enlok ilnan nasiili not nim pa ti-ñimañ. ²⁵ Sindi plofet Elia nek tiñguk win nandi-ñimti: endi kuñilimbi, gwilat tipet git no git yakip kit tambon noñgan gwi no nim piumbi, kwet tuop nanañ map wopum indañguk. Nak biañgan sanlet: nain wolonda Israel kwelan Juda tam kanjak asupgan kuñgiliñ, ²⁶ gan Yambatti Elia win endoñ nim ni-mupi, endi Sidon kandañ tam kanjak no Salefat it kwelan kuñguk endoñnan ni-mulim ñambi tike kimikuk. ²⁷ Timbi plofet Elisali kuñilimbi, Israel kwelan Juda amatam asupti wanda kwambiñ yambo mawatsiat kuñgiliñ. Gan Elisali endoñnan nanin no nim timbi kindem dañguk, endi ama no koi Naman Silia kwelan nanin en noñgangot timbi kindem dañguk.”

²⁸ Timbi it kiyau ginañ pakiliñdi Yesulok

manda wɪn nandɪmbi, gɪnañjɪ komba dɪumbi
²⁹ mɪlapi, en it kwet pawan kle munjulɪm
 ñaňguk. Isɪ kwesɪ wɪn kwet kɪmɪn plon pakukta,
 jɪmbiñ malapnan tɪke naňgɪp ñambi, munjut kolɪ
 pɪuktok ñaňgɪlɪñ. ³⁰ Gan endɪ undanembi, kɪmɪn
 gɪtɪk boňgɪpsi gɪnañ yapma klembi, walinin pɪ
 ñaňguk. ³¹ Ñambi, it kwet no koi Kapaneam Galili
 kwelan patak wandɪñ pɪ tombi pakuk. Papi,
 Sabat patnandɪ nainda gɪňgɪt manda enɪ-daut
 sem pa tɪlɪňguk. ³² Endɪ ama biesɪlɪ manda
 gembɪnat eañ wɪndɪñ eňgukta tɪmbi nandɪ-
 gɪtɪňgɪtɪk tɪňgɪlɪñ.

*Yesulɪ amatam ep tɪmbɪ kɪndem daumbi, gɪňgɪt
 manda eu pɪňguk*

³³ Sabat patnandɪ nain nola ama no yal kolanɪ
 gɪnan gɪnañ pɪňguk endɪ it kiyau gɪnañ lom
 pakuk. Endɪ wopumgan kwawa tɪñɪpi eňguk,
³⁴ “Ei, Yesu Nasalet nanin, dɪk nekta nɪndoñ
 bɪlañ? Dɪk nɪp tɪmbɪ kolaneñdok bɪlañ ba? Nak
 kusaka nandɪlet: dɪk Yambat enlok kena ama
 giňgi sɪnɪk wɪn.” ³⁵ Wɪndɪñ eumbi, yal kolan
 wɪn nɪ-ñombiñɪpi eňguk, “Dɪk maňga masipbi,
 amalok gɪnan nanin lambɪm po ñau.” Eumbi,
 yal kolandɪ ama wɪn munjut kolɪmbi, ama
 pakɪlɪñ endok boňgɪpsɪnan pɪňguk, gan yal endɪ
 ama wɪn nɪm tɪmbɪ kolaumbi, slak lambɪm po
 ñaňguk. ³⁶ Tɪmbi amatamdɪ kundit wɪn kañbi
 ka-sɪlɪkñembi, nanandɪ kena tɪmbi, nɪsɪňgan e-
 nandɪ tɪmbi eňgɪlɪñ, “Kai, ama ñalɪ manda
 nɪtnein sɪnɪk elak? Ama yambalat nomɪk endɪ
 yal kolan manda gembɪnat enbumbi lambɪm
 po ñaň!” ³⁷ Yesulɪ kundit wandin tɪmbɪmbi,

endok giñgít walí kwet kle-gimbup pakañ tuop sapañaneñguk.

³⁸ Yesulí it kiyau ginañ nanin pímbi, Simondok ilan loñguk. It wolok Simon yapman tam jímbat tímbe, piñgiu komba diumbi pakuk. Tímbe Yesulí en tímbe plap tauktok ni-nandumbi, ³⁹ tam pakuknan lombi mumuñemi, jímbat ni-ñombiumbi, tam w+n kañ biñguk. W+ndiñ tímbeumbi, tam piñgiu nandum pañgitaumbi, plapkan m+lapi, Yesu gít nolii yambi-dikñeñguk.

⁴⁰ Maim píumbi, Sabat patnandi nain taleumbi, amalí nosii jímbat kusei kusei inda-semguk w+n Yesuloñ yanañg+p b+iumbi, kiilí ama gít+k noñgan noñgan ep kañbi, ep tímbe kindem dañg+iñ.

⁴¹ Tiñipi, amatam asuptoñ yal kolanji wakít ep kle-semumbi, kwawa wopungan tiñipi po ñambi, ñ+ndiñ eñg+iñ, “Dík Yambattok Niñañ s+n+k.” Yal kolan endi Yesu en Mesia Yambatti ni-mukuk w+ndiñ nandi-ñ+i+m+iñg+iñ, wala tímbe enombiumbi, manda eelok e-k+i+m+i+s+i+p ti-semguk.

⁴² Kwet salaup tímbeumbi, Yesulí it bimbi, pi ña kwet ama ni+mnatnan ñambi pakuk. Tímbe amalí lonji kukap tímbe indaumbi, tíke kimbí dambi, en gíta papatok niñg+iñ, ⁴³ gan endi ñ+ndiñ enguk, “Yambatti amatam yambi-dikñemi, ama wapmañji kulak wolok giñgít manda kindem ewa p+uktok endi naní-mukuk, wala tímbe nak it kwet di+w+nnan bo ña+uttok een.” ⁴⁴ W+ndiñ embi yamb+k bimbi, ña Judia kwet tuop kumbi, it kiyauñgi ginañ manda eu piñguk.

Petlo gít noliili Yesulok mandala mikbalak asup tiañeñgiliñ

¹ Nain nola Yesuli Genesalet tuk guañ kɨnanjatnan ilimbi, amatam kɨmɨn wopumdi Yambattok manda nandɨnepi kle-gɨmbupi, ñasi ñasiñgan tɨngɨliñ. ² Timbi Yesuli kɨnanjatnan kɨkeñ tɨpet palɨm kañbi, mikbalak epep amalɨ kɨkeñji bimbi, liksi wɨlip pakɨliñ yambiñguk. ³ Yambɨm endoñ ñambi, kɨkeñ nolok plon lombi, kɨkeñ molom Simon enda kambak munjulɨm ñaña euktok nɨñguk. Eumbi, wɨndɨñ tɨmbɨmbi, wolok pipapi, gɨñgɨt manda eni-daut kenan yousɨmbi tɨ-semguk.

⁴ Tɨ-sem-talembi, Simon ñɨndɨñ nɨñguk, “Dɨk tuk guañ boñgɨpnan ñambi, mikbalak epeplok liksi wɨn mep kɨmɨlɨm gɨnañ ma pɨwit.” ⁵ Eumbi tambane nɨñguk, “Endaut, nɨndɨ tim ombap kena gɨm slakan tɨmɨñ, tɨmbi mikbalak bien no nɨm epmɨmɨñ. Gan dɨkok mandala joñgo bɨndambo lik mep kɨmɨlam pɨnetañ.” ⁶ Wɨndɨñ embi, endɨ liksi mep kɨmɨlɨm pɨumbi, mikbalak asup sɨnik melɨmbi, lik blañganenepi tɨngɨliñ. Wɨndɨñ tɨmbɨmbi, ⁷ nosii dɨwɨn kɨkeñ nolok plon kuñgiliñ endɨ bɨ ep pañgɨtaneliñdɨk kɨt wayo kotsemum bɨmbi, ep pañgɨtañgiliñ. Timbi mikbalak kɨkeñ tɨpet wolok gɨnañ ep dasi tokñeumbi, kɨkeñ tɨpet tuk gɨnañ pɨndepi tɨngɨmɨk.

⁸ Timbi Simon Petloli wɨndɨñ indaum kañbi, Yesu kesiinan mɨlelem tɨmbi nɨñguk, “Wopum, nak ama yomnat, kak nambimbi ñau.” ⁹ Kusei ñɨndɨñda endɨ wɨndɨñ tɨñguk: en wakɨt ama gɨtik en gɨta kɨkeñ plon pakɨliñ endɨ mikbalak

asup epgiliñda tĩmbi misĩmbi, nanandi kena tĩngĩliñ. ¹⁰ Tĩmbi Sebedilok niñañiit tĩpet Yakobo gĩt Yoane Simon gĩta mĩkbalak epep kena pa tĩngĩmĩk endĩ wĩndĩngangot tĩngĩmĩk. Tĩmbi Yesuli Simon nĩmbi eñguk, “Nĩm misĩwĩñ. Dĩk mĩkbalak tiatia tĩlañdĩ gamanda amatam eni-tiatia kena tĩmbi kuukañ.” Wĩndĩñ eumbi, ¹¹ endĩ kĩkeñ ep tiañeumbi, kĩnanjat kwambiñnan loubi, nepenepek gĩtik bi-talembi, Yesulok gwañgwa indambi, en kle kuñgĩliñ.

Yesuli ama jĩmbat yambo mawalat no tĩmbi kĩndem dañguk

¹² Yesuli Juda amatamdok it kwet no pakuk wandĩñ kuñĩlĩmbi, ama no piñgĩu gwĩlap gĩtik yambo mawattĩ sipmiñguk endĩ bĩm Yesu kañbi, pi piĩm timan dai kwet plon kĩmĩp piĩndĩm papi, ni-kukulembi eñguk, “Wopum, tĩkap dĩa nep kĩmĩlep nandĩlañda, guma jĩmbatna tĩmbi taleumbi, kĩndem dawa.” ¹³ Eumbi, kii kot suapi, ama wĩn tĩke-kañbi niñguk, “Nak nandĩgamlet. Dĩa kĩndem da!” Eumbi, wolongan wanda kwambiñ wali pailĩmbi, kĩndem dañguk. ¹⁴ Tĩmbi Yesuli manda kwambiñ nĩmbi eñguk, “Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nĩm tĩ-semekañ. Nĩm sĩnik. Dĩa ñambi, gwĩlapka tapma amala daulĩmĩumbi, jĩmbatka talelak wĩn gambi-dakleutak. Tĩmbi amatamdĩ wandañga biañgan ip talek wĩn gambi-nandĩnelĩndok dĩa tapma tĩmbekañ, wĩn Moseli endĩkĩne manda kĩmĩt-nĩnguk wolok tuop.”

Yesuli wĩndĩñ eñguk, ¹⁵ gan kena tĩnguk wolok giñgĩtti sapakñane sĩnik taumbi, amatam

asupgandi mandan nandi nepi ba jimbatsi klesemektok Yesuloñ bimbibi, kimin pa tiangiliñ. ¹⁶ Gan Yesuli wandangan embi, yambik bimbibi, engan kwet ama nimnatnan ñam, nimolo pa tilinñguk.

Yesuli yom bimbilok gembipalmiñguk win daut semguk

¹⁷ Nain nola Yesuli amatam enidaut tiseñilimbibi, Falisi ama gita endikne manda nandi-tale ama endi lo ñasiñgan pipakiliñ. Endi Jerusalem ba it kwet gitik Galili ba Judia kwelan pakañ walinin bimbibi. Timbi Wopumdok gembibi jimbatsiat ep timbi kindem dalok Yesuloñ palmiñguk. ¹⁸ Nain wolonda ama diwindi nosi no kii kesii dalandan tañgo plon tañgonem bimbibi, Yesuli it pakuknan lom dainan kimitneliñdok titlakiliñ. ¹⁹ Amatamdi it win tokneñgiliñda timbi endi it ginañnan bem loneliñdok tuop nim, wala timbi endi it pendim bat wolok lombi, pendim wiap blanganembi, toali tañgo plon top gilim dambi, bium pi amatam boñgipsinan Yesulok kuañnan pinñguk. ²⁰ Windiñ timbimbibi, Yesuli nanandi kiliktinji lok bien ka-nandimbibi, ama wala ñindiñ niñguk, “Notna, yomga gitik win bi-gam-taletalen.” Windiñ eumbi, ²¹ endikne manda nandi-tale git Falisi ama endi kusei kimipi, nisiñgan ñindiñ e-nandi tiangiliñ, “Yakii, ama manda winjit elak win en nin? Win Yambat en noñganlinñgot yom bimbilok gembibi palmilak yañ!” *

* **5:21:** Juda amalok nanandinji win ñindiñ: no en Yambat esiesi-ñimlak endi tike pi yalilak.

22 Tĩmbi Yesuli ġinañ nanandĩnji ka-nandĩmbi eni-nandĩmbi eñguk, “Kusei nĩtehta sĩndi ġinañji ġinañ wĩndiñ e-nandi tañ? 23 Gembĩ nĩm pat-namumda, nak ‘Yomga bi-gam-taletalen’ nĩmbambi, ba ‘Mĩlapi ñau’ nĩmbambi, bien kĩndem indauk ba? Nĩm ya! 24 Gan nak Ama Sĩsĩnĩkti kwelan ñolok yom bimbilok gembĩn pat-namlak wĩn sĩndi nambi-dakleneliñdok nak ñĩndiñ tĩmbetet.” Wĩndiñ eñĩpi, ama kii kesii dalandanla nĩmbi eñguk, “Nak ganlet: dĩk mĩlapi, ipatka tĩkembĩ, ikanan ñau.” Eumbi, 25 wolongan ama wali dausĩnangan mĩlapi, ipal tĩkembĩ, ilnan ñaĩpi, Yambat nĩ-kĩndem dañguk. 26 Tĩmbi amatam ġitĩkti wĩn ka siliĩkĩmbi, nanandĩnji nĩm dakleumbi, nepek misĩmisĩn kañĩliñ wala Yambat nĩ-ta-loĩpi, nisĩngan ñĩndiñ eñĩliñ, “Man nepek ġitĩkĩn indaumbi kamĩñ.”

Yesuli yom ama ep tiañeupi indañguk

27 Wolok siñgi kandañ Yesuli walinin pĩm ñambi, takis epep ama no koi Livai en takis epep ilan palĩmbi kañbi, ñĩndiñ nĩnguk, “Dĩk bĩm nep kle ku.” Wĩndiñ eumbi, 28 Livailĩ kenalok nepenepel ġitĩk wĩn bi-talembi mĩlapi, Yesu kleñguk.

29 Tĩmbi endi ilnan nanañ si-jumut wopumgan Yesulok ti-ñĩmĩmbi, wolongan takis epep ama ba ama diwĩn asupgan en ġita nanañ yakan nañĩliñ. 30 Tĩmbi Falisi ama ġit nosi diwĩn endiĩkĩe manda nandi-taleñĩliñ endi wĩn kañbi nandum pĩmbi, e-balep tĩmbi, Yesulok gwañgwañii ñĩndiñ engĩliñ, “Sĩndi nekta takis epep ama ba ‘yom ama’ diwĩn en ġita nanañ

yakan nañ?” Eumbi, ³¹ Yesulî tambanem enguk, “Kîndemsi endî gwasap amalohn nîm ñañ, wîñ jîmbatsiat endîñgot gwasap amalohn ñañ. ³² Ama nîsîla nandum dîndîm tîlak nak en enî-tiañelok kwelan nîm indañgut, tambo nak yom ama enbambi, gînañji tambanenelîñdok indañgut.”

Yesulok nanandin ba ep tîndîñ wîñ damanin wandin nîm

³³ Tîmbi ama diwîndî Yesu ñîndîñ nîñgîlîñ, “Yoanelok gwañgwañii endî nain asup nanañ kîmîsipbi, nîmolo kena pa tañ, tîmbi Falisi amalok gwañgwanjii endî bo wîndîñgangot tañ, gan nîtekta dîkok gwañgwañgailî nanañ kîmîsip nain no nîm kîmîpi, kîmîsip pa tañ?” Eumbi, ³⁴ noliilok plon eyout manda ñîndîñ enbi eñguk, “Ama no tamîñ tîlakta tîmbi noliî gîta na-sîlîsîlî tîñîlîmbi, sîndî kîndem noliilok nanañ kîmîsip tî-semnelîñ ba? Nîm ya! ³⁵ Gan nain indaumbi, kanjîkñîilî ama wîñ yapma tîkenekalîñ. Tîkeumek, noliilî blan tîmbi, nanañ kîmîsip tînekalîñ.”

³⁶ Wîndîñ embi yousîmbi, nepek komblin ba damanin wala eyout manda ñîndîñ bo enguk, “Ama noliî dasindasin komblin blañganembi, kusip tîkemi, dasindasin damanin mambupmeuk ba? Nîm ya! Endî wîndîñ tîmbekta, dasindasin komblin wîñ kola-ñîmek, tîmbi dasindasin kusip komblin wakî dasindasin damanin endok tuopset noñgan nîm tîmbek. ³⁷ Tîmbi wain tul komblin wîñ meme gwîlap damanin gînañ nîm wîlî gîlolok. Wîndîñ tîmbekta, wain tullî bendî wopum dambi, meme gwîlap damanin

tĩmbĩ tawa kolaumbi, wain kwelan poña pitalewik. ³⁸ Wala tĩmbi wain tul komblin win gwilap komblin gĩnañ pa wili gĩlolok. ³⁹ Tĩmbi no en wain tuk damanin nañguk endi wala 'Koñgom sĩnik' embi, wain komblin win nambepi kunjit talak.”

6

Yesuli Sabat patnandi nainnan nek tĩndĩlok eu talelak

¹ Sabat patnandi nain nola Yesuli plaua mĩnjip kenanan dikĩne ñañĩlĩmbi, gwañgwañi en gĩta ñañgĩlĩñ endi plaua bien mep pañgĩpi, mĩnjip kaik nañgĩlĩñ. ² Tĩmbi Falisi ama diwindi win kañbi, nandum tuop nĩm tĩmbĩmbi engĩlĩñ, “Nĩtek tĩmbi sĩndi Sabattok endikĩne manda wipi, kena nĩm tĩndĩlok elak win tañ?”

³ Tĩmbi Yesuli tambane enguk, “Endikĩne manda wĩwittok kandañ sĩndi Devit gĩta noliilĩ nanañ gawat paliñĩlĩmbi, nĩtek tĩnguk wolok kasat win nĩm pinap nandañ ba? ⁴ Endi Yambattok ilan lombi, plaua nanañ endok bi-ñĩmĩmĩn win mepi nañguk. Endikĩne mandali elak wolok tuop nanañ win tapma ama endiñgot nanalok, gan Deviti win joñgo mep nambi, noliila bo emumbi nañgĩlĩñ.”* ⁵ Wĩndiñ embi yousĩmbi enguk, “Nak Ama Sĩsĩnikti Sabat patnandi naindok molomda tĩmbi wolonda nek guma tĩndĩlok win ewa talelak.”

* **6:4:** Deviti endikĩne manda wikuk, gañgan Yambatti gimbit nĩm ti-ñĩmĩngukta tĩmbi Yesuli Falisi amalĩ enlok gwañgwañiila gimbit nĩm ti-semnelĩndok eñguk.

6 Sabat patnandi nain no indaumbi, Yesuli it kiyau ginañ lombi, eni-daut ti-paliñilimbi, ama no kii dandim dalandañguk endi bo wolok bim pakuk. 7 Timbi Falisi gita endikne manda nanditale ama endi Yesu kit yout ti-nimnelindok ku-sei lonjilingilin, windiña endi Yesuli Sabat patnandi nainnan ama no timbi kindem dauk ba nim wolok ka-tuakilin. 8 Gan Yesuli nanandinji win ka-nandimbi, ama kii dalandan win kitinimimbi niñguk, “Milap bimbi, ñolok it!” Windiñ eumbi mlapi, dausinan ikuk. 9 Timbi Yesuli enbi eñguk, “Nak ñindiñ sani-nandutet: Sabat-tok endikne mandali nek tineñdok nandi-nimlak - ama timbi kindem dalok ba ama timbi kolalok, kuñgun tike-kimittok ba timbi kimlok?” Windiñ embi, 10 amatam wolok pakilin yambita-ña-talembi, ama kii dalandan ñindiñ niñguk, “Kika kot suat” nimbimbi, windiñ timbimbi, kiili salaptambi, kindem dañguk.

11 Timbi gimbit wopumdi ama bieslok ginañji tokneumbi, Yesu nittek timbi kolanelindok wala nisigan e-nandi tingilin.

Ama Sisirik Yesu endi ama nin en kle-kuñgilin eni-daut ti-semguk

Yesuli gwañgwa 12 ep danguk

12 Nain wolonda Yesuli nimolo timbepi kwet jañginan lombi, tim ombap Yambat nimolo tinimimbi. 13 Kwet salaumbi, ama asup en kleañgilin kitiseyum bimbi, endok boñgipsinan nanin ama 12got ep danbi, ‘enimumulin’ kot emguk. 14 Ama ep danguk

endok kosi ñ+ndiñ: Simon (koi no Petlo kit+ñguk), t+m kwayañ Andlu, Yakobo, Yoane, Filip, t+m Batlomio, ¹⁵ Matayo, Tomas, t+m Yakobo Alifaialok n+ñañ, t+m Simon koi w+n ‘Selot ama’ kit+ñg+liñ, ¹⁶ t+m Judas Yakobo n+ñañ, g+ta Judas Iskaliot, ama nin siñgi Yesu bola ti-ñ+m+ñguk.

Amatam nitein endi diw+in yapma kle-pakañ?

¹⁷ T+mbi Yesul+ gwañgwañii ep danguk en g+ta kwet jañg+nnan nanin p+mbi, kwet k+mbat nolok tomb+mbi, gwañgwañii asupgan diw+indi en g+ta wandiñ pak+liñ. T+mbi endiñgot n+m, w+n amatam k+m+in wopum Judia kwet tuop nanin ba Jelusalem nanin, ba Tilo Sidon it kwet t+pet tuk kimb+ñ baliliñ pakam+knan nanin ¹⁸ endi Yesul+ manda eumbi nandiñel+ñdok ba j+mbatsi ep klekot ti-semektok b+ pal+mbi nandi-sembi, ama diw+in yal kolandi m+lap emguk w+n bo ep t+mbi k+ndem dañguk. ¹⁹ T+mbi amatam k+m+in wopum endi Yambatti Yesu gemb+ m+umbi, amatam g+tik ep t+mbi k+ndem daumbi kañg+liñ, wala t+mbi endi t+ke-ka t+nel+ñdok bañak lonjiñg+liñ.

²⁰ T+mbi Yesul+ gwañgwañiiloñ dei yamb+mbi, ñ+ndiñ enguk,

“Amatam nis+la nandum p+mbiñen t+lak s+ndi wakan Yambattok g+ñg+tñii indambi kuañ,
wala t+mbi s+ndi amatam diw+in yapma kle-pakañ.

²¹ Man ñ+ndiñg+it nepenepekta lonji kuañ s+ndi wakan Yambatti sep t+mbi tokñenekaliñ,
wala t+mbi s+ndi amatam diw+in yapma kle-pakañ.

Man ñ+ndiñg+it s+mba blan plon kuañ

sindi wakan simba sasat plon kunekaliñ,
wala timbi sindi amatam diwin yapma kle-
pakañ.

22 Sindi nak Ama Sisinik nep kle-kuañda timbi
amatamdi nandi-kola ti-samañ,
ba nisilok boñgipsinan nanin sep kle-
kotneliñdok
sani-suambapi, kosi timbi kolalak,
nain wolonda sindi amatam diwin yapma
kle-pakañ.

23 Windiñ inda-samekakan walenji kindem
daumbi,
silisili wopum inda-samumbi,
kusei ñindiñda dikondi kot tinekaliñ:
bep pañjii endi plofet ama damañgan
kuñgiliñ
enda windiñgangot pa ti-semumbi,
tuanji wopum kunum ginañ kasileñgiliñ,
timbi sindi windiñgangot kasilenekaliñ.

24 Gan minem kwilikwiliñji wopum sindi
blasañgan,
win sindi ikan nepenepesi kindem gitik win
kasile-taleañ.

25 Man ñindiñgit nim ti-blamblaem kuañ sindi
blasañgan,
win sindi lonji ti-kunekaliñ.

Man ñindiñgit simba sasat kindem plon kuañ
sindi blasañgan,
win sindi kukulembi, simba blan plon
kunekaliñ.

26 Amatam gitikti sindok kosi tike-lonekaliñ
wolonda sindi blasañgan!

Neta, bep pañjiili plofet ama juluañgan
endok kosi pa tike-loñgiliñ,

gan Yambatti plofet ama wandin win yalam+kuk.”

Ep tindin kindem amatam tambon nimnat ti-sem ti-kunekaliñ

²⁷ Yesuli yousimbi enguk, “Mandana tikembi kuañ sinda ñndiñ sanlet: sindi kanjiksii ginañ kindem ti-sem-ta-kunekaliñ, win nandi-kola ti-samañ enda ti-kindekindem ti-sem-ta-kunekaliñ, ²⁸ yala ti-samañ enda gwilam ti-sem-ta-kunekaliñ, kolan ti-samañ enda nimolo ti-sem-ta-kunekaliñ.

²⁹ Ama noli bunga tambon witakta, tambon bo wilektok tambane-ñimekañ. Ba noli sauloñga galom tike-gamlakta, kiupinnga bo bi-ñimumbi tikeukak. ³⁰ Dik nepek nola gani-nandi tañ enda emekañ, ba noli nepenepeka galom mep gamlak ombi-gamektok nim ni-gineneukañ. ³¹ Ep tindin gitik dik nandi-galk tamba, amatamdi dika windiñ ti-gamneliñdok nandi-semña, dik bo windiñgan ti-sem-ta-kuukañ.

³² Tikap dik amali ginañ kindem ti-gamañ endañgot ginañ kindem ti-semiñda, nekta Yambatti gani-kindem dawik? Yom ama endi bo windiñgangot pa tañ, win endi ama nin ginañ kindem ti-semñlak enda ginañ kindem ti-ñimañ.

³³ Ba tikap dik amali kindem ti-gamañ endañgot kindem ti-semiñda, nekta Yambatti gani-kindem dawik? Yom ama endi bo windiñgangot pa tañ. ³⁴ Ba tikap dik ama nindi tambon ombi-gamneliñdok tuop win nandi-kwambiñ dalañ endañgot emiñda, nekta Yambatti gani-kindem dawik? Yom ama endi bo yom amala

nepek emañ, wïn tambon wolok tuopgan ombi-semneliñdok wïndiñ pa tañ.

³⁵ Nïm, wïndiñ nïm tïlok. Tambo sïndi kanjïksi gïnañ kïndem gït kundit kïndem ti-sembi, nepek tambon nïmnat embi, ombi-samneliñdok nïm pa mandïnekalïñ. Sïndi wïndiñ tïnekalïñda, tuanji wopum pat-samekak, tïmbi sïndi Besi Yambat Loloñ Sïnik endok ep tïndïn klembi, wembe gwañgwañii kuañ wïn inda-dakleukak. Neta, endi wakan ama kolan pa tañ ba simba kïndem manda nïm pa eañ enda kïndem pa ti-semalak. ³⁶ Bepsili amatam gïnañ busuk ti-semalakta, wïndiñgangot sïndi gïnañ busuk ti-semnekalïñ.

³⁷ Sïndi amatam eni-pi nïm ti-kunekaliñ, tïmbi Yambatti wïndiñgangot sani-pi nïm tïmbekak. Sïndi amatam yom plon nïm ep kïmit ti-kunekaliñ, tïmbi Yambatti wïndiñgangot yom plon nïm sep kïmïlekak. Sïndi amatamdok yomji bi-sem ti-kunekaliñ, tïmbi Yambatti bo yomji bi-samekak. ³⁸ Sïndi amatam plap ti-sem ti-kunekaliñ, tïmbi Yambatti wïndiñgangot plap ti-samekak. Sïndi plap tañ wolok tuop endi plap ti-sambi, nombo yousïmbi, sam tokñe sïnik taumbi, diwïn lamip piukak. Nekta, sïndi amala nitek ti-semañ, wolok tuopgan Yambatti sïnda bo ti-samekak.”

Ama man mambenji tïpet endok telak nïm klenekaliñ

³⁹ Tïmbi Yesuli yousïmbi, eyout manda ñïndiñ enguk, “Ama dai sipmïsipmïn endi nol no dai sipmïsipmïn gumañ nañgïlek ba? Nïm ya! Wïn nïset tïpelat ban gïnañ pïndemik bek.

40 Gwañgwa no endi nindaulin nim maklelak, gan endi nandinandi kena timbi taleumek, endi nindaulindok tuop indauk bek.

41 Nitek timbi, dik nokalok dai ginañ kilikilik win kalañ, gan ditnalok dauka ginañ komba bem patak win nim ka-daklelañ? 42 Dik komba bem dauka ginañ patak win nim kañbi, nitek nokala ñindiñ nimbeñ, 'Notna, nak dauka ginañ kilikilik patak win klewa lambi-gamñ.' Ama man mamben tipelat, dama ditnalok dauka ginañ komba bem patak win kle kopmek, siñgi kandañ ka-dindim embi, nokaloñ dai ginañ kilikilik patak win kindem kleu lambi-ñimek.

43 Komba kindem no endi bien kolan nim pa lalilak, windiñgangot komba kolan no endi bien kindem nim pa lalilak. 44 Komba wali nitein win bienli mek timbi daklelak. Kuañgimdi bien mandañ sinik indaumbi tikelok ba? Ba ginjatti bien gip indaumbi tikelok ba? Nim ya! 45 Amalok kandañ win windiñgot: nepek endok ginan tokñe patak wali wakan man ginañ lambumbi elak. Wolok tuop nepek kindem ama kindemli ginan ginañ dasi-miñguk wali wakan bien kindem timbi indalak, timbi windiñgangot nepek kolan ama kolandi ginan ginañ dasi-miñguk wali wakan bien kolan timbi indalak.

46 Nekta slakan 'Wopumni' manjiliñgot pa nanañ, gan manda sanlet win nim tañgoneañ?

47 Ama no nokoñ bimbi, mandana tike kulak endi ama nitein win sani-daut ti-sametet.

48 Endi ama it kwambiñ tiñguk wandin. Endi it kindilñipi, ban ombap kindilim piumbi, ita mambi ilimbi, kawat ta kusei ginañ meli piumbi,

gembinatgan youli gilim da-taleñguk. Timbi tuk gwam wopum indambi, it plon suañguk, gan endi ti-kindem dañgukta timbi minjulim, sasik nim tiñguk. ⁴⁹ Timbi ama no mandana nandikimkimnelak endi ama it joñgonjoñgo kindikuk wandin. Endi it kindilipi, ta plongan kimipi, joñgonjoñgo kindikuk. Timbi tuk gwam wopumdi it wolok plon suambi minjulimbi, platik sinik gilom pimbi lilime-taleñguk.”

Ama Sisinik Yesu endi ginañ busuk daut semguk

7

Yesuli mik ama telak damanjilok kena gwañgwa jimbalat timbi kindem dañguk

¹ Yesuli manda gitik win amatam enbi taleumbi, Kapaneam it kwelan lo ña pakuk. ² Wandin kandañ mik ama telak damanji no pakuk endok kena gwañgwa jibat wopum timbi, kimkimlok tuop tiñguk. Endi kena gwañgwa wala nandum loloñ sinik tiñgukta timbi, ³ Yesulok gingit nandimbi, Judalok ama biesi diwin Yesulon eni-mukuk, win endi Yesu ni-tiañeum bimbi, kena gwañgwa jimbalat timbi kindem daupok wandin tiñguk. ⁴ Timbi ama wali Yesulon ña tombi, mik ama telak damanjilok kasat ti-ñimimbi ni-giniginembi eñgiliñ, “Telak damanji win kindem tike-kimileñdok tuop. ⁵ Nekta, endi Juda nindok sambat nim, ganmek ninda ginañ kindem pa ti-nimlak. Tiñipi, it kiyaun win endiñgan nip timbi plap taumbi

indañguk.” ⁶ Wĩndĩñ eumbi nandĩ-sembi, en gĩta ñañguk.

Ñambi, telak damanjĩlok il tĩmbĩ dumalaumbi, telak damanjĩli nolii Yesuloñ eni-mupi, manda ñĩndĩñ kĩmĩlĩmĩñguk, “Wopum, slakan kesĩk gawat nĩm bĩwĩñ. Nak kambak ñandin ñolok nekta nokok itnanangan bĩ nambeñ? ⁷ Nak bo daukanan bĩmbĩla nandĩwam mĩlatalak. Dĩk slak mandañgot eumbi, kena gwañgwana kĩndem dawĩn. ⁸ Natna bo ama lolonailok kap-mai kulet, tĩmbi nokok pĩmbĩmñennai dĩwĩn kuañ. Nak mik ama nola ‘Ñau!’ nĩmbambi ñalak, ba nola ‘Bo!’ nĩmbambi pa bĩlak. Tĩmbi kena gwañgwana ‘Kena ñĩn tĩ!’ nĩmbambi, kena wĩn pa tĩlak.”

⁹ Tĩmbi Yesulĩ telak damanjĩlok manda wala nandĩ-gĩtĩñgĩtik embi, undane amatam kĩmĩn wopum en kle bĩñgĩlĩñ yambĩmbi, ñĩndĩñ enguk, “Nak ñĩndĩñ sanlet: Isael sĩndok boñgĩpsĩnan bo nak ama nanandĩ-kĩlĩktĩnat ñandin no nĩm kañgut.” Wĩndĩñ eumbi, ¹⁰ telak damanjĩlĩ nolii eni-mukuk endĩ bĩndambo undanem ilan ña lombi, kena gwañgwa kĩndem dambi palĩmbi kañgĩlĩñ.

Yesulĩ ama sim no kĩmnan nanin tĩmbĩ mĩlakuk

¹¹ Nain nĩm ombataumbi, Yesulĩ it kwet no koi Nain wandĩñ ñaumbi, gwañgwañii gĩt amatam kĩmĩn wopumdi en gĩta yakan ñañgĩlĩñ.

¹² Ñambi, it kwet sañ yama tĩmbĩ dumalaumbi, ama dalandan no tañgonem pĩñgĩlĩñ. Wĩn tam kanjak nolok nĩñañ noñgan sĩnĩk endĩ sembĩñguk. Tĩmbi it kwet wĩnasi asuptĩ dalandan ba meñ ep klembi pĩñgĩlĩñ. ¹³ Tĩmbi

Wopumdi tam kanjak win kañbi, blan ti-ñimimbi niñguk, “Nim kuleñ.” ¹⁴ Windiñ eñipi, ña tañgo tike-kaumbi, ama tañgoneñgiliñdi kak wiñgan ilimbi, dalandanla niñguk, “Ama sim, nak ‘Milat!’ ganlet.” ¹⁵ Windiñ eumbi, gwañgwa wali bnda mlap pipapi, kusei kimipi manda eñguk. Timbi Yesuli meñla niñguk, “Niñaña ñin nañgipi ñau!” Eumbi nañgipi ñañguk.

¹⁶ Timbi amatam wi kañgiliñ endi gitik misimbi, Yambat ni-kindem dambi, nisinagan ñindiñ eñgiliñ, “Plofet wopum no boñgipni ginañ indañguk kulak” ba “Yambatti amatamñii nip kimilektok bi inda-nimlak.” ¹⁷ Timbi nek indañguk wolok giñgit wali sapakñanembi, Judia kwelan ba kwet kle-gimbup pakañ tuop eu sa-
taumbi ña-taleñguk.

Yesu git Yoane endi nin win nim nandi-daklesemgiliñ

¹⁸ Yoane tuk ii-sem endok gwañgwañiili Yesuli kundit kusei kusei tiñguk wolok kasat gitik enla ti-ñimimbi-taleñgiliñ. ¹⁹ Timbi endi gwañgwa tipet kitise-
sum bumbi, Yesula ñindiñ ninandindemiktok enimukuk, “Mesia biwiktok een win dik wakan ba? Ba ama nola mandineñ?” Windiñ embi enimulimbi, ²⁰ Yesuloñ ña tombi niñgimik, “Yoane tuk ii-sem endi ñindiñ gan-
nandinda embi ninimulimbi bamik, ‘Mesia biwiktok een win dik wakan ba? Ba ama nola mandineñ?’” ²¹ Nain wolonda Yesuli amatam jimbatsiat ba piñgip gawatsiat asup win ep timbi
kindem dambi, yal kolanji win ep kle kot-sembi, ama asup dausi sipsipmin timbi tom-semguk. ²² Timbi endi Yoanelok manda tambon ñindiñ

tambane enguk, “Siti ñambi, nepek dautsetti kamik ba pawanjetti nandamik wolok kasat timdekamik: dausi sipsipmin dausi tombim kañ, timbi kesit nim kuañdi kesit kuañ. Amatam jimbat yambo mawatsiat endok wandanj wiñ ep timbi gilita-semlak, pawanji kamen pawanji tombim nandañ. Ama sembi-sembin bindambo kaitambi milakañ, timbi ama pimbifnesia gñgit manda kindem enbum nandañ. ²³ Timbi no en kusatna nambi-nandimbi, nandi-kolan nim tinamlakta endi amatam diwin yapma kle-patak.”

²⁴ Yoane gwañgwa tipet eni-mukuk endi undane pi ñaumbi, Yesuli kusei kimipi, ama kimin wopumda Yoanelok plon ñindiñ enguk, “Kwet silaninnan ñañgiliñ wiñ sindi nek kanepi ñañgiliñ? Wiñ sindi sasaleli pinjim pendilim ña-bi tilak wiñ kanepi ñañgiliñ ba? ²⁵ Tikap nimda, nek kanepi ñañgiliñ? Ama dasindasin pamanat no kanepi ñañgiliñ ba? Nandañ: ama dasindasinji pamanjiat ba pipapatsi kindem sinik endi ama wapmañdok isinan pa kuañ. ²⁶ Windiñda sindi nek sinik kanepi ñañgiliñ? Plofet ama no kanepi ñañgiliñ ba? I wakanak. Timbi Yoanelok kandañ nak ñindiñ sanlet: endi plofet diwin yapma kle-talelak. ²⁷ Wiñ enda wakan Yambattok mandan ñindiñ youyoulin patak, ‘Nak gñgit ee amana no nimulam ñambi, telak dama ti-gambi, telak tindim e-gamekak.’^{*} Windiñ youyoulin patak, ²⁸ timbi nak ñindiñ sanlet: ama gitik kwelan dama indañgiliñ endi Yoane nim makleañ, gammek no en Yambattok gñgitñiilok boñgipsinan

^{*} 7:27: Malakai 3:1, Kisim Bek 23:20

pimbiñen sinik kulakta endi Yoane makle patak.”

²⁹ Takis epep ama git amatam diwin endi manda win nandi-talembi, Yoanelok kii plon tuk ingilinda timbi Yambattok telak win dindim sinik timbi dakleñgiliñ. ³⁰ Gan Falisi git endikne manda nandi-tale ama endi ginañ tambatambattok tuk nim ingilinda timbi Yambatti nek tineliñdok nandiñguk wala nandum tlal tiñguk.

³¹ Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Windiñda timbi amatam man ñindiñgit kuañ endi nitein? Nak endok kusañla eyout manda nek ewit?”

³² Win endi gwañgwa bisatti sañalala ipakanan pipapi, nosila kiti-sembe, ñindiñ eniañ, ‘Nindi pakñuak penditnambi, sindi kap nim tilin, ba kap manò tiñitnambi, sindi ku-blamblae nim tilin.’ ³³ Kusei ñindiñda nak sindok plon windiñ sanlet: Yoane tuk ii-sem endi indambi, nanañ kimsip pa tiñguk, tiñipi wain nim pa nalitguk wala sindi nandum tuop nim timbimbi, enda ñindiñ pa eañ, ‘Yal kolan endok ginañnan patak.’

³⁴ Timbi nak Ama Sisinikti indambi, nanañ ba wain nañipi, kimsip nim pa tilet, wala sindi nandum tuop nim timbimbi, ñindiñ pa eañ, ‘Ama ñin kawit! Timbi namba! Endi nanañ ba wain asup sinik pa nalak, ba takis epep ama ba yom ama not ti-semalak!’ ³⁵ Sindi windiñ pa eañ, gan amatam Yambattok nanandin kimit-klem kuañ endi nanandi win dindim sinik wakan daut nimañ.”

Yom tam noli Yesulok kesii wililimbi, yomin biñimtiñguk

³⁶ Falisi ama noli Yesu nanañ en gita nambektok ni-tiañeumbi, endok ilnan lombi, nanañ

naneliñdok pi pakuk. ³⁷ Tĩmbi yom tam no it kwet wolok kuñguk endi Yesula “Falisi amalok ilnan nanañ na patak” giñgıt wın nandiñgukta, piñgıp saple mĩliñ kindem kanım kawat satnindi tindın no tikembi, it gınañ loñguk. ³⁸ Lombi, Yesulok kesiinan kandañ ñam papi kulĩmbi, dai tullı pi Yesulok kesii youli gautaumbi, kumban saktı tĩmbi kalandaumbi, kesii nain ombapgan simumuñ embi, piñgıp saple mĩliññattı sapleñimñguk. ³⁹ Tĩmbi Falisi ama Yesu ni-tiañeñguk endi wın kañbi, gınan gınañ ñındiñ eñguk, “Tam ñın endi yom tam no. Ama wali biañgan plofet ama kumda, tam tıke-kalak ñolok kusei kandi-taleuk.”

⁴⁰ Tĩmbi Yesuli Falisi ama endok nanandin wın nandiĩmbi niñguk, “Simon, nak manda no ganba nandi.” Eumbi niñguk, “Endaut, eumbi nandiwa.” ⁴¹ Eumbi niñguk, “Ama nolı minem tambonlok ama tipetta emguk, nolok minem kwandai 500, tĩmbi nolok minem kwandai 50.*

⁴² Endi ombındemıktok tuop nımda, blan tısembi, kak tambon wiat-semguk. Wındiñda endoñnan nanin nindi nol maklembi, minem molomda simba kindem ti-ñimekak?” ⁴³ Eumbi niñguk, “Minem kwandai 500 wialimñguk endi bek.” Eumbi, “Wın dındım elañ” nımbi, ⁴⁴ undanem tam kañbi, Simon niñguk, “Tam ñın kalañ ba? Nak dikok ika gınañ lambıwambi, dik ep tindini nım klembi, not nım ti-namıñ, wın dik kesitna wıliwılitok tuk no nım git-namıñ,

* **7:41:** Minem kwandai noñgan wın kena nain noñgan wolok tuan. Ama wali minem kiulım palmıñguk wın wopum daupok kena mĩliñguk. Endok minem kena wın wakan.

gan endi kesitna dai tullu wiliipi, kumbam sakti sapleum kalandalak. ⁴⁵ Dik kitna ba bumna no nim simumuñ ti-namun, gan nak it ginañ lambit wolondañgan endi kusei kimipi, nim tindin win, kesitna simumuñ ti-namumbi, nain nin bi tomlak. ⁴⁶ Dik kumbana tuk galk silanindi nim saple-namun, gan endi pingip saple miliñ kindem bien wali kesitna saple-namik. ⁴⁷ Windinda ninidin ganlet: tam nal simbai kindem da-sinik talakta timbi windin tinamlak. Wali ninidin daut namlak: endok yomin asupgan bimbini. Gan no endok yomin lakatgan bimbina endi lakat wolok tuop simbai kindem dalak.”

⁴⁸ Timbi tamda niniguk, “Yomga gitik bi-gam-taletalen.” Windin eumbi, ⁴⁹ ama gitik en gita nanañ nam pakilin endi kusei kimipi, ginañji ginañ ninidin nandinigilin, “Endi ama nin sinik, nala yom bimbi bo pa tilak?” ⁵⁰ Timbi Yesuli tam niniguk, “Nanandi-kiliktingala timbi Yambatti kolan ginañ nanin gepma tikek, wala timbi busuknenengan naukañ.”

8

Tam diwindi bo Yesu klembi kuñgilin

¹ Wolok siñgi kandañ Yesuli kle-gimbut nainipi, it kwet tip ba wopum wandin manda eu pumbi, Yambatti amatamni yambi-diknelak wolok ginigit manda kindem eni-ta-kuñguk. Timbi gwañgwañii 12 endi en gita yakan kuñgilin. ² Timbi dama Yesuli tam jimbatsiat diwin ep timbi kindem dañgilin ba yal kolanji ep kle kot-semguk endi bo en kle-kuñgilin. Tam no

win Malia Makdala nanin (damañgan Yesulí yal kolan kit tambon tipet ep kle kolimñguk).
³ Timbi Yoana (endok wapai Kusa endi ama wapmañ Elottok it kauli-dikñeñguk) gita Susana wakít tam asup diwin Yesu gita yakan ñañgíliñ. Tam wali Yesu git gwañgwañii plap ti-sembi, minemjili ep kasop ti-semmañgíliñ.

Ama Sisirik Yesu endi mandan nandim tike-kiliñ eneliñdok eñguk

Gñgit manda kindem win nanañ minjip ama noli kena ginañ kokuk wandin

⁴ Amatom it kwet nolok ba nolok endi Yesuloñ bi kimin wopum tinñilimbi, eyout manda no ñindiñ enguk, ⁵ “Ama noli plaua nanañ minjip kot-tikitiki timbektok kenan ginañ ñañguk. Ña tom kolinñilimbi, minjip diwindi telak plon piumbi, amali yali-ña-bi timbimbi, monkti bi na-taleñgíliñ. ⁶ Timbi minjip diwin kwet kawakawatnan piumbi, tawam lambimbi, tuk nimnatta timbi yañetambi kim-taleñgíliñ. ⁷ Timbi minjip diwindi koselek minjipnan piumbi, wakít yakan tawa lambiñgíliñda koselekti ep tapliumbi kimgíliñ. ⁸ Minjip diwin kwet kindem plon piumbi, tawa lambimbi, bien asup laliñgíliñ, win bien 100 100 windiñ laliñgíliñ.” Yesulí windiñ embi yousimbi, ñindiñ kitíñguk, “No en pawañnat endi pawañ kimipi, nandi-tike-kiliñ eukak.”

⁹ Timbi Yesu gwañgwañiili eyout manda eñguk wolok kusei nandinepi ni-kaumbi ¹⁰ enguk,

“Yambattî nandi-sambi, amatamñii nitek yambi-dikñelak wïn sani-siwilimbi nandi-dakleañ. Gan nanandin sembïn wïn nak amatam diwïn endila eyout mandaliñgot enba nandiñañ. Wïn endi kañbi nïm ka-nandi-tomneliñdok ba nandiimbi nïm nandi-dakleneliñdok✧ wïndiñ pa tilet.

¹¹ Tîmbi eyout manda et wolok kusei wïn ñïndiñ: plaua mïnjîp wïn Yambattok manda. ¹² Mïnjîp telak plon piñgîliñ wïn amatamdi Yambattok manda nandi dasiumbi, Satandi bîmbi, gïnañji gïnañ manda patak wïn yolom tîke-semalak. Nïm kañbi, endi manda wïn tîke-papi, Yambattok giñgît indaneliñda, Satandi wïndiñ ti-semalak. ¹³ Mïnjîp kwet kawakawatnan piñgîliñ wandin wali manda nandiimbi silisilinat kasileañ. Gan endi wïn plaua mïnjîptok kakai kwet gïnañnan nïm pilak wandin, wala tîmbi endi nain dumangan nanandi-kilikti tañ, gan ti-kuyuk no inda-semumbi, nanandi-kiliktinji pipîlak. ¹⁴ Mïnjîp koselek boñgîpsinan piñgîliñ wandin wali Yambattok manda nandim kuñliimbi, kwelalok mîlap ba mïnem kwilikwili ba nepenepek silisili pa emlak wali nanandi-kiliktinji makleumbi, bukaiñgot pakañ. ¹⁵ Tîmbi mïnjîp kwet kindem gïnañ piñgîliñ wandin wali ama gïnañ nanandinji wïn kindem ba dïndim sinik, tîmbi endi manda wïn nandi-dasimbi, tîke-kwambiñ dambi giñgînem kuñpi, bienjiat tañ.”

Sîndi Yambattok manda telak nitek plon nandi-dakleañ wïn ka-kîliñ enekaliñ

✧ **8:10:** Aisaia 6:9-10

16 Tĩmbi Yesuli yousĩmbi enguk, “Ama noli kolsalen pĩndopi, kambotti nĩm tapliwĩk ba doundoulok palapalat kapmainan nĩm kĩmĩlek. Tambo endi kolsalen indaĩgan kĩmĩlĩmbi, ama it gĩnaĩ loaĩ koli sale-semek. Yambattok mandan wĩndĩĩngangot kusei ñĩndĩĩnda indaĩgan tĩmbi daklelok: 17 endi amatam nĩtek yambi-dĩkĩnelak wandĩĩ kandaĩ nepek pat-sembeĩn pakaĩ gĩtik ep tĩmbi indaĩgan indanekealiĩ, tĩmbi nanandi sembeĩn gĩtik wĩn bo eu tawaukak. 18 Wala tĩmbi sĩndi Yambattok mandan telak nĩtek nandiĩmbi nandi-dakleaĩ wĩn ka-kĩliĩ enekealiĩ. No en endok mandan nandiĩmbi tĩke kulakta, Yambattĩ yousĩ mĩmbi, nanandiĩn tĩmbi paĩgĩtaumbi nandi-dakleukak. Gan no en mandan wĩn nĩm tĩke kulakta, nanandiĩn palmektok nandiĩlak wĩn apma tĩke-ñĩmumbi, slak palekak.”

Yambattok manda kĩmit-kleaĩdi Yesulok meĩ kwayaĩii sĩnik taĩ

19 Tĩmbi Yesulok meĩ kwayaĩii endi Yesu kanepi biĩngĩliĩ, gan amatam kĩmĩn wopumdi masip pakĩliĩnda tĩmbi ñasiĩngan bĩmbĩlok tuop nĩm. 20 Tĩmbi amalĩ Yesu ñĩndiĩn nĩngĩliĩ, “Meĩga kwayaĩngailĩ gambĩnep nandiĩmbi bĩliĩ, pawan ikaĩ.” 21 Eumbi tambane enguk, “Amatam Yambattok manda nandiĩmbi kĩmit-kleaĩ endi la mek nokok mena kwayanai taĩ.”

**Ama Sĩsĩnik Yesu endi gembĩn
daut semguk**

*Sasale gĩta tuk guaĩdi Yesulok man
taĩgoneĩngĩmĩk*

²² Nain nola Yesuli gwañgwañii gita kikeñ plon lombi enguk, “Tuk guañ dikñembi, tambon kandañ ñana” eumbi, wolok ñanepi ñaṅgilañ.

²³ Ñañipi, douli timbi gwaseim douṅguk. Dou palimbi, kwet jaṅginnan nanin sasale wopungan tuk guañnan pim pendilimbi, tuk kimin gitik milap tawambi, kikeñ ginañ pim tokñeumbi, milap wopum ginañ pakilañ. ²⁴ Timbi gwañgwañiili dounan nanin timbi silikñembi niṅgilañ, “Bep bep, nindi ip kimpnepsi tamiñ!” Eumbi milapi, sasale wakit tuk kimin wopungan lopilat sinik win enombiumbi, sasaleli kilp eumbi, tukti busukñenengan pakuk. ²⁵ Timbi gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Nekta nim nandikiliti tañ?”

Windiñ eumbi misimbi, nanandi kena timbi, nisis waliṅgan ñindiñ e-nandi tiṅgilañ, “Ama ñin en nin sinik, ñala sasale git tukta bo manda kwambiñ enbumbi, man taṅgoneamik?”

Yesuli yal kolan asup ama nolok ginan ginañ nanin ep kleṅguk

²⁶ Yesu git gwañgwañii endi tuk guañ dikñembi, Gelasa amatamdok kwet Galili distrik dat kandañ patak wandiñ ña suaṅgilañ. ²⁷ Timbi Yesuli kwet kwambiñnan loumbi, ama walinin no yal kolannat endi endoñ biṅguk. Ama wali nain ombapgan it ba dasindasin ka-misimbi, biatan ama sumnan dou-milat timbi kulṅguk. ²⁸ Endi Yesu kañbi, kesiinan pi pim papi, kwawa timbimbi, yal kolandi Yesu ka-nandi-tomgukta amalok man plon wopungan ñindiñ kitimbi niṅguk, “O Yesu,

Yambat Loloñ Sinik endok Niñañ, dik nek ti-namepi bilañ? Dik nandi-nambi, kena gim nim namañ.” ²⁹ Yesulı yal kolan ama win bim poñauktok manda kwambiñ niñgukta yal wali wındiñ eñguk.

Yal kolan ama wolok ginan gınañnan pakliñ endi ni-giñgıneumbi, ti-kelakelam pa tiliñguk, wala timbi amali nain asup sen kwambiñli kii kesii topbi, nim pi ñauktok ka-dikñeañgiliñ, gan endi sen timbi dikñeumbi, yal kolandi ni-kleumbi, kwet ama nımnatnan ña kulıñguk.

³⁰ Timbi Yesulı ni-nandi-mbi eñguk, “Koka nin?” Eumbi, yal kolan asupti endok ginan pi-ñim-ñgiliñda timbi “Kotna Kimın Gıtik” niñguk.

³¹ Timbi yal kolandi ñındiñ nımbi eñgiliñ, “Dik jimbiñ ñaneñdok nim nıni-muleñ” wındiñ embi ni-giñgıne tıñgiliñ.

³² Kwet klokloñen wındiñ bit asupti mina-pakliñda timbi yalı Yesu ñındiñ ni-giñgıneñgiliñ, “Dik nandi-nımbi, bit endok gınañjınan pineñ.” Eumbi nandi-semguk.

³³ Nandi-semumbi, ama ginan nanin poñambi, bittok gınañjınan piumbi, bit kimın wopumdi kwet kloñnan wolok woñep pi ñambi, tuk guañnan pi-mbi, tuk nambi kim-taleñgiliñ.

³⁴ Wındiñ timbi-mbi, bit yambındikñe amali nek indañguk win kañbi pi ñambi, wolok kasat amatam it kwelan ba kanda ilan ña ti-semgiliñ.

³⁵ Timbi amatamdi nepek indañguk win kanepi Yesuloñ bimbi kañgiliñ win: ama dama yal kolannat kulıñguk endok nanandın dakleumbi, dasindasi dasimbi, Yesulok kesiinan pipalim

kañbi misĩngĩliñ. ³⁶ Tĩmbi nepek nek indaĩguk wĩn dausĩli kaĩngĩliñ endĩ ama yal kolannat kulĩnguk nĩtek kĩndem daĩguk wolok kasat amatam dĩwĩnda tĩ-semgĩliñ. ³⁷ Wĩndĩñ tĩmbĩmbi, Gelasa nasi gĩtĩkgandĩ Yesu kundit tĩnguk wala kolan misĩmbi, kwesi biuktok nĩ-nandĩngĩliñ. Nĩ-nandumbi nandĩ-sembi, yambim ñauktok kĩkeñ plon loĩguk. ³⁸ Tĩmbi ama yal kolannat kulĩnguk endĩ Yesu gĩta kuuktok nĩ-nandĩ tĩnguk, gan Yesuli ilan nĩ-mupi, ñĩndĩñ nĩnguk, ³⁹ “Dĩk ikanan undanem ñambi, Yambattĩ kundit engano sĩnĩk tĩ-gamĩk wolok kasat amatamda tĩ-semekañ.” Eumbi, walinin pĩmbi, it kwelan undanem ñambi, Yesuli nepek tĩ-ñĩmĩnguk wĩn amatam gĩtĩkta kasat tĩ-semguk.

Yesuli tam jĩmbalat no tĩmbi kĩndem daumbi, wembe no kĩmnan nanin tĩmbi mĩlakuk

⁴⁰ Yesuli bĩndambo tuk guaĩ tambon kandañ ña suaumbi, amatam en mandĩ pakĩliñ gĩtĩk endĩ sĩlĩsĩli tĩmbi, not tĩ-ñĩmĩngĩliñ. ⁴¹ Tĩmbi it kiyaulok kandĩkñe ama no koi Jailus endĩ Yesuloñ bĩmbi, kesiinan pĩ pĩndĩm dou papi, kakukulembi, enlok ilnan naĩgĩp ñauktok nĩnguk, ⁴² wĩn wemban noĩngan sĩnĩk gwĩlalĩ 12 en kĩmbepi tĩngukta tĩmbi wĩndĩñ tĩnguk. Tĩmbi Yesuli nandĩ-ñĩmĩmbi, en gĩta ñaĩĩliĩmbi, amatam kle ñaĩngĩliñ endĩ kle-gĩmbupi ñasiĩngan ñasiĩngan tĩngĩliñ.

⁴³ Tĩmbi tam no tam jĩmbat inda-ñĩmĩmbi, ama noli en tĩmbi kĩndem dauktok tuop nĩmda

ti-tlalimbi, gwilat 12 ombiñguk.* 44 Endi Yesu siñgin kandañgan timbi dumalaumbi, dasindasinlok bleblem tike-kaumbi, wolongan wekaili kalandañguk. 45 Timbi Yesuli enguk, “Nindi neplak?” eumbi, amatam gitikti “Nim nim” eumbi, Petloli niñguk, “Bep, dik amatam kimin wopundi gep kle gimgim embi, nasiñgan nasiñgan tañ win!” 46 Gan Yesuli giñginembi enguk, “Nimbek ñali kindem dauktok nepmumbi, gembinali kena timbim nandilet win!” 47 Windiñ eumbi, tam endi pat-sembektok tuop nim win nandi-daklembi, blañblañem bimbibi, Yesu kesiinan pi papi, amatam dausinan kusei nekta tike-kañbi, wolongan kindem dañguk wolok kasat ti-ñimimbi ni-siwikuk. 48 Timbi Yesuli niñguk, “Wembana, nanandi-kiliktiñgaligep timbi kindem dalañ, ñala busukñeñgan ñau.”

49 Yesuli manda windiñ eñlimbi, ama noli it kiyau kandikñelok ilnan nanin manda tikembi, Jailusloñ bimbibi niñguk, “Wembañga ip sembi, wala timbi endaut nimbimbi, slakan wandiñ kesik gawat nim ñauk.” 50 Gan Yesuli mandan win tikembi, Jailus ñindiñ niñguk, “Nim misiwini, nandi-kiliktiñgot ti-namini. Timbi wembañga kindem dautak.” 51 Windiñ embi, ña Jailuslok ilnan tombi, it ginañnan ama diwin nim loneliñdok e-kimisip ti-sembi, Petlo, Yoane, Yakobo tim wembelok meñ beu endiñgot yanañgilim loñgiliñ.

* 8:43: Nandi-tale ama diwindi manda kusip no gamañgot patak eañ. Win ñindiñ, “Endi minem kwilikwili gitik gwasap amala em-taleñguk.”

⁵² Tĩmbi amatam it gĩnañnan pakĩliñ endĩ gĩtik wembela kut-blambla embi mano tĩ pakĩliñ, gan Yesulĩ enda ñĩndiñ enguk, “Wembe ñĩn nĩm sembiik, endĩ slak dou patak, wala tĩmbi mano nĩm tĩmbit.” ⁵³ Wĩndiñ eumbi, wolok pakĩliñdi wembe wĩn ikan sembiñguk wĩn kanandĩngĩliñda tĩmbi Yesulok mandala nandum tlal tĩmbĩmbi, tikĩle manda niñgĩliñ. ⁵⁴ Gan Yesulĩ wembe kii plon tikembi kitĩ-ñĩmĩmbi niñguk, “Wembe, dik mĩlat!” Eumbi, ⁵⁵ wembe wolok gĩnañ tiptĩ undane bi piumbi, wolongan mĩlakuk. Mĩlalĩmbi, Yesulĩ nanañ no mĩumbi nambektok enguk. ⁵⁶ Tĩmbi wembe meñ beulĩ kundit wĩn kañbi ka-sĩlikñembi, nanandĩnjet nĩm dakleñguk. Gan Yesulĩ enĩ-kĩmĩsip tĩ-sembi, nepek indañguk wĩn ama nola nĩm enĩnelĩndok enguk.

Ama Sisĩnik Yesu endĩ gwañgwañii kena embi, en nin wĩn dausĩnan tĩmbi kwambiñ dañguk

9

Yesulĩ gwañgwañii 12 kenala enĩ-mukuk

¹ Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañii 12 kitĩ-semum biumbi, yal kolan gĩtik ep kleklelok ba jĩmbat kusei kusei ep tĩmbi kĩndem dalok gembĩ embi, ² amatam ep tĩmbi kĩndem danelĩndok ba Yam-battĩ yambi-dĩkñelak wolok gĩngĩt eu piuktok enĩ-mukuk. ³ Enĩ-mupi enguk, “Telak ñanepi nepek no nĩm mep ñanekaliñ, wĩn toñanjĩ ba liksĩ ba nanañ ba mĩnem ba kiupi diwĩn nĩm epi

ñanekaliñ. ⁴ It kwet nolok tombi, it molom noli sani-tiañeumbi, endok ilnan lonekaliñ tuop, it wolokgot dou-milat timbi, walinin pim it kwet nolok ñanekaliñ. ⁵ Ba it kwet noli not nim ti-samnekalinda, it kwet win binekaliñ wolonda sindi Yambatti enda nandum pi-sinik talak win daut semnelindok winaslok dausnan kesisi plon kilikilik wingan wip mamañeum piumbi ñanekaliñ.” ⁶ Timbi gwañgwañiil Yesu bimbi, it kwet kle-gimbut ñambi, kwet tuop giñgit manda kindem eu piumbi, amatam ep timbi kindem dañgiliñ.

Elotti Yesu win nin sinik win nim nandi-dakleñguk

⁷ Timbi Galili kwettok kandikne ama Elot endi Yesu git gwañgwañi nepek engano sinik gitik tiñgiliñ wolok kasat nandimbi, kusei ñindiñda endok nanandin nim dakleñguk: ama diwindi “Yoane tuk ii-sem endi kimnan nanin mlakuk” windiñ pa eñgiliñ, ⁸ diwindi “Elia bindambo indauktok mandinñgimiñ endi wakan indañguk” windiñ pa eñgiliñ, timbi diwindi “Plofet ama damañgan sembiñguk no kimnan nanin mlakuk” windiñ pa eñgiliñ. ⁹ Timbi Elotti eñguk, “Yoane win nak ewambi, bim wili dikneñguk. Windiñda timbi ama ñin endok koi giñgitti nokok pawaña ginañ piñguk win nin sinik?” Windiñ embi, Yesu kauptok telak pa lonjiñguk.

Yesuli ama 5,000 nanañ emguk

¹⁰ Timbi enimumulin endi Yesuloñ undanem bimbi, kena nek tiñgiliñ wolok kasat timiumbi yanañgiliñ, nisiñgot it kwet no koi

Betsaida kandañ ñaňgılıñ. ¹¹ Tĩmbi amatam kımın wopumdı giňgıt wın nandıňgılıñda endi Yesu klembi, ñaňguknan ñaňgılıñ. Ña tombımbi, Yesulı yambımbi not tı-sembi, Yambattı amatamıii yambı-dikñelak wolok plon manda enbi, amatam ep tımbı kındem danelıñdok nı-nandıňgılıñ wın ep tımbı kındem daňguk.

¹² Tĩmbi timlala tımbımbi, gwaňgwañiilı Yesuloñ bımbi niňgılıñ, “Ñın kwet sılaninnan pakamıñ, wala dik amatam enı-mulımbi, it kwet ba kanda it ñasıñgan pakañnan ñambi, nanañ tuk ba doundou it tımbı indawın.” ¹³ Eumbi enguk, “Sın ep towıwıt!” Eumbi niňgılıñ, “Nındı plaua nanañ kıt tambon gıt mıkbalak tıpetgot pat-nımlak. Ba dik nındı ñambi, amatam gıtık ñolok nanañ tuaneñdok wındıñ nandı-nıñılañ ba?” ¹⁴ Amatam asup kımın tı-pakılıñ, gan amalok kwınakwınatsı wın 5,000 ba nek. Kusei wala tımbi gwaňgwañiilı wındıñ eňgılıñ. Eumbi, Yesulı tambane enguk, “Amatam ep danbımbi, kımın no 50 no 50 wındıñ pipalıt.” ¹⁵ Wındıñ eumbi, wolok tuop ep danbımbi pi pakılıñ. ¹⁶ Tĩmbi Yesulı plaua kıt tombon gıta mıkbalak tıpet wın ephi, kunum plon deium loumbi, Yambat we ñımımbi, nanañ wın ombımbi, amatam danı-semnelıñdok gwaňgwañiila emguk. Emumbi, ¹⁷ gıtıkğandı naňgılıñ. Na tokñe-taleumbi, nanañ na tla bıňgılıñ wın gamap dasiumbi, sandıñ lik 12 tokñeňgılıñ.

Petloli Yesulok kusei e-dakleňguk

18 Nain nola Yesuli engan nimolo kena ti-pap bimbibi, gwañgwañii en gita pakiliñ enda eni-nandimbibi eñguk, “Amatamdi naka nin pa nanañ?” 19 Eumbi tambane niñgiliñ, “Asupti dika Yoane tuk ii-sem pa ganañ, ba diwindi Elia bindambo inda nguk windiñ pa eañ. Timbi diwindi plofet damanin no mlapi kulak windiñ pa eañ.” 20 Windiñ eumbi, nisi la eni-nandimbibi eñguk, “Gan sinla naka nin pa nanañ?” Eumbi, Petloli “Di k Mesia Yambatti ganbi tale nguk” windiñ ni nguk, 21 gan Yesuli enla Mesia sinik win ama nola nim eni-neliñ dok kimsip kwambiñ ti-sembi 22 yousimbi enguk, “Nak Ama Sisinik nepek niñdiñ inda-namektok een: Juda niñdok ama biesi, tapma ama biesi gita endikne manda nandi-tale ama endi nambum tuop nim timbimbibi, siñgi wit-nambi, piñgip gawat asupgan nambi, nuli kimbambi, sandap tipet git no timbimbibi, Yambatti nep timbim mlaletat.”

23 Timbi Yesuli ama gitikta niñdiñ enguk, “No en nokok giñgit indam kuupi nandilakta, endi enlok nanandin siñgi wimbibi, sandap noñgan noñgan kloñbali tike bembibi, nak nep kle kuuktok elet. 24 Nekta, no en windiñ nim timbi, kwelalok kuñgun enlok tike kamaiupi nandilakta, kuñgu kwambiñ wali pailimekak. Timbi no en naka timbi kwelalok kuñgun biuktok ti-pañgitam patakta, kuñgu kwambiñ wali palmekak.

25 Tikap amali kwelalok nepenepek kusei kusei gitik ep kasileñilipi, kuñgun kolalak ba pailimlak, nepenepek wali en nitik timbi londauk? Win tuop nim. 26 Tikap kwelan ñolok ama

noli naka ba mandanala mayektalakta, endi kilamek! Neta, nain taletalenan nak Ama Sisinikti undane bi tombi, nakit Bepna ba kunumdok eñalo nindok nulunulin wali nep gimbulimbi, wolonda nak ama wala mayekta-ñimimbi, siñgi wilmetat. ²⁷ Gan nak biañgan sanlet: ñi ikañ sindoñnan nanin diwin endi gama kaik kuñpi, Yambatti amatam indañgan yambi-dikñelak win kanekaliñ.”

Yesulok piñgiu walan engano tikileñguk

²⁸ Yesuli wandiñ eu taleumbi, sande noñgan ñaumbi, Petlo, Yoane git Yakobo yanañgi, nimolo timbepi kwet jañgin nolok loñguk. ²⁹ Lombi, nimolo tiñlimbi, mam dai walan engano sinik tikileumbi, dasindasinli bo satnin sinik kolli saleñguk. ³⁰ Timbi platik sinik ama tipet, Mose git Elia, endi Yesu gita manda embi ikimik. ³¹ Kunum nulunulinli ep gimbulimbi, Yesuli kwet bimbi ñaukak wolok plon manda eñgimik, win endi Yambattok nanandin kimitkleñpi, Jerusalem kimbektok tiñguk. ³² Eñlimbi, Petlo git noliit endi douli ep timbi gwaseimbi dou pakiliñ.

Pakap silikñembi, Yesulok nulunulin wakit ama tipet en gita ikimik yambiñgiliñ. ³³ Timbi ama tipet endi Yesu bim ñañlimbi, Petloli Yesu niñguk, “Bep, ñi pakamiñ win kindem sinik. Ñala it jala tipet git no kinditna, dikok no, Elialok no, Moselok no.” Petloli manda eñguk wolok kusei nim nandi-dakleñpi, joñgo eñguk. ³⁴ Eñlimbi, mulukualli indambi ep timlimbi, gwañgwalli misañgiliñ. ³⁵ Timbi

mulukua ginañnan kitikiti noli kitimbi enguk, “Ñin nokok niñana. Nak en kenana timbektok kasilengut; sindi endok mandan tike-kilin e-kunekaliñ.” ³⁶ Manda eu taleumbi, gwañgwalí Yesu engan ilimbi kañgíliñ. Timbi nepek kañgíliñ wala manji galumbi, nain wolonda ama nola kasat nim ti-ñimíngíliñ.

Yesulí gwañgwa nolok yal kolan no kle kolimínguk

³⁷ Kwet salaumbi, Yesu git gwañgwañii tìpet git no endi kwet jañgínnan nanin pi-taleumbi, amatam kímín wopum en mandí-pakíliñ endi kanepi bíngíliñ. ³⁸ Timbi ama no boñgipsínan pakuk endi kítí-ñimímbi eñguk, “Endaut, nak dik niñana noñgan sínik wín nandí-ñimeñdok ganí-kukulelet. ³⁹ Nain nain yal kolan noli tike-kwambiñ dam ti-lamílimbi, platik sínik kwawa wopum timbi, gembí kolimbi, man payak pa lambílak. Tíñipi, nain noñgan noñgangot kañbiumbi, kindem pa patak. ⁴⁰ Wíndíñda timbi nak gwañgwañgailí yal kolan wín klenelíñdok ení-kukulet, gan endi yal kolan wín klenepi tí nim kambi bilíñ.”

⁴¹ Timbi Yesulí tambane eñguk, “Amatam man ñíndíñgít kuañ sindi ama kelakelamesí, timbi nanandí-kílikínji nim pat-samlak. Nak sín gíta kuñgula kunjít tilet. Nain nítek sínik gamañgot sín gítañgan kuwambi, nanandí-kílikí inda-samekak?” Wíndíñ embi, gwañgwa beula nímbe eñguk, “Níñaña nañgíp ñolok bo.” ⁴² Nañgíp bíñilimbi, yal kolanlí tike kolimbi, kwelan pímbi, gembí kokuk. Gan Yesulí yal ní-ñombimbi kle

kolim ñaumbi, gwañgwa timbi kindem daumbi, bindambo beulok kiinan kimikuk. ⁴³ Timbi amatam gitik endi Yambattok gambin wopum wandin kañbi ka-gitiñgitik embi, nanandinji nim dakleñguk.

Yesuli en ba gwañgwañiilok kusasi en+kaik tañguk

Amatamdi nepenepek gitik tiñguk wala nanandi kena tiñilimbi, Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk, ⁴⁴ “Sindi pawanji kimipi, manda ñin sanbep tilet win nim nandi-kamalanekaliñ. Nak Ama Sisinik kanjiknailok kisinan napitnelindok een.” ⁴⁵ Gan gwañgwañiili Yesu nek eñguk win nim nandi-dakleñgiliñ. Manda wolok kusei kimisembi-seminda timbi nim nandi-kiliñ embi, Yesu ni-nandinepi misinñgiliñ.

⁴⁶ Timbi endi kusei kimipi, nislok boñgipsinan nindi loloñ sinik tilak wala e-kalamit tiñgiliñ. ⁴⁷ Timbi Yesuli ginañ nanandinji ka-nandi-daklembi, gwañgwa minam no tike tiañe bimbi, en gita kimili ilimbi, ⁴⁸ ñindiñ enguk, “No en sindok boñgipsinan pimbiñen sinik kulakta wali wakan loloñ sinik, wala timbi no en nak nandi-nambi, gwañgwa ñandin nola not ti-ñimlakta, endi naka not ti-namlak, timbi no en naka not ti-namlakta endi Yambatta not ti-ñimlak, win Yambat nin nak nani-mukuk enda not ti-ñimlak.”

⁴⁹ Timbi Yoaneli niñguk, “Bep, ama noli dikok koka kitimbi, yal kolan ep kleumbi kañgimñ, gan endi nin gita nim kuñipi, nim gep klelak, wala timbi nindi ni-kimisip ti nim kañ biñgimñ.” ⁵⁰ Windiñ eumbi, Yesuli niñguk,

“No en kanjik nim ti-samlakta endi not ti-samlak, wala timbi sindi slakan ni-kimisip nim ti-nimnekalin.”

Yesu kle-kuñgu wali milapmat

⁵¹ Yesu kunum ginañ nañgip lololok nain timbi dumalañilimbi, nandi-gembilañipi, Jerusalem ñauktok ñañguk. ⁵² Ñañipi, ama diwin enimulimbi, telak dama ñañgiliñ. Win Yesu git noliilok ti-jumut ti-semneliñdok ñambi, Samalia it kwet nolok ñam tomgiliñ. ⁵³ Gan Yesuli

Jelusalem ñaup tiñgukta timbi winasili enda nim ni-tiañeneliñdok nandiñgiliñ. Windiñ timbimbi,

⁵⁴ Yesulok gwañgwañiit Yakobo git Yoane endi win nandimbi, ni-nandimbi eñgimik, “Wopum, nitit kitit ni-nandindambi, komba kunum ginan nanin pimbi, ep dium taleneliñdok nandilañ ba?”

⁵⁵ Eumbi tikile yambimbi, gwañgwa tipet win enombumbi ⁵⁶ yousimbi, it kwet nolok ñañgiliñ.

⁵⁷ Telaknan ñañipi, ama noli Yesula ñindiñ niñguk, “Dik wandiñ ba wandiñ ñaupi, ñaukañ tuop gep kle kuutat.” ⁵⁸ Eumbi niñguk, “Klinalok toñgaut endi tombañjat, ba monik kunum plon kuañ endi bo isiat, gan nak Ama Sisinkgan it nim pat-namlak.”

⁵⁹ Timbi Yesuli ama nola ñindiñ niñguk, “Bi nak nep kle ku!” Gan ama wali ñindiñ tambane niñguk, “Wopum, dik nandi-namumbi, dama ñambi, betna kindiletat.” ⁶⁰ Eumbi niñguk, “Yambiumbi, kimitkimin* nisi nosii ep kinditnekalin.”

* **9:60:** Yesuli kimitkiminla eñguk endi ama Yambattok dainan kuñgunji nimnat enda eñguk.

Gan dikta ñambi, Yambatti amatam indañgan yambi-dikñeukak wolok giñgít eu piukak.”

⁶¹ Tĩmbi ama noli bo Yesula nĩmbi eñguk, “Wopum, nak gep kle-kuuttok nandilet, gan nandi-namum dama ilan ñambi, sambatnai enba nandumek bi gep kleutat.” ⁶² Eumbi niñguk, “No en kena kusei kĩmĩpi, glimona pa tilak endi Yambattok kapmainan kena tĩndilok tuop nĩm.”

Ama Sisĩnik Yesulok gwañgwañiili nĩtek kuñgulok

10

Gwañgwañiili kenanji nĩtek tĩndilok elak

¹ Siñgi Yesuli bĩndambo gwañgwa 70 enbi taleumbi, endi it kwelan ba kwet ñaup eñguk tuop wandiñ gwañgwañiili tĩpet tĩpet telak dama ñaneliñdok eni-mupi, ² ñĩndiñ enguk, “Bien mepmep tok wĩn asup, gan kena tĩndilok ama wĩn lakat, wala tĩmbi sĩndi kena molom nĩmolo tĩñĩmĩumbi, kena ama diwĩn ep tĩmbi indaumbi, kenan gĩnañ eni-mulĩmbi ñanekaliñ. ³ Ñawit! Ñambi, ñĩndiñ nandĩnekalĩñ: sĩndi sipsip niñañ wandin kamot moyen sañan endok boñgĩpsĩnan nak sani-mulambi ña kunekaliñ. ⁴ Sĩndi ñanepi, mĩnem wakĩt lik ba kesĩsi gwĩlap wĩn nĩm mep ñanekaliñ. Tĩmbi telak plon ama yambiĩmbi, manda manda nĩm tĩ-semnekalĩñ.

⁵ It nolok ba nolok lonepi, dama it wolok pakañ enda we sembi, ñĩndiñ enĩnekalĩñ, ‘Busuk pat-samun.’ ⁶ Tĩkap busuk molom noli it wolok kulakta, busuk mandanjili enda gwĩlam tĩñĩmekak. Tĩkap nĩmda, busuk mandanji wali

sɪnloñ undane biukak. ⁷ Sɪndi it pɪmbiñ nɪm kunekaliñ. Kena tɪndɪn ama enda tuan ombi-mɪlok, wala tɪmbi it lonekaliñ wolokgot pipat-mɪlat tɪmbi, nanañ tuk sep towiumbi nanekaliñ wali wakan tuanjɪ tɪlak.

⁸ It kwet nolok ña tombɪmbi sep tiañembi, nanañ samumbi nanekaliñ. ⁹ Tɪmbi wandiñ ama jɪmbatsɪat ep tɪmbi kɪndem dambi, wɪnasɪla ñɪndiñ eni-ti-kunekaliñ, ‘Yambatti indañgan sambɪ-dɪkñeuktok nainñɪn dumala-talelak.’ ¹⁰ Tɪmbi nain nola it kwet nolok ña tomñɪmbi, sep tiañem not nɪm ti-samumbi, wolonda sɪndi ipakanan ñambi, ñɪndiñ enɪnekaliñ, ¹¹ ‘Niti sɪndok plap no nɪm tɪke ñamɪk, wɪn sɪndok kɪlikɪksɪli kesɪtnetnan galɪlak wɪn bo wɪp mamañendambi pɪumbi, sɪnlok pat-samekak. Ganmek sɪndi ñɪndiñ nandiwit: Yambatti indañgan sambɪ-dɪkñeuktok nainñɪn dumala-talelak.’ Sɪndi wɪnasɪla wɪndiñ enɪnekaliñ.*

¹² Nak ñɪndiñ sanlet: tombon ombi-tɪketɪkelok nainnan amatam siñgi wɪt-samsamɪn endok tombonjɪli kolan tɪndɪn Sodom it kwelan kuñgɪliñ endok tombonjɪ maklelak.

¹³ Kolasin gɪt Betsaida nasi sɪndi kilañmet! Yambatti salamɪlekak! Nak kundit gembɪnat asup sɪndok kandañ tɪñgut wali Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, platik sɪnɪk wɪnasɪli gɪnanjɪ tambanembi, blandok dasindasin dasimbi, kwɪliñ plon pipatneliñ.† Gan sɪndi gɪnañjɪ nɪm

* **10:11:** Wɪndiñ tɪneliñda, wɪnasɪla ñɪndiñ daut semneliñ: no en gwañgwalok mandanjɪ siñgi wɪt-semañ endi Yambatta siñgi wɪlmañ. † **10:13:** Kolasin gɪt Betsaida nasi endi Juda amatam, Tilo gɪt Sidon nasi endi Judalok sambat nɪm.

tambaneñgiliñ, ¹⁴ wala timbi Yambatti amatam yambi-danbekak wolonda sindi tombon ombi-tikenekaliñ walí Tilo git Sidon nasi tombonji makleukak. ¹⁵ Timbi Kapaneam nasi, sindi ‘Yambatti kunum ginañ níp loukak’ windiñ ním nandínekalíñ! Ním siník, sindi jimbíñ sep kolí pinekalíñ.”†

¹⁶ Timbi Yesulí yousímbe, gwañgwañiila enguk, “No en mandanji nandi-tike-kiliñ eukak endi nokok mandana nandi-tike-kiliñ eukak. Timbi no en siñgi wit-samekak endi naka siñgi wit-namekak. Gan no en naka siñgi wit-namekak endi Yambatta siñgi wilímekak, win Yambat nindi nak nani-mukuk enda siñgi wilímekak.”

¹⁷ Timbi gwañgwa 70 Yesulí kena tindílok enímukuk endi silisili plon undane bímbi nímbe eñgiliñ, “Wopum, nandi ñambi, dikok koka plon kena tinambi, yali kolan endi bo mandan pa tañgoneañ yañ!” ¹⁸ Eumbi enguk, “Nak Satandi píumbi ka-tuakut win písapisatti kunum ginañ nanin pilak wandin. ¹⁹ Nandañ: sindi malet ba kauñ ep yalinelíñdok ba kanjikni Satan endok gembín gitik tike-pi yalinelíñdok nak ikan gembí sam-taleñgut pat-samlak, wala timbi nepek nolí sep timbí kolauktok tuop ním. ²⁰ Gañgan sindi yal kolandi manji tañgoneañ wala silisili ním tinekalíñ. Ním. Sindok kosi kunumdok kot sambat ginañ youyoulin patak wala mek nandi-koñgom tinekalíñ.”

²¹ Nain wolonda Dindim Woñdi Yesulok ginannan silisili wopum timbí tokñe-ñímbe,

† **10:15:** Yesulí Kapaneam it kwelan kuñipi dou-mílat tíñguk, gan winasi asupti nanandi-kilíkti ním tí-ñímíñgiliñ.

ñindiñ eñguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñindiñda ganikindem dalet: dik nanandiñga ama nanandinjat ba nandi-daklenjat enda kimsembiñguñ, wangingan embi win amatam nanandinji nimnat enda timbi dakle-semguñ. Biañgan sinik, Bep, dik windiñ timbepi nandiñguñ tuop tiñguñ.” ²² Timbi amatamda ñindiñ enguk, “Bepnali gembin ba nanandin gitik win naka nam-taleñguk. En noñganliñgot nak Niñañ nitein win nandi-namlak. Timbi nak wakıt ama nin nak ep kasilembi, Bep daut semlet nindiñgot Bep en nitein win nandi-ñimamñ.”

²³ Yesuli gwañgwañii gita nisñgan palinlimbi, ñindiñ enguk, “Amatam nindi nepek sindi kañ wolok tuop dausili kañ endi amatam diwin yapma kle-pakañ. ²⁴ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: plofet ama gita ama wapmañ damañgan kuñgiliñ asupti nepek sindi kañ win kanepi nandi-koñgom tiñgiliñ, gan endi nim kañgiliñ, ba manda sindi nandañ win nandinpi nandi-koñgom tiñgiliñ, gan endi nim nandiñgiliñ.”

*Samalia amali ama no not tiñimñguk
windiñgan ginañ busuk ti-kulok*

²⁵ Nain nola endikñe manda nandi-tale ama noli Yesuloñ bi indambi, Yesulok nanandin ka-nanduktok e-ka timbi niñguk, “Endaut, nak nitek timbi, kuñgu taletalen nimnat win kasilewit?” ²⁶ Eumbi ni-nandiñmbe eñguk, “Endikñe manda nitek youyoulin patak? Win ninimbim nandina.” ²⁷ Eumbi, ñin tambane niñguk, “Dik ginañga ba ginañga tip, gembñga ba nanandiñga win Wopum Yambatka endok gitik bi-ñim-taleumbi palmekak. Timbi

ditnala nandiñña, wĩndiñngangot nokala nandiññimekañ.”✧ 28 Wĩndiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Manda wĩn tambane elañ wĩn dĩndim sĩnik. Dik wĩndiñgan ti-ta-kulañda, kuñgu kwambiñ pakamekak.”

29 Timbi ama wali ‘Endikñe manda kimĩt-kle-taleñgut’ wĩndiñ inda-dakleuktok Yesula ñĩndiñ ni-nandiñmbi eñguk, “Timbi ninda nandiwambi, notna timbekak?” 30 Eumbi, Yesuli tambane eyout manda no ñĩndiñ eñguk, “Ama noli Jelusalem nanin Jeliko it kwelan pim ñaupi, telaknan ñañipi, ama piñdasi endok kisinan loñguk. Loumbi wipi, dasindasin git kwilikwili gitikan lom tike-ñim talembi, ama en kak bim ñaumbi, kimbepi ti pakuk. 31 Paliñilimbi, ñĩndiñ indañguk: tapma ama noli telak wolokgan pim ñambi ka-kimnembi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. 32 Ñaumbi, tapma ittok kena ama noli bo wolok bi tomguk endi wĩndiñngangot ka-kimnembi, giñgiñgan ñambi, makle ñañguk. 33 Gan ama Samalia nanin no telak wolokgan ñañguk endi ama wĩn pakuknan bi sua kañbi, blan ti-ñimbi, 34 endoñnan ñambi, wandan wĩn tuk galkñat wakit wain tukti wĩlpi timilimĩñguk. Ti-talembi, enlok doñki plon kimilim loumbi nañgip ñambi, patnandi ilan kimipi ka-dikñeñguk. 35 Salaumbi kañip ñaupi, kena nain tipet wolok tuan minem jimbi, patnandi it molom mĩmbi, ñĩndiñ niñguk, ‘Dik ama ñin ka-dikñeukañ, timbi minem gamlet wali nain nitepektok tuop. Makleukakta, siñgi undane bimbi, yousimbi gametat.’ ”

✧ 10:27: Lo 6:5, Wok Pris 19:18

³⁶ Yesulî wîndîñ embi, endîkñe manda nandî-tale ama nî-nandîmbi eñguk, “Ama tîpet gît no endî ama nin piñdasîlok kisînan loñguk wîñ kañgîlîñ. Dîk nîtek nandîlañ, endoñnan nanin ama nin endî ama wolok nol sînik indalak?” ³⁷ Eumbi nîñguk, “Gînañ busuk tîñîmîñguk en.” Tîmbi Yesulî nîñguk, “Dîk bo ñambi, wîndîñgangot tî-kuukañ.”

Malialî Wopumdok mandan nandîñguk wîndîñ tîlok

³⁸ Tîmbi Yesulî gwañgwañii gît Jelusalem ñanepi, telaknan ñañîpi, it kwet nolok tombîmbi, tam no koi Mata endî ilnan nî-tiañeumbi loñguk. ³⁹ Loumbi, Matalok dalañ koi Malia endî Wopumdok kesiinan bî pipapi, mandan nandî-pakuk. ⁴⁰ Gan Mata endîla nanañ neknek tî-jumupi, glimona tîmbi, Yesuloñ indambi nîñombîmbi nîñguk, “Wopum. Dalana nambiumbi, natnañgan nanañ tî-jumut kena tîlet. Dîk wala nîm nandîlañ ba? Nîmbîm bîm, nep kîmîlîñ.” ⁴¹ Eumbi, Wopumdî tambane nîñguk, “Mata Mata. Dîk nepek asuptok nandî-bendî wopum tîmbi, gînañga mîlatalak, ⁴² gan dîk nepek noñgangotta tîpîkalañ. Malia endîla wîñ ep tîndî kîndem kasîlelak wîñ nîm apma tîkelok.

11

Bep Yambatta nîtek nîmolo tîñîmlok

¹ Tîmbi nain nola Yesulî kwet nolok nîmolo tîñîguk. Tîmbî taleumbi, gwañgwañiilok nanin noli nîmbi eñguk, “Wopum, Yoanelî gwañgwañiila nîmololok sambat daut semguk,

windiñgangot dik bo daut nĩmĩñ.” ² Eumbi enguk, “Sĩndĩ nĩmolo tĩñĩpi, ñĩndĩñ enekaliñ, ‘Bep, dĩkok koka wĩn giñgiñgan tĩ-gamlok.

Dĩk amatam gĩtik nĩp tĩmbĩ gĩñgĩtkai indaneñ.

³ Dĩk sandap noñgan noñgan wolok nanañ nĩmĩñ.

⁴ Nĩndĩ amatamdĩ yom tĩ-nĩmañ wĩn gĩtik bi-semamĩñ,

wala tĩmbi dĩk bo yomnĩ bi-nĩmĩñ.

Dĩk tĩ-kuyuk plon nĩm nĩmbiwĩñ.’ ”

⁵⁻⁶ Wĩndĩñ embi yousĩmbi enguk, “Tĩkap dĩk tim boñgĩpnan noka noloñ ñambi, kitiu silĩkĩneumbi, ñĩndĩñ nĩmbeñ, ‘Nokok notna nolĩ telak bĩkap itnanan bĩumbi, nanañ towiupi yolonjĩlet, wala tĩmbi dĩk nanañ tĩpet gĩt no namĩñ, tĩmbi siñgimek tambon ombĩ-gametet.’

⁷ Wĩndĩñ eumbi, noka it gĩnañgan dou patak endĩ ñĩndĩñ tambane ganbek bek, ‘Dĩk nekta douñatnan nanin nep silĩkĩnelañ? It yama wesak ip kekakĩnet, tĩmbi wembe gwañgwanailĩ bo ip dou-talelĩñ, wala tĩmbi nĩtek mĩlapi gametet?’

⁸ Nak ñĩndĩñ ganba: endĩ wĩndĩñ ganbi, dĩk endok nolla tĩmbi nĩm nandĩ-gamek bek, gañgan gĩñgĩneñgala tĩmbi endĩ joñgo mĩlapi, nepek nekta tĩpĩkalañ wĩn dĩka gamekak.

⁹ Wĩndĩñda nak sĩnla ñĩndĩñ sanba nandĩwit: Yambatta nĩmolo tĩ-ñĩmĩñĩpi, nepek nola nĩ tĩ-kunekaliñda wĩn kasĩlenekaliñ, nepek nola lonjĩ tĩ-kunekaliñda wĩn kanekaliñ, tĩmbi yama wesak wit tĩ-kunekaliñda pĩsat-samekak. ¹⁰ Nekta, ama Yambattok plapta nĩ-nandañ endok kandañ wĩn ñĩndĩñ: nĩ-nandĩ tañdĩ kasĩleañ, lonjĩlonjĩ tañdĩ kañ, ba yama wesak wĩkañ enda pĩsat-semalak.

11 Ba sindoñ nanin bep nindi niñañli mĩkbalakta ni-nandumbi, malet mĩwĩk ba? 12 Ba puput mĩnjĩpta ni-nandumbi, kauñ mĩwĩk ba? 13 Sindi kolan tindi ama, gañgan nepenepek kindem wembe gwañgwanjiila pa emañ. Wĩndiñda nittek timbi kunum Bepsi endi ama nindi Dĩndim Woñ kasĩleneliñdok ni-nandañ enda nim emek? Nim ya, endi sapma klembi, e-nandañ tuop emekak.”

Yesu gembĩnlok kusai wĩn ka-daklelok

14 Nain nola Yesuli ama nolok gĩnañnan yal kolan pi-ñĩmĩmbi man sipmĩnguk wĩn ni-klekolĩmbi po ñañguk. Ñaumbi, ama wali manda eumbi, amatamdĩ kundit wĩn kañgĩliñ endi ka piast timbi, nanandi kena tiñgĩliñ. 15 Gan diwĩndi ñĩndiñ eñgĩliñ, “Endi yal kolan pa ep klelak wĩn yal kolandok telak damanjĩ Belsebul endok gembĩn plon tilak.” 16 Timbi diwĩndi tikuyuk ti-ñĩmbi, Yambattok gembĩn palmĩlak wĩn timbi dakle-semektok jimba kundit no timbektok niñgĩliñ.

17 Gan Yesuli gĩnañ nanandĩnji wĩn kanandi-daklembi enguk, “Ama wapmañ nolok gĩngĩtĩiilĩ tambĩpi, nisĩngan mineliñda endi biañgan kola-talenekaliñ. Timbi sambat noli bo wĩndiñgangot tĩneliñda endi bo tawam papusenembi kolanekaliñ. 18 Wĩndiñgangot tikap Belsebul, wĩn Satan, endok sambaliilĩ tambĩpi, nisĩngan miañda, kenanjilĩ nittek kwambiñ dauk? Wĩn tuop nim. Wĩndiñda tikap nak mandanjĩlok tuop klembi, Belsebullok

gembinli yal kolan pa ep klewamda, nak endok kenan timba kolauk.

¹⁹ Timbi nepek no win ñindiñ: tikap Belsebulli gembı namumbi, yal kolan ep kle-semamda, nindi nosii gembı emumbi, endı yal kolan pa ep kle-semañ? Belsebul ba? Nim bek. Windiñda nitek timbi nokok plon windiñ eañ? Sindi naka manda julunıt nanañ win nosiilı wakan timbi dakle-samnekalıñ. ²⁰ Gan tikap nak biañgan Yambattok gembinli yal kolan pa ep kleletta, ñindiñ inda-daklelak: sindi Yambatti sambidikñelak endok gembın win ikan boñgıpsiinan ka-nandañ.

²¹ Ama gembinat noli miktok nepenepek gitik tiwıli dikñembi, ilı ka-dikñe-kılıñ elakta, giñgıtñii ep timbi kolaneliñdok tuop nim. ²² Endi miktok nepenepel wali tike kamaiuktok nandılak, gan ama no noli wolok gembın maklelak endi ama woloñ bimbi, mik ti-ñimımbi maklelakta, endi miktok nepenepel wakıt giñgıtñii gitik apma ep danbi, enlok noliila emlak.*

²³ Timbi miktok kandañ win ñindiñ: no en not nim ti-namlakta endi kanjik ti-namlak, timbi nindi nakıta kena nim timbi, giñgıtñai ep kimın tilakta endi ep kleum papuseneañ.”

²⁴ Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Tikap yal kolan noli ama ginan gınañ nanin lambı poñaukta, endi yal pa kuañnan ñambi, pipapat lonjimbi kuwik. Lonji tilapbi, ñindiñ ewık,

* **11:22:** Yesuli eyout manda miktok plon eñguk win enla wakıt Satandok plon eñguk; Satan en ama gembinat wandin, gan Yesulok gembinli endok gembın maklelak.

‘Nak bindambo undane ñambi, pakutnan lowa.’
 25 Wɨndiñ embi, ña kawɨk wɨn: it wɨn ikan jamimbi ti-dɨndɨm em bimbɨn palek. 26 Wɨndiñ kañbi ñambi, yal kolan en makleañ kit tombon tɨpet yanañgɨlɨm bɨmbi, it wandiñ lombi, wolok kuneliñ.† Wɨndiñ tɨmbɨmbi, ama blangan. Nekta, dama yal kolan noñgandɨ ama wɨn tɨmbɨ kolaumbi, siñgi yal kolan asuptɨ tɨmbɨ kola sɨnɨk tauk.”

Yambattok mandan nandɨmbi tɨke kuañdɨ amatam dɨwɨn yapma kle pakañ

27 Yesulɨ manda wɨndiñ eumbi, tam no amatam kɨmɨn ti-pakɨlɨñ endok boñgɨpsɨnan pakuk endɨ kitɨmbi, ñɨndiñ niñguk, “Tam gapbi, num gamguk endɨ amatam dɨwɨn yapma klembi patak.” 28 Gan Yesulɨ tamdok mannan tɨkembɨ, ñɨndiñ eñguk, “Wɨn amatam Yambattok mandan nandɨmbi tañgoneañ endɨ wakan amatam dɨwɨn yapma kle pakañ.”

29 Amatamdɨ yousɨyousɨ pa biñɨlimbi, kɨmɨn wopungan indaumbi, Yesulɨ kusei kɨmɨpi, ñɨndiñ enguk, “Amatam man ñɨndiñgɨt kuañ sɨndɨ kolasi. Sɨndɨ kusatna kañbi nambi-daklenelɨñdok jimba kundit no kaneliñdok embi gɨñgɨneañ, gan jimba kundit no nɨm daut samum kanekaliñ. Nɨm sɨnɨk. Wɨn Yonalok jimba kunditgot kanekaliñ. 30 Nepek nek Yonala inda-ñɨmɨñguk wɨn Ninive nasila ñɨndiñ daut semguk: wɨn Yambattɨ ni-mulɨmbi biñguk. Wɨndiñgangot nak Ama Sɨsɨnɨk nepek nek inda-namekak wɨn

† 11:26: It wɨn ama gɨnanlok walan.

amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sında ñĩndĩñ daut samekak: wĩn Yambattĩ nanĩ-mulĩmbi indaĩgut.

³¹ Kwet no koi Siba wolok tam wapmali manda plon lololok nainnan amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩn gĩta mĩlapi, kusasi tĩmbi dakleukak. Endĩ ama wapmañ Solomonda nandumbi, manda nandĩ-daklelok molom tĩmbĩmbi, endok mandan nanduktok kwet mayaĩgan sĩnik nanin endoñ ñaĩnguk. Gaĩgan sĩndĩ ama Solomon maklelak endok mandan nandĩ-kĩmkĩmneañ, wala tĩmbi kĩnjan tĩkenekaliñ. ³² Tĩmbi Ninive nasili manda plon lololok nainnan amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sĩn gĩta mĩlapi, kusasi tĩmbi dakleukak. Endĩ Yonalok mandala gĩnaĩji tambaneĩgĩliñ, gaĩgan sĩndĩ ama Yona maklelak endok mandala wĩndĩñ nĩm tañ, wala tĩmbi kĩnjan tĩkenekaliñ.

³³ Ama noli kolsalen pĩndopi, kambottĩ nĩm tapliwĩk ba kwet sembĩn nolok nĩm kĩmĩlek. Tambo endĩ indaĩgan kĩmĩpi, ama it gĩnañ loañ koli sale-semlok wĩndĩñ tĩmbek. ³⁴ Daukali pĩngĩpkalok kolsale wandin. Daukali kĩndemda, Yambattĩ kolsalen gamlak wala ka-dakleumbi, gĩnaĩga gĩtik koli salelak. Daukali kolanda, gĩnaĩga gĩnañ kĩlĩm mulumgot pakamlak. ³⁵ Wala tĩmbi kilaĩmek! Nĩm kaĩbi, kolsalen kasĩleup nandĩĩnguñ, gan kĩlĩm ikan kasĩleum pakamlak. ³⁶ Wĩndĩñda tĩkap kolsalendi gĩnaĩga gĩtik tokĩneumbi, kĩlĩm no nĩm pakamlakta, sipalaktĩ koli sale-gamlak wĩndĩĩngan dik bo koli salelañ.”

Ama biesĩlok juluĩĩtsĩlok telak nĩm kle-kulok

³⁷ Yesuli manda eu taleumbi, Falisi ama noli nanañ yakan nandemiktok ni-tiañeumbi, ñam ilnan lombi, nanañ nanalok pipakuk. ³⁸ Gan endi dama kii nim wilikukta timbi† Falisi ama wali nandi-bendi timbimbi, ³⁹ Wopumdi niñguk, “Falisi sindi jawañ ba tuk w+tna win pawangot pa wiliikañ wandin, gan sindi ginañji ginañ kolan ba ti-piñpiñeli tokñem patak. ⁴⁰ Sindi ama kamas! Yambatti nepek pawan timbi indañguk, w+ndiñgangot endi ginañ nim timbi indañguk ba? ⁴¹ Pawandok nepek wala nandi-bendi wopum nim tinekaliñ. Tambo sindi ginañji win pimbiñesila bi-sembi, ep kimitnekaliñ. W+ndiñ tineliñda, ginañji git ep tindinji tipet wali Yambattok dainan jamilan indaukak.

⁴² Falisi sindi nanañ kena ginañ nanin gitik win tambipi, gwasap ba yaya win bo kit tambon tambon tambipi, Yambattok tambon pa mañ, gan ginañjili en nim kasileañ, ba ep tindin dindim nim pa tañ, wala timbi sindi kilañmek! Yambat en mek sambekak. Sindi Yambatta tambon m+ñipi, enda ba amatamda ginañji emneliñ ñak! ⁴³ Falisi sindi it kiyau ginañ pitit damañgot pitneliñdok nandañ, timbi k+miñli tuanan amatamdi we sambi, giñgiñgan ti-sammelñdok nandañ, wala timbi kilañmet! ⁴⁴ Amatamdi sum sembin no nim ka-nandi-daklembi, wolok plon joñgo yalimbi kolayañ. § Sindi sum sembin wandin, gan amatamdi nepenepek kolanli sindok ginañji

† **11:38:** Falisi amal Yambattok dainan jamilan indaneliñdok kisi pa wiliikañgiliñ. § **11:44:** Namba 19:11-22 ñ+ndiñ elak: no en ama dalandan en ba nepenepel tike-kalakta endi Yambattok dainan jamilan nim indalak.

tokñelak wïn nïm ka-nandi-dakleañ, wala tïmbi kilañmet!”

⁴⁵ Tïmbi endïkñe manda nandi-tale ama nolï Yesula nïñguk, “Endaut, dïk Falisi amala wïndïñ enlañda, nïnda bo giñgiñgan nïm ti-nïmleañ.”

⁴⁶ Eumbi enguk, “Endïkñe nandi-tale ama sïndï amatam nepek mïlap** tañgoneneliñdok pa emum mïlataumbi, ep tïmbi pañgïtaneliñdok kït kïmït no nïm pa ti-semañ, wala tïmbi kilañmet! Yambatti sïndï bo sambekak.

⁴⁷ Sïndï kilañmet! Plofet ama nin bep pañjiilï yandïp kïmgïlïñ endok sum gwatnam wïn sïndï tïmbi kaik talak. ⁴⁸ Endï yandïp kïmgïlïñ, tïmbi sïndï sum gwatnamjï tïmbi kaik tañ, wala tïmbi bep pañjiilï plofet amala nek ti-semgïlïñ wïn sïndï ka nandum kïndem sïnïk tïlakta sïn inda-dakleañ. ⁴⁹ Kusei wïndïñda Yambat nanandi-tale molom endï ñïndïñ eñguk, ‘Nak plofet ba giñgït ee ama Islael amatamdoñ enïmulam ñaumbi, endoñnan nanin dïwïn ep tïmbi kolaneliñdok kle-gïmgïm embi, dïwïn yandïp kïmnekalïñ.’ ⁵⁰ Wala tïmbi plofet ama giñgïk kwet kusei kïmïkïmïlïnan nanin bïkap man ñïndïñgït yandïp kïmgïlïñ endok wekatsïlok tuan kolan wïn amatam man ñïndïñgït kuañ sïndï ombï-tïkenekalïñ. ⁵¹ Wïn Abellok plon kusei kïmïpi, Sakalaia ama nin sisuat giñgït tapma it wolok boñgïpsetnan wïlï kïmguk endok plon talelak endok kïmkïmjïlok tuan kolanla nak biañgan ñïndïñ sanlet: amatam man ñïndïñgït kuañ sïndï wïn ombï-tïkenekalïñ.

** **11:46:** Nepek mïlap wïn endïkñe manda mïlap wolok walan.

⁵² Yambatta nanandilok telak wali it wandin. No en wolok ginañ lolakta endi Yambattok ku-sei ka-nandi-daklembi nandi-ñimlak. Endikñe manda nandi-tale ama sindi it wolok yama ki win kimit kimbiñ dañ, gan ginañ nim loñgiliñ, timbi amatamdi bo lonep nandiñgiliñ win kimsip ti-semgiliñ, wala timbi kilañmet!”

⁵³ Yesuli windiñ eu taleumbi, walinin pi ñaumbi, Falisi git endikñe nandi-tale ama endi kusei kimpipi, kanjik kolan sinik ti-ñimbi, ni-nandi ku-sei kusei tiñipi, ⁵⁴ kit yout tineliñdok enlok mandanli sisoñ ti-ñimnep nandimbi, mandimandi ti-ñimgiliñ.

12

¹ Nain wolonda amatam asup kwinakwinattok tuop nim endi bo Yesuloñ kimin timbi kle-gimbupi, tambo yali tiñgiliñ. Timbi Yesuli ku-sei kimpipi, dama gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Sindi Falisi amalok plaua kimilimbendinjila kakiliñ embi kunekaliñ. Win endi manji mambenji tipelat, timbi ep tindinji julunit tañ wala elet. Nim kañbi, sindi bo windiñgangot tineliñ.

² Biañgan sinik, nepek kimssembin gitik win Yambatti timbi indañgan indaumbi, nanandi sembun gitik win timbi dakleukak. ³ Windiñda sindi manda kilim ginañ eñgiliñ win maim plon eu indaukak, timbi sindi nepek no it ginañnan manda janjak eñgiliñ win ipakanan wopungan eu piukak.”

Yambat endañgot misi-ñimlok

⁴ Yesuli yousimbi enguk, “Notnai, nak ñindiñ sanba: amal piñgipsiñgot wili kimmelñ, gan

siñgi kandañ sep timbi kolaneliñdok gembì no nìm pat-semalak enda nìm misinekaliñ. ⁵ Tambo ninda misinimlok win daut sametet: Yambatti ama wili kimbì, siñgi kandañ jimbini kolipuktok gembin palmilak enda misimisi tinimlok. Biañgan sinik sanlet: endañgot mek misinekaliñ. ⁶ Monik tiptip kit tombogot win minem gimin tipetti tuatuan, gañgan Yambatti noñgan no nìm kamala-nimlak. ⁷ Sindi endok dainan loloñ sinik, monik asup yapma kleañ, timbi endi kumbanji saktok kwinakwinatsi win bo nandi-talelak, wala timbi amala nombo nìm misisemnekaliñ.

⁸ Sanba nandiwit. No en amalok dausinan ‘Nak Yesulok giñgit’ windiñ e-daklelakta, nak Ama Sisinikti Yambattok eñaloñiilok dausinan enda wakan ‘Endi nokok giñgit’ windiñ e-dakleutat. ⁹ Gan no en amalok dausinan naka ‘En nindi-nimlet’ elakta, nak Yambattok eñaloñiilok dausinan enda wakan ‘En nindi-nimlet’ eutat. ¹⁰ Timbi no en Ama Sisinik nani-kolalakta, endok yomin win kindem binimlok, gan no en Dindim Woñ ni-lakalakaetlakta, endok yomin win kimilim palmekak.

¹¹⁻¹² Amali manda plon sepmbi, it kiyau ginañ ba gavmandok dainan ba lolonjiilok dausinan sapitnekaliñ. Nain wolongan sinik Dindim Woñdi manda nek eelok win daut samekak, wala timbi wolonda sindi nandi-bendi wopum timbi, nindiñ nìm enekaliñ, ‘Nindi manda nek enetamini?’ Ba ‘Nek tambane eninetamini?’ ”

Minem kwilikwila ka-galkta nìm tilok

13 Tĩmbi ama kĩmĩn wopum boĩgĩpsĩnan ama noli Yesu nĩmbi eĩnguk, “Endaut, datnali betnettok kii bimbĩn wĩn en noĩnganliĩngot ep kulak, wala tĩmbi dĩk nĩmbĩmbi, nokok tambon danbi namĩn.” 14 Eumbi nĩĩnguk, “Notna, ba ama noli nak sambĩ-danbettok ba nepenepeset danĩsamettok nanbi taleĩnguk ba? Nĩm ya, wĩn nokok kena nĩm.” 15 Wĩndĩĩn embi yousĩmbi, amatamda enguk, “Nepek tokĩnetokĩnen walĩ kuĩngu kĩndem nĩm samlak, wala tĩmbi sĩndĩ ka-kĩliĩn embi, kuĩngunji ka-dĩkĩne-kĩliĩn enekaliĩn. Nĩm kaĩbi, kwĩlikwĩli ba nepek nola ka-galkta tĩneliĩn.”

16 Wĩndĩĩn embi, eyout manda no nĩndĩĩn embi enguk, “Ama mĩnem kwĩlikwĩli asupmat endok nanaĩ kenan bien lali kĩndem daumbi, 17 nanandĩn gĩnaĩ nĩndĩĩn nandĩkwĩnakwĩnaleĩnguk, ‘Nĩtek tĩlok? Nanaĩ bien asup nĩali it kawai wolok gĩnaĩjĩnan wĩsĩkolettok tuop nĩm!’ Wĩndĩĩn nandĩmbi 18 eĩnguk, ‘Kombĩkmek nandĩlet: nak wĩsĩ-kot it kawai gĩtĩk wĩn wiapi, komblin wopum asupgan kĩndipi, nanaĩ ba kwĩlikwĩli gĩtĩk pat-namlak wĩn wolok wĩsĩ-koletat. 19 Tĩĩpi, natnala nĩndĩĩn eutat: Ip nĩak! Nak nepenepek kĩndem gwĩlat asuptok kĩmĩp kiulambi pat-namlakta tĩmbi kĩndem patnandĩmbi, na silĩsili tĩmbetat!’ 20 Gan Yambattĩ tambon nĩndĩĩn nĩĩnguk, ‘Dĩk kamen, man tim nĩlondaĩngan kuĩnguĩnga gapma tĩkelok. Tĩmbi nepek tĩ-jumut tĩĩnguĩ walĩ nĩndok tĩmbekak?’ ” 21 Yesuli eyout manda wĩndĩĩn embi, yousĩmbi enguk, “No en kwelan nĩlok kwĩlikwĩli asup palmektok ep kiutak, gan nepek Yambattok dainan tuannat no nĩm palmĩlakta, endĩ ama

kamen wandin.”

Piñgip ka-dikñela nandi-bendi wopum nim tilok

²²⁻²³ Timbi Yesuli yousimbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Nepek tokñetokñen wali kuñgu kindem nim samlakta timbi nak kuñgunjilok ba piñgipsilok kandañ ñindiñ sanlet: win kuñgu ba piñgip wali bien tilak, nanañ ba dasindasin wali nim, wala timbi sindi nanañ nek nanekaliñ ba dasindasi nek dasinekaliñ wala nandi-bendi wopum nim tñekaliñ.

²⁴ Sindi monik oeoe yambim nandiwit: endi nanañ tìpi-bimbi met nañ windiñ nim pa tañ, timbi endi wisi-kot it bo nim pat-semalak, gañgan Yambatti tuopkan ep towilak. Sindi la endok dainan monik yapma kleañda, nittek timbi nim sep towiuk? ²⁵ Timbi sindoñnan nanin no endi nandi-bendi wopumli kuñgun lakat yousum ombatawik ba? Nim ya! ²⁶ Sindi nepek tip kambak wandin tindilok tuop nim, windiñda kusei nekta nepek diwin wala nandi-bendi wopum pa tañ?

²⁷ Pama klinan indañ win yambim nandiwit! Nak ñindiñ sanba: endi kena meñ nim tañ, ba dasindasinji bo nim pa youkañ, gañgan endok pamanjil ama wapmañ Solomondi dasindasin kindem sinik pa dasiliñguk endok paman win maklelak. ²⁸ Kli nepek pamanat kena ginañ man lambi indaumbi, desa dombimbi ep siu dñekaliñ wandin win bo Yambatti dasindasinji kindem emlak, nittekta timbi endi sindok dasindasinji nim timbi inda-samek? Win nim nandañda, sindok nanandi-kiliktinji win lakat sinik pat-samlak!

29-30 Amatam Yambat nīm nandi-kilikti mañ endok nanandinjili nanañ tuk nepek wandin-dokgot pat-semlak. Bepsili ikan ñindiñ nandi-talelak: nepek gitik win nīm pat-samekta sindi kuneliñdok tuop nīm, wala timbi sindi amatam diwandi tañ windiñ nīm tnekalñ, ba nandi-bendi wopum nīm tnekalñ. ³¹ Tambo sindok nanandinjili Ama Wapmañjlok giñgit kuñgulokgot pat-samekak, timbi nepek wandin wali bo kuñgunjlok inda-samekak.”

Ama Sisirik endok tomtomlok t-pañgitam kulok

³² Timbi Yesuli gwañgwañiila enbi eñguk, “Kikesmin tip, sindok Bepsili ñindiñ tinda nandum kindem dañguk: en ama wapmañji kumbi, sindi en gita kandikne kena tineliñdok nandimbi, wolok tuop tiñguk, wala timbi sindi misimis nīmnat kunekaliñ. ³³ Sindi nepenepesi pat-samlak win tuatualok kimpipi, minem walinin tikembi, pimbiniñesila emnekalñ. Windiñ tnekalñda, tuangi nīm taleukak win kunum ginañ pat-samekak. Kumbu amali win kumbu tineliñdok tuop nīm, ba kwinakamdi win nīm timbi kolaukakta timbi wali minem liksi nīm kolawik wandin. Sindi kwelalok nepeneppek wala galk nīm nandinekalñ. Tambo sindi nepek nek Yambattok dainan loloñ sirik wala galk nandinekalñ. ³⁴ Kusei ñindiñda: nepek ginañjili kasileum pataknan kandañ ginañ nanandinjili bo wandiñ pat-samekak.

³⁵⁻³⁶ Kena gwañgwalī molomjili nanañ sijumut tindiñnan nanin undane ilan bimbī, wesak wilimbī, plastik sirik pīsalimneliñdok

mandi mandí pa tañ, wíndiñgangot síndi kolsalenjí píndolím díumbi, kena tíndílok tí-pañgítam kunekaliñ. ³⁷ Kena gwañgwali wíndiñ tí-kuñílimbi, molomjíli undane bímbi kalak wín: kena gwañgwañiili gama kaik papi, mandí pakañ. Kena gwañgwa wandin walí gwañgwa díwín yapma kle pakañ. Nak biañgan sanba: molomjíli kena tíndílok tí-pañgípañgí tímbi, nanañ nanelíñdok ení-tiañembi, nananjí kle-semekak. ³⁸ Wín tim bomup ba puputtí kusei kímpí kítílaknan undane bímbi, kena gwañgwali gama kaik paliñílimbi ep tímbi indaukta, gwañgwa walí wakan díwín yapma kle pakañ.

³⁹ Tímbi síndi nepek ñín ním nandí-kamalanekaliñ: it molomdí kumbu amalí nain nekta síník bíwík wín ním nandílak. Nandíwímda! endí kaik kuñípi, il wiapi, gínañ loup tímbímbi kímpísip tí-ñímek. ⁴⁰ Wíndiñgangot síndi ‘Ama Sísiníktí man ním tombek bek’ wíndiñ nandíñílimbi, wolongan kaikan bí tombekak. Wíndiñda tímbi síndi tomtomnalok tí-pañgítam kunekaliñ.”

⁴¹ Tímbi Petlolí níñguk, “Wopum, eyout manda elañ wín níndokgot ba amatam gítíktok?” ⁴² Eumbi tambane eñguk, “Manda wín kandíkñe ama matañgotañgolat nanandín kíndem palmílak wandin wala elet. Wín en wakan molomñiili kena gwañgwañiili díwín yambídíkñelok nímbi taleumbi, nanañ mepmettok nain díndím síník daní-semektok nílak. Molomñíli kena manda wíndiñ nímbi, ⁴³ ña kukap undane bímbi kalak wín: kena gwañgwali nek tímbektok

nĩnguk wolok tuopkan tĩngukta endĩ gwañgwa dıwın yapma kle patak. ⁴⁴ Nak biañgan kena gwañgwa enda ñĩndiñ sanlet: molomñılı nepenepel gıtik wın endi ka-dikñeuktok nĩmbi taleukak.

⁴⁵ Gan tıkap kena gwañgwa wali gınan gınañ ñĩndiñ nanduk, ‘Molomnalı ña sakñelambi, platik nım bıukak’ wındiñ nandĩmbi, kusei kımıpi, kena wembe gwañgwa dıwın joñgo yandıpbi, nanañ ba tuk kwambiñ wopum nañbi, kamakama tımbekta, nek inda-ñimek? ⁴⁶ Kena gwañgwa molomñılı kena nain nehta ba nain nehta sınık bıukak wın nım nandılakta tımbi endi nım mandı palımbi, nain wolondañgan molomñılı undane bıukak. Bımbi, ep tındın kolan wın kañbi, wolok kınjan tı-lamıpi, amatam Molom nım kımıt-kleañ en gıta tuanji kolan ombi-semekak.

⁴⁷ Tıkap kena gwañgwa wali molomñılok mandan nandiñguk, gan nım tañgoneñguk ba nım tı-pañgıpañgıle tĩngukta, en nain ombapgan waipmılok. ⁴⁸ Gan tıkap endi molomñılok mandan wın nım nandiñgukta makleumbi, nain dumangan waipmılok. Wındiñgangot tıkap Yambattı ama nola gwılam asup mımında endi wolok tuopkan tambon ombi-mılok nandılak, ba endok kiinan kena wopum kımıkımılında, endi wolok tuopkan kenalok bien indauktok nandılak.”

Yesuli amatam ep tambılektok indañguk

⁴⁹ Yesuli yousımbi enguk, “Nak komba kwelan kımılam dıuktok indañgutta ñĩndiñ nandılet: komba wali ikan dualımda, wın kındem sınık.

50 Gan nak dama tuk walan no* iilok nanbi taletalen. Tuk win gama nim ingutta timbi milap wali ginañna timbi milatalak. 51 Sindi nak amatam kwelan ep timba busukñenengan kuneliñdok indañgut windiñ nandañ ba? Windiñ nim. Nak ñindiñ sanba nandiwit: tambo nak amatam ep tambilettok indañgut. Naka timbi 52 man ñindiñgitta kusei kimipi, kundit ñindiñ inda-ta-ñaukak: sambat kit meñ noñgan yakan pa kuañ endi tambipi, kimin tipet indambi, tipetti tambon, tipet git noli tambon windiñ ipi, nisiñgan tambon tambon kanjik tikunekaliñ. 53 Windiñ tambipi, bep niñan endi nisetkan tambon tambon ipi, kanjik tindekamik, timbi me wemba endi bo nisetkan tambon tambon ipi, kanjik tindekamik, timbi nambin tam git yapman tam endi nisetkan tambon tambon ipi, kanjik tindekamik.”

Yambattok manda dindimgan nandilok

54 Yesuli amatam kimin wopumda yousim ñindiñ bo enguk, “Sindi mulukali tuk kimbini kandañ indam bumbi kañbi, wolongan ñindiñ pa eañ, ‘Gwi butak’ windiñ eumbi, wolok tuop indalak. 55 Timbi sindi sasaleli klinan kandañ nanin pendip bumbi kañbi, ñindiñ pa eañ, ‘Maim kunduwat diutak’ windiñ eumbi, wolok tuopkan indalak. 56 Ama manji mambenji tipelat! Sindi kunum git kwettok plon nek indalak win kañbi, maim iletak ba gwi piutak win ka-kiliñ eañ. Gan nitakta timbi sindi

* **12:50:** Tuk win milap ba pingip gawat Yesuli bembektok tiñguk wala elak.

man ñiñdiñgít nepek nek indalak wín kañbi, ke-nanalok kusei ním ka-nandi-dakleañ? ⁵⁷ Ba kusei nekta sɪnlok ep tɪndɪnjɪ plon nek ñali dɪndɪm sɪnk wín bo ním ka-danbi, wolok tuop tañ?

⁵⁸ Tɪkap ama nolɪ manda plon gapɪlep tɪmbɪmbi, sɪtɪ telaknan yakan ñañɪpi, mandanjet e-salendemɪktok nɪka tɪmbekañ. Ním kañbi endɪ gɪñgɪnembɪ, gep tiañembɪ, manda kandanloñ gapɪɪmbi, endɪ bo tem dumandok kiinan gapɪɪmbi, endɪ gepmbi, it kwambiñnan gapɪlek. ⁵⁹ Biañgan ganlet, dɪk it kwambiñ gɪnañ papi, mɪnem nɪtek ombɪ-ñɪmlok een wín gɪtɪk ombɪ-mɪ-taleuñ wolok tuop.”

13

Gɪnanjɪ nɪm tambanekaliñda kolanekaliñ

¹ Nain wolondañgan amatam wolok bɪ pakɪliñ endoñnan nanin dɪwɪndɪ Yesula kasat ñiñdiñ tɪ-ñɪmgɪliñ: Galili ama dɪwɪndɪ tapma ilan tapma tɪñɪɪmbi, Pilatolɪ eum yandɪpmɪum kɪmbɪmbi, wekatsɪɪ pɪmbi, tapma gauttok wekatsɪɪ wakɪt kiukuk. Kasat wɪndɪñ tɪ-ñɪmɪumbi ² tambane enguk, “Mɪlap wandin inda-semgukta, ama wolok yomjɪɪ Galili ama dɪwisɪlok yom makleñguk, sɪndɪ wɪndɪñ nandañ ba? ³ Nak ñiñdiñ sanba: nanandɪnjɪ wín dɪndɪm ním. Gan sɪndok kandañ, tɪkap sɪndɪ gɪnañjɪ nɪm tambanem kunekaliñda, wɪndɪñgangot sɪndɪ gɪtɪk kolatalenekaliñ. ⁴ Tɪmbi amatam 18 Siloam kandañ kɪmgɪliñ wín endok kandañ nɪtek? It ombap jɪñgɪnɪ gɪlombi, ep kot tapliñguk. Endok kolanjɪɪ amatam dɪwɪn gɪtɪk Jelusalem kuañ endok kolanjɪ makleñguk, sɪndɪ wɪndɪñ nandañ ba?

⁵ Nak ñindíñ sanba: nanandínjî wîñ dîndîm nîm. Gan sîndok kandañ, tîkap sîndî gînanjî nîm tambanenekalîñda, wîndîñgangot sîndî gîtik kola-talenekalîñ.”

⁶ Tîmbi Yesulî eyout manda no ñindíñ enguk, “Ama nolok wain kenan gînañ fik komba no tîpium pakuk. Tîmbi kena molomdi komba wîñ ka-nandî tîmbepi bîñguk, gan endî bien no nîm lali palîmbi kañguk. Bien nîmnat kañbi, ⁷ kena kandîkñe amala nîmbi eñguk, ‘Kalañ: gwîlat tîpet gît no gîtik wolok gînañnan nak ñañambi tîmbi, komba bienda yolonjîlet, gan endî bien no nîm lalilak. Neta slakan sînik kwettok galk tiañe-talelak? Kak, dombî kot!’ ⁸ Eumbi nîñguk, ‘Molomna. Biumbi, gwîlat noñgangot nombo yousi-mîum palîñ. Palîmbi, nak kwet tambîpi, kuseinan makauttok tem kîmîpi kautat. ⁹ Gwîlat no wolondamek bien laliukak bek. Tîkap nîmda, komba wîñ kîndem dombî kolekañ.’”

Yambattî amatam nîtek yambi-dîkñelak

Yambattok kandîkñe wîñ nîtein?

¹⁰ Sabat patnandî nain nola Yesulî it kiyau nolok gînañnan amatam enî-daut tî-sem pakuk.

¹¹ Tîmbi tam no yal kolandî pî-ñîmîmbi, jîmbat siñgin sait gînañ tîmbî inda-ñîmîumbi, en dîndîm ilektok tuop nîm, wala tîmbi gwîlat 18 wolok tuop plindambi pa kuliñguk, endî bo wolok bî pakuk. ¹² Palîmbi, Yesulî tam wîñ kañbi kîti-ñîmîum bîumbi nîñguk, “Tam, jîmbat gep top-kîliñ eñguk walî ip taleumbi, siñgiñga pañeun.” Wîndîñ eñîpi, ¹³ kii endok

plon kımılımbi, wolongan siñgin sait ti-dındım embi, kusei kımıpi, Yambat ni-kindem dañguk.

14 Yesulı Sabat patnandı nainnan tam wın tımbı kindem dañgukta tımbi it kiyaulok telak dama endı gınañ komba dıumbi, amatam enombımbi, ñındıñ eñguk, “Sandap kıt tambon noñgan wın kena tındılok pat-samlak, wolonda endı sep tımbı kindem danelıñdok bınekalıñ, Sabat patnandı nainnan nım.” 15 Wındıñ eumbi, Wopumdı tambane ñındıñ nıñguk, “Ama manjı mambenjı tıpelat! Sındı gıtık makauk ba doñkinjı wın Sabat patnandı nainnan isınan ep pısapi, tuk nanelıñdok pa yanañgıkañ. 16 Gan tam ñın Ablaamdok komblin endok kandañ wın nıtek? Satandı gwılat 18 gıtık topmıumbi kuta-bılak, tımbi sındı en Sabat patnandı nainnan nım pısalımlok nandañ ba?” 17 Wındıñ eumbi, kanjıkñii gıtıktı mayek tam palımbi, amatam gıtık endı kundit kindem sısınık tılıñguk gıtık wala sılisılı tıñgılıñ.

18 Tımbi Yesulı yousımbi enguk, “Yambattok kandıkñe wın nıtein? Kandıkñe walı nıtek bendılak nak wolok plon eyout manda nek eut?

19 Wın mastat mınjıp ama nolı tıkembi, kenan gınañ kokuk wandin. Mınjıp tıpnam walı lambı bendı wopum dambi, komba wopum tımbımbi, monıktı isi kii gayam plon tıñgılıñ.”

20 Wındıñ embi, bındambo ñındıñ enguk, “Nak Yambattok kandıkñe wın nıtein eut? 21 Wın plaua kımılımbendı tam nolı tıkembi, plaua kwılan wopungan wakıt kiupi tambaneñguk wandin. Papalem kaumbi, kımılımbendı lakatgot walı plaua gıtık wın tımbı bendı lambıñguk.”

Kunumdok yama gik sinik wolok lololok

²² Yesuli Jelusalem ñaupi, it kwet wopum ba tip wandiñ ñañipi, amatam eni-daut ti-semguk. ²³ Timbi ama noli ni-kañbi enguk, “Wopum, win ama lakat endiñgot Yambatti kolanjlok tuan wiat-semumbi, kunum ginañ lonekaliñ ba nitek?” Eumbi enguk, ²⁴ “Nak ñindiñ sanlet: amatam asupti Yambattok kandañ ñanepi wit nim kanekaliñ, wala timbi sindi yama gik sinik wolok loneliñdok gembì kotnekaliñ. ²⁵ It molom endi mlapi, yama sip taleumek, sindi bi it pawan ipi, wesak wipi ninekaliñ, ‘Wopum, yama pisat-nimiñ.’ Eumbi, tambon ñindiñ sanbekak, ‘Nak nim nandi-samlet. Sindi denasi?’ Sanbi nandimbi, ²⁶ kusei kimipi, manda tambon ñindiñ ninekaliñ, ‘Nindi dikita yakan nanañ tuk nañgimiñ, timbi dik ñindok ipakanan giñgìt manda e-daut tñguñ.’ ²⁷ Gan endi ñindiñ sanbekak, ‘Nak ñindiñ sanlet: sindi denasi win nak nim nandi-samlet. Kolan tindi gitik sindi nambim ña-talewit!’

²⁸ Timbi kimsip ti-samgukta timbi sindi kunum pawan papi, Ablaam, Aisak, Jekop git plofet gitik endi Yambat gita kuñilimbi yambinekaliñ, wolondamek sindi wandiñ kukulembi, manji si-gilim danekaliñ. ²⁹ Tiñilimbi, Yambattok giñgìtñiilì kwet tambon tambon taletalenan nanin en gita kuneliñdok bimbi, nanañ si-jumut tindinann pipapi nanekaliñ. ³⁰ Nandañ: wolonda ñindiñ indaukak: ama nin enda nandum siñgi kuañ endoñnan nanin diwisilì dama tinekaliñ, timbi damandaman kuañ endoñnan nanin diwisilì

siñgi tinekaliñ.”

Yesuli Jelusalem it kwetta blan t-ñim-ñguk

³¹ Nain wolongan Falisi ama diwindi Yesuloñ bimbi niñgiliñ, “Elotti gwili kimbendok nandilak, wala timbi dik ñalinin p+ ñau.”

³² Eumbi enguk, “Sindi ñambi, kamot moyen wala ñindiñ nimb+it, ‘Nandilañ, nak man git desa jimbatsiat ep timba kindem dambi, yal kolan ep kle-sembi, siñgi nombo yousi ñambi, kenana timba taleukak.’ Sindi ña windiñ nimb+ nand+w+n. ³³ Biañganak, plofet ama Jelusalemgot yand+p kimkimlok, kwet nolok n+m, wala timbi nak man ba desa ba sisa telaknan yousi ñañalok een.

³⁴ O Jelusalem nasi, sindi blasñgandok. Sindi plofet ama pa yand+p kimañ, timbi ama sindoñ eni-mumul+n bañ win kawatti yand+p+m+um kimañ. Puputti niñañii ep kim+n timbi, pa-pauli ep kamilak, windiñgangot nain asupgan natnaloñ sep kim+n timbettok nandiñgut, gan sindi n+m nandi-namg+li+ñ. ³⁵ Nandañ! Wopumdi sindok kwesi bimbi, nombo n+m sep kamaiukak. Timbi nak ñindiñ sanba: sindi nombo n+m nambinekaliñ. N+m sin+k. Sindi nokok plon ñindiñ enekaliñ, ‘Wopumdi ama ni-mul+m nindoñ bilak en gwilam m+lok!’[☆] wolondamek nombo nambinekaliñ.”

14

Plap kenali Sabbatok endikñe manda kim+it-klekle win maklelak

[☆] 13:35: Kap 118:26

¹ Sabat patnandí nain nola Falisi ama loloñ noli Yesu nanañ nanalok ni-tiañeumbi ña lo palimbi, nanañ beulok noliilí ka-tuakiliñ. ² Timbi ama no kii kesii bendimbendinat endí Yesulok dainan bí indaumbi ³ kañbi, endíkñe manda nanditale ama gít Falisi ama eni-nandimbi eñguk, “Endíkñe mandalí nek tineñdok nandi-nimlak - Sabat nainnan ama kindem timbi kindem dalok ba nim?” ⁴ Windiñ eumbi, manda no nim tambane nimbimbi, ama win tikembi, timbi kindem dambi ni-mulim ñañguk. ⁵ Timbi Yesulí eni-nandimbi eñguk, “Sabat patnandí nainnan niñañji ba makauksí noli tuk ban ginañ púkta, sindoñnan nanin nin endí platikan nim tiañeum lambek?” ⁶ Windiñ eumbi, manda tambon tambane nineliñdok lonjiñgliñ.

Kayombineañ ba plap tañdi tuan tikenekaliñ

⁷ Timbi ama eni-tiatiañen endí ama lolondok pitit plon pipatneliñdok pilimbi, Yesulí win kañbi, eyout manda no ñindiñ enguk, ⁸ “Ama noli nanañ sina tilaknan gep tiañeumbi, dik ditnalok nanandiñgala ama lolondok pitit plon nim pipaleñ. Nim kañbi, ama loloñga no nanañ molomdi ni-tiañeñguk endí bumbi, ⁹ sitet tipelat sep tiañeñguk endí gambimbi, ñindiñ ganbek, ‘Endok pitit win, bi-ñimimbi, nolok pit.’ Windiñ ganbimbi, dik siñgi mayek timbimbi, ganimulim siñgi sinik ña pipaleñ. ¹⁰ Windiñda timbi, tambo gep tiañenekaliñ wolonda dik pitit siñgi sinik wolok pilekañ. Windiñ timbeñda, nanañ molomdi gambimbi ñindiñ ganbek, ‘Notna, dik lo, pitit dama tike.’ Windiñ ganbimbi, dik ama diwin no gita yakan nanañ nalañ endok

dausiñan kot giñgit tikeukañ. ¹¹ Nekta, ama gitik nisilok kosi giñgit tike-loañda endok kosi giñgit tike-piukak, timbi no en kayombinem kulakta en tike-loukak.”

¹² Timbi Yesuli yousimbi, ama ni-tiañeñguk enda ñindiñ niñguk, “Dik nanañ sina tip ba wopum tiñipi, nokai ba dat kwayañgai ba sambakai ba dikok kwekanan nasi minem kwilikwilinjat wandisi win nim pa en-tiañeukañ. Nim kañbi, endi bo tombon gep tiañembi, nepek nek tiñguñ wolok tombon kwelan ñolok ombi-gamum tike-taleuñ. ¹³ Tambo dik nanañ sina tiñipi, ama pimbñesi wakit ama kisi ba kesi ba dausi kolan wandisi en-tiañeukañ. ¹⁴ Endi tombon ombi-gamnelñdok tuop nim, gan ama dindim endi kimnan nanin mlatnekalñ wolondamek Yambatti tuañga kindem ombi-gamumbi, amatam diwin yapma kle palekañ.”

Yambattok ni-tiañela e-tembi manda nim elok

¹⁵ Timbi ama Yesu gita yakan nanañ nañgñiñ endoñnan nanin noli manda win nandimbi, ñindiñ niñguk, “No en Yambatti nanañ sina wopum giñgitñilok ti-semekak win nambekakta endi amatam diwin yapma kle patak.” Windiñ eumbi, ¹⁶ Yesuli niñguk, “Nain nola ama noli nanañ sina wopum timbepi, amatam asup sinik en-tiañeñguk. ¹⁷ Nanañ nanalok nain indaumbi, kena gwañgwa no ni-mulimbi, en-tiatiañen endoñ ñambi enguk, ‘Nepenepek gitik ip tiwilidikñemiñda timbi sindi biwit!’ ¹⁸ Gan endi noñgan noñgandi kusei kimpipi, e-tembi manda nimbi eñgñiñ. Ama dama ña kañguk endi

ñĩndĩñ nĩnguk, ‘Nak kwet sanoñgat no tuañgut wĩn ña kaultok een, kusei wala tĩmbi nak nĩm bĩmbĩlok dĩk nokok blan mandana molomgala nĩmbekañ.’ ¹⁹ Tĩmbi ama noloñ ñaumbi, endĩ ñĩndĩñ nĩnguk, ‘Nak makauk wapai kĩt tombon tombon kena emettok ep tuañgut wĩn yanañgĩpi tĩkatĩka tĩmbepi ñaupi tĩlet, kusei wala tĩmbi nak nĩm bĩmbĩlok dĩk nokok blan mandana molomgala nĩmbekañ.’ ²⁰ Tĩmbi noli bo ñĩndĩñ nĩnguk, ‘Nak tam kombĩkan tĩngutta tĩmbi ñañalok tuop nĩm.’

²¹ Tĩmbi kena gwañgwalĩ undane bĩmbi, enĩtĩatĩañen endĩ nek eñgĩliñ wolok kasat gĩtik wĩn molomñĩla tĩ-ñĩmĩnguk. Tĩmbi nanañ beuli gĩnañ komba dĩumbi, kena gwañgwan ñĩndĩñ nĩnguk, ‘Dĩk platik sĩnĩk it kwettok telak tip ba wopum wandĩñ ñambi, ama pĩmbĩñesi wakĩt ama kĩsĩ ba kesĩsĩ kolan ba dausi sipsipmĩn yambĩmbi yanañgĩlim bĩwĩt.’ Wĩndĩñ eumbi, wolok tuopgan tĩmbi, undanem bĩmbi ²² nĩmbi eñguk, ‘Molomna, mandañga ip biennat tĩlak, gan it gĩnañ gama nĩm tokñek.’ ²³ Wĩndĩñ eumbi nĩnguk, ‘Bĩndambo ñambi, it kwet pawan telak tip ba wopum tuop kuñĩpi, amatam yambetañ wĩn enĩ-gĩñgĩneumbi, itna gĩnañ tokñenelĩndok bĩwĩt. ²⁴ Nak ñĩndĩñ sanlet: ama dama enĩtĩatĩañen endoñnan nanĩn noli nanañ tĩ-jumut tĩsemĩt wĩn lakat no nĩm nanekalĩñ.’ ”

Yesu julunjuluñ nĩm kle-kulok

²⁵ Tĩmbi amatam kĩmĩn wopum asuptĩ Yesu ñañguknan kle ñañĩlĩmbi undane yambĩmbi, ñĩndĩñ enguk, ²⁶ “No en nakĩta kuupi nandĩlak, gan naka tĩmbi meñ beu wakĩt tamĩn ba wembe

gwañgwañii ba dal kwayañii ba wiwii ba enlok kuñgun w+n bo siñgi n+m w+it-semalakta, endi nokok gwañgwana s+n+k kuuktok tuop n+m. ²⁷ T+imbi no en enlok kloñbal n+m t+ike bembí, nak nep kle kulakta, endi nokok gwañgwana s+n+k kuuktok tuop n+m.

²⁸ T+ikap s+indoñnan nanin noli it wopungan k+indilep nand+iw+ikta, endi dama pipapi, ittok tuanla nand+i+mbi, m+nem palm+lak wal+i it w+n t+imbi taleuktok tuop ba n+m w+n ka-nand+iw+ik. ²⁹ N+m kañ, yop tambi, it kusei k+i+m+ilek, gan endi it t+imbi taleuktok tuop n+m, t+imbi ama it w+n ka-nandañ endi g+i+t+ikt+i kusei k+i+m+i+pi n+lakalaka embi, ³⁰ ñ+i+nd+i+ñ enel+i+ñ, ‘Ama ñal+i it plapkan kusei k+i+m+i+pi k+indikuk, gan n+itekta n+m t+imbi talelak?’ ³¹ Ba t+ikap ama wapmañ no endi ama wapmañ nol nola mik t+i-ñ+i+mepi ñauk, endi n+itek t+imbek? Endi dama pipapi nand+i-k+i+liñ embi, endok ama lakatgot endi d+i+w+indok ama asupgan mik t+i-semnel+i+ñdok tuop ba n+m. ³² T+ikap n+i+nda, kanj+i+kñ+i+l+i gama mayañgan pal+i+ñ+i+l+i+mbi, ama wapmañ wal+i kanj+i+kñ+i+loñ manda k+i+m+i+l+i+m ñaumbi n+i+mbek, ‘Busuk inda-n+i+mektok n+itek t+imbet?’

³³ W+i+nd+i+ñgangot s+i+nd+i g+i+ñg+i+tsii ba nepenepesi g+i+t+ik pat-samlak w+n siñgi w+i+l+m+i+nel+i+ñdok n+m t+i-pañg+i+tam pakañda, s+i+nd+i nokok gwañgwana s+n+k kunel+i+ñdok tuop n+m. ³⁴ Palañ w+n nepek koñgom s+n+k. Gan wolo koñgomli talew+ikta, n+itek t+i+nambi, nombo koñgom daw+ik? W+i+nd+i+ñ t+i+nd+i+lok tuop n+m! ³⁵ Palañ wandin w+n nana kena g+i+nañ ba gw+i+lañgw+i+l+m g+i+nañ kena n+i+mnat,

slak kolim ñalok.*

No en pawañnat endi pawañ k+m+ipi, mandana nandi-kiliñ eukak.”

15

Yom amalí g+nañ tambanelak enda t+mbi silisili wopum indalak

¹ T+mbi takis epep ama ba yom ama asup-gandi Yesulok mandan nandi+nepi pa baañg+liñ. W+ndiñ t+mb+mbi, ² Falisi ama g+it endi+kñe manda nandi+tale ama endi yamb+mbi nandum p+umbi, Yesula ni-wolwolk embi eñg+liñ, “Ama wali yom ama not ti-sembi, en g+ita pipat-m+lat t+mbi, nanañ yakan pa nalak.” ³ W+ndiñ eumbi, Yesul+ eyout manda no ñ+ndiñ enguk, ⁴ “T+ikap s+ndoñ nanin ama noli sipsip 100 yamb+di+kñeñ+li+mbi, noñgan noli pailekta, biw+ik ba? N+m ya! Endi 99 di+w+in w+in kwet kli patak-nan yambium kli na-pal+mbi, noñgan pailak w+in lonj+ ñakap t+mb+ indauk wolok tuop. ⁵ T+mbi indambi, walen k+ndem daumbi, bupum m+mbi undane ñauk. Ña ⁶ ilnan tombi, nolii ba il kwelnan nasii k+ti-semum b+umbi enbek, ‘Sipsip pailak w+in ip t+mba indakta t+mbi, b+ nak+ta silisili t+mb+!’ ⁷ Nak sanba nandi+w+it: ama wali sipsip pait-pal+mbi t+mb+ indañguk wala silisili wopum t+ñguk, w+ndiñgangot yom ama noñgan no endi g+nañ tambanelak enda t+mbi kunum g+nañ silisili wopum s+n+ik indaukak. Gan ama

* **14:35:** No en Yesu julunjuluñ klelak endi palañ koñgom n+mnat wandin.

99 endi ikan dindim kuañda timbi ginañ tambat-ambatta nim nandañ enda timbi silisili lakatgot indaukak.”

8 Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Tikap tam nolok minem kwandai satnin* kit tambon tambon palmek, timbi noñgan no pailekta, kak biwik ba? Nim ya. Endi kolsalen pindopi, it jamimbi, lonji-kiliñ embi, timbi indauk wolok tuop. 9 Timbi indaumbi, nolii ba il kwel-nan nasii kit-semum bumbi enbek, ‘Minemna pailak win ip timba indakta timbi bi nakita silisili timbit!’ 10 Nak ñindiñ sanba nandiwit: tam wali minem kwandai pailmimbi timbi indaŋguk wala silisili tiŋguk, windiñgangot yom ama noñgan no endi ginañ tambanelak enda timbi Yambattok eñaloñiilok boñgipsinan silisili indalak.”

11 Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Ama no endok niñañiit tipet pakimik. 12 Pakap, monali beula ñindiñ niŋguk, ‘Bep, dik minem kwilikwili ba kwet pakamlak win itañgan danbi, nokok tambon namñ.’ Eumbi, nepek gitik win danbi emguk. 13 Monali nain nim ombataumbi, beuli nepenepek miŋguk win tualok kimit-talembi, minem gitik epmbi, kwet mayaŋgan ñambi pat-ti-kuŋguk. Kumbi, nandi-kamala-kuñpi, minem epguk win gitik kot-taleŋguk. 14 Kot-taleumbi, kwet pakuknan wandiñ nanañ map wopum indaŋguk. Indaumbi, gwaŋgwa wali nanañla lonji nim kañbi, 15 ama winanin noloñ ña pa

* 15:8: Minem kwandai satnin wali kena nain noñgandok tuan.

galumbi, bil† yambi-dikneuktok kena ginañ nimum ñaṅguk. ¹⁶ Ña kena ti-kuñpi, nanañ gawat tilinṅukta timbi bittok nanañ win bo ep nanalok galk nandilinṅuk, gan enlok nanañ nepek no nim pa maaṅglin.

¹⁷ Windiñ ti-kukap, ginañ nanandin tombimbi, ñindiñ nandinṅuk, ‘Ama betnalok minem kena ti-ñimañ gitik endok nanañ tuk win mlapkan pat-semalak, gan nak endok niñañli ñolok nanañnala kimbepi pa tilet. ¹⁸ Windañda nak kwet ñin bimbi, bindambo betnaloñ ña tombi, ñindiñ nimbetat: Bep, nak Kunum Molom git dik sita yom ti-samgut, ¹⁹ wala timbi nak ñandin ñali nombo niñaṅga sinik kauptok tuop nim, slak nandi-namumbi, minem kena ti-gambi kuutat.’ ²⁰ Windiñ nandimbi mlapi, wolongan beuloñ ñauktok ñaṅguk.

Ñakap, kambak mayaṅgan il timbi dumalaum bumbi, beuli kaṅguk. Kañbi ka-daklembi, blan ti-ñimbi, woñep ñam apbi, simumuñ ti-ñimṅuk. ²¹ Timbi niñañli ñindiñ niṅguk, ‘Bep, nak Kunum Molom git dik sita yom ti-samgut, wala timbi nak ñandin ñali nombo dikok niñaṅga sinik kauptok tuop nim.’ ²² Gan beuli nandikimnemi, kena gwaṅgwañiila ñindiñ enguk, ‘Sindi platik sinik ñambi, dasindasi engano pamanat win tike bimbi dasi-ñimti, timbi besa pamanat kii niñañ plon dasi-ñimimbi, kes gwilap wakit dasi-ñimti. ²³ Timbi makauk niñañ kitti towium bendi wopum da-kiliñe patak win tike

† 15:15: Juda amali bitta nandum nepek kolan papait timbimbi, nim nayaṅglin ba tikekaṅglin ba ep towiyaṅglin.

bim wip, sina wopum timbi, silisili tina. ²⁴ Neta, niñana ñin endi kimguk ba paikuknan nanin nombo bi indambi, kaik patak.' Windiñ eumbi, kusei kimpipi, silisili wopum tñgilañ.

²⁵ Tñilimbi, tuanli kena ginañ pakuk wali ilan undane bim, it timbi dumalaumbi, amatandi kap tiumbi nandimguk. ²⁶ Nandimbi, kena gwañgwa no kiti-ñimium biumbi, ni-nandi asup timbi, ñindñ ni-kañguk, 'Wi nek indalak?' ²⁷ Eumbi niñguk, 'Kwayañga mona ip bik patak. Timbi piñgiu gwilap no nim kolañgukta be-setti eumbi, makauk niñañ kitti towium bendi wopum dañguk win wipi, nanañ si-na tamñ.' Windiñ eumbi, ²⁸ tualì wala nandu piumbi, ginañ komba diumbi, it ginañnan nim lololok giñgineñguk.

Timbi beuli pimbi, tualoñ ñambi, ni-busumbusuk ti-ñimbi, it ginañ louktok ni-nandini pi ni-giñgineñguk. ²⁹ Gan tualì tambane niñguk, 'Nandilañ. Gwilat asupgan ñin nak kena gwañgwa silanin nomik kena ti-gam-ta-bimbi, mandañga no nim wikut, ganmek dik notnai git silisili tineñdok meme niñañ kambak no nim namguñ. ³⁰ Gan niñañga mona ñali tam telak joñgo kuañ en gita kumbi, minemga na-taleñguk en wandin wali biumbi, dik eumbi, makauk niñañ kitti towium bendi wopum dañguk win dombimbi si-ñimañ.' ³¹ Eumbi, beuli niñguk, 'Niñana, dik nepek nola nim lonjilañ. Nain tuop dik noñganli nakita kulañ, timbi nepenepek gitik pat-namlak win dikok giñgit. ³² Kwayañga ñin endi kimguk ba paikuknan nanin nombo bi

indambi kaik patak. Nitekta waleni nim kindem daumbi, na silisili nim tineñ?”

16

Minem kwilikwili nandi-daklenat ka-dikñelok

¹ Tĩmbi Yesuli gwañgwañiila eyout manda no ñĩndiñ enguk, “Ama kwilikwili wopummat noli minem kwilikwili kena aman nolok kiinan ka-dikñeuktok kimit-talembi kuñguk. Kuumbi, nain nola ama diwindi kandikñelok plon kit yout manda ñĩndiñ niñgiliñ, ‘Endi nepenepeka ep tĩmbi pailektok tilak.’ Wĩndiñ eumbi, ² kandikñe kitĩ-ñĩmum biumbi niñguk, ‘Dikok plon manda eum nandit win nitek? Dik kandikñe kena nombo ti-nameñdok tuop nim, wala tĩmbi yout sambat tĩmbi, minem kwilikwili lok kusei dakleun.’

³ Tĩmbi kandikñeli ginan ginañ ñĩndiñ nandiñguk, ‘Molomnali kandikñe kena napma tikelak, wala tĩmbi nak nitek tĩmbetat? Neta, nak kwet diplindi plilok gembĩ no nim pat-namlakta, tĩmbi minem kwilikwili kitinatta maetalet. ⁴ O, kombikmek nandilet! Tikap nak man wĩndiñ wĩndiñ tĩmbetta, molomnali kenala nep kleukak, wolondamek amali not ti-nambi, isinan gumañ nani-tiañeneliñ bek.’

⁵ Wĩndiñ embi, molomñilok tombon tikekuñgiliñ noñgan noñgan kitĩ-semum biumbi, nola ni-kañbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dikok kandañ nitek patak?’ ⁶ Eumbi niñguk, ‘Oliv komba tul win wili gilo tĩndin win kwet kambot* 100 wolok tuop.’ Eumbi ñĩndiñ niñguk,

* **16:6:** Kwet kambot wandin no win 37 lita ba nek.

‘Ale, dik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñin tikembi, platik sinik pipapi, tambon 50 ombeñdok yout.’ ⁷ Wɨndiñ embi, no ni-nandiñbi eñguk, ‘Molomnalok tombon dikok kandañ nitek patak?’ Eumbi niñguk, ‘Plaua mɨnjɨp kimika tɨndɨn wɨn lik 100 wolok tuop.’ Eumbi niñguk, ‘Ale, dik tambon ombeñdok kundit youkuñ ñin tikembi, tambon 80 ombeñdok yout.’ Kandikñeli wɨndiñ eñguk. ⁸ Kwelalok nepektok kandañ ama kwet ñolok giñgit kuañ endi siñginji tike-kimɨneliñdok kundit ti-kindem dambi, ama Yambattok kolsalen gɨnañ kuañ wɨn yapma kleañ, wala timbi molomli kandikñe kelamdi nitek tiñguk wɨn nandi-tombi, ñindiñ eñguk, ‘Ama wali enlok siñgin tike-kimilektok kundit ti-kindem dañguk.’ ”

⁹ Yesuli eyout manda wɨndiñ embi yousɨmbi enguk, “Nak ñindiñ sanba: sɨndi wɨndiñgangot kwelalok mɨnem kwɨlikwɨli pat-samlak wali amatam not ti-sembi, ep kimɨtnekaliñ. Wɨndiñ tinekaliñda, kwelalok nepenepek gɨtik kena mi-taleumek, kuñgu taletalen nimnatnan santi-tiañeum lonekaliñ. ¹⁰ No en nepek sɨlanin kiinan kimɨlim patak wɨn ka-dikñe-kiliñ elak wali wakan nepek bien wopum wɨndiñgangot ka-dikñe-kiliñ elak. Ba no en nepek sɨlanin kiinan kimɨlim patak wɨn dɨndɨmgan nim ka-dikñelak wali wakan nepek bien wopum wɨndiñgangot dɨndɨmgan nim ka-dikñe-kiliñ elak. ¹¹ Wɨndiñda tikap sɨndi kwelalok mɨnem kwɨlikwɨli sɨlanin wɨn nim ka-dikñe-kiliñ eñgɨliñda, nindi nepek Yambattok dainan biennat wɨn sɨndok kisɨnan ka-dikñeneliñdok kimilekak? No nim. ¹² Ba tikap

sindi ama nolok nepek kisinan kimikuk win nim ka-dikne-kilin engilinnda, nindi nepek no sinlok pat-samektok samekak? Win bo nim.

¹³ Kena gwañgwa silanin endi molomniit tipet endok kena ti-semektok tuop nim. Windiñ timbeka, endi molomnin nola nandum pimbienen timbimbi, nandi-kunjit ti-nimek, timbi molomnin no win ginañli kasilembi, tikekwambiñ dauk. Windiñgangot sindi Yambat ba minem kwilikwililok kena tipelatkan tikunelinndok tuop nim.”

Yambattok dainan matañgotañgoli minem kwilikwili maklelak

¹⁴ Falisi ama minem kwilikwililok nandikoñgom tañgilin endi Yesuli manda wolok plon eu pumbi nandinpi, tima giak ti-nimimbi, nisasale manda engilin. ¹⁵ Timbi Yesuli enguk, “Sindi amatamdok dausinan dindim walan pa tañ, gan Yambatti ginañ nanandinji nitein win sambidakle-talembi, kusei nindinda nandum tuop nim ti-samlak: nepek amal nandum loloñ sinik tilak wali Yambattok dainan kolan papait sinik pa tilak.

¹⁶ Yoane tuk ii-sem endi gama nim indañlimbi, Moselok endikne manda gita plofet amal manda youkilin win eu pumbi, amatamdi kimit-kleñgilin. Timbi Yoaneli indañguk wolok siñgi kandañ Yambatti amatam nitek yambidiknelak wolok giñgit manda kindem eu pumbi, amatamdi endok giñgit indanelinndok gembikokañ. ¹⁷ Gan endikne manda gitikti gama papat kwambiñ pakañ. Kunum kwet endi kindem paitekamk, gan endikne manda endila

lakat sinik no nim paitnekalin. Nim sinik.
¹⁸ Windinda no en tamn kle-kopi, komblin tikelak, endi Yambattok dainan telak joŋgo kulak, timbi no en tam kle-kokoln no tikelak, endi windinŋangot telak joŋgo kulak.”

Minem kwilikwili kunumdok yama nim pisaletak

¹⁹ Timbi Yesuli kasat no ninidin ti-semguk, “Ama minem kwilikwili wopumnat no kuŋguk. Endi dasindasin pamanat tuan wopum pa dasimbi, sandap tuop nanaŋ sina wopum pa tilinŋguk. ²⁰ Endok telak yamanan ama pimbiŋen no kimilm pakuk, koi Lasalos.† Wandali endok pinŋiu gwilap gitik timbi kolaumbi, ²¹ nanaŋla papi, ama kwilikwilinattok ili ginaŋ nanaŋ natalapi, ti na gilam ginaŋ mep kokaŋ win nambepi nandinŋguk. Timbi windinŋot nim. Kamotti bo bimbi, wandan bindaanŋilin.”

²² Timbi winana ama pimbiŋen endi sembumbi, eŋaloli ginan tip naŋgit-lombi, endok paŋin Ablaam gita kimilm pakuk. Timbi ama kwilikwilinat endi bo sembumbi kindit taplinŋilin. Kindit taplimbi, ²³ kolandok ginŋit timbi, pinŋip gawat wopum nandi pakuk. Papi, deium loumbi, Ablaamd Lasalos gita yakan mayaŋgan sinik palimbi yambinŋguk. ²⁴ Yambimbi, kitu loumbi ninŋguk, ‘Bep paŋ Ablaam! Nak komba galk nolok ginaŋ papi, pinŋip gawat wopum nandilet. Dik blan nandinambi, Lasalos ni-mulimbi, kii ninan kusipti

† **16:20:** Kot Lasalos wolok walan win “Yambatti tike-kimitak en”.

tuk ginañ youp bimbí, mambena plon kímíim busukñenewin.’ ²⁵ Gan Ablaamdi tambane niñguk, ‘Niñana, dik nim nandi-kamalaukañ: siti dama kaik pakimiknan dik pipapat kindem kasile-taleñguñ, timbi Lasalosli nepek kolan kusei kusei inda-ñimumbi, blan plon pakuk. Gan man ñin endi ñolok busuk plon patak, timbi dik piñgip gawat wopum nandilañ. ²⁶ Timbi wingot nim. Masimasip no kímikimilin, win kwet jambilan nindok ba sindok boñgipninan patak, timbi nindoñnan ba sindoñnan nanin noli win dikñembi, tambo ñaneñdok tuop nim.’

²⁷ Ablaamdi windiñ eumbi, ama wali nombo kitinandiñ nimbí niñguk, ‘Bep. Windiñda dik kindem Lasalos ni-mulimbi, bepnalok ilan ñambi, ²⁸ kwayanai kit tambon pakañ win molo manda enbimbi, endi kuñgunji ti-dindim ewit. Nim kañbi, endi bo kwet kolan ñolokgan pimbi, piñgip gawat wopum nandinelin a!’ ²⁹ Eumbi niñguk, ‘Neta Lasalosli ñauktok elañ? Kwayañgaili Mose git plofet amali manda youyoulin win gitik pat-semalak. Manda win wakan nandimbi kimit-klenekalin.’ ³⁰ Eumbi, ama wali Ablaamda nimbí eñguk, ‘Bep. Win tuop nim. Gan ama sembisembin noli endoñ ñaukta, ginañji kindem tambanenekalin.’ ³¹ Eumbi niñguk, ‘Tikap endi Mose git plofet ama endok mandanji nandi-kimneyañda, ama noli kimnan nanin mlapi, molo manda enbim, wali bo nim dakle-semek.’ ”

17

Kuñgu nitek kuamñ win ka-kiliñ elok

1 Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañiila ñĩndĩñ enguk, “Nepek kusei kuseilĩ mek amatamda inda-sembe, ep tiañeum yom tañ. Gan ama kusei nindĩ tĩ-kuyuk plon enĩ-tiañelak endĩ blangan. 2 Kawat wopum no ama wolok bim plon tembĩmbi, tuk kimbĩñ gĩnañ youp munjup kolĩm piwĩk walĩ mĩlap, gan tĩkap endĩ gĩñgĩtna koi nĩmnat ñandin no tĩmbĩm yom plon pipĩlakta, Yambattĩ kĩnjan mĩlap wopum ombĩ-mĩmbi, mĩlata-sĩnik taukak. 3 Wala tĩmbi kuñgunjĩ ka-kĩliñ enekaliñ.

Tĩkap noka nolĩ yom tĩlakta, ep tĩndĩn kolan wĩn biuktok manda kwambĩñ nĩmbekañ, tĩmbi yomĩnla nandum blalaumbi, siñgi wĩtakta, yomĩn bi-ñĩmekañ. 4 Tĩmbi endĩ sandap noĩgan gĩnañ nain asup yom tĩ-gamek, tĩmbi nombo nain nĩtek yom tĩ-gamguk tuop ñĩndĩñ ganbek, ‘Nak yomnala nandĩwam blalaumbi, siñgi wĩtet’ eumbi, dĩk yomĩn bi-ñĩmekañ.”

5 Tĩmbi ama enĩ-mumulĩn endĩ Wopumda ñĩndĩñ nĩñgĩliñ, “Dĩk nanandĩ-kĩliktĩnĩ tĩmbi wopum da-nĩmĩn.” 6 Eumbi tambane enguk, “Tĩkap nanandĩ-kĩliktĩnjĩ lakat mastat mĩnjip nomĩk pat-samekta, kĩndem komba kakai sakñen ñala ñĩndĩñ nĩnelĩñ, ‘Dĩk kakatka tamapi ñam, tuk kimbĩñ gĩnañ piĩmbi, tĩpi kwambĩñ da!’ Wĩndĩñ nĩmbĩmbi, komba walĩ wolongan mandanjĩ tañgonewĩk.”

7 Tĩmbi Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Tĩkap kena gwañgwa sĩlanin no nanañ kena ba sipsip yambi-dĩkñe kena tĩ-samekta, kena gĩnañ nanin undane ilan bĩmbi, sĩndoñnan nanin nolĩ ‘Platik sĩnik bĩmbi, nanañga ñĩn na!’ wĩndĩñ nĩmbek ba? 8 Nĩm ya. Tambo endĩ ñĩndĩñ

nimbek, ‘Dik nanañ ti-jumut ti-nambi, dasin-dasiñga ti-dindim timbi, nanañ tuk mep bi kle-namum nambamek, ditnalok siñgimek kle na.’⁹ Timbi kena gwañgwalì molomdok mandan tañgoneumbi, molomdi ni-kindem dawik ba? Nim ya.¹⁰ Wala timbi sindi windiñgangot nepek Molomjilì manda sanguk win gitik tañgone-taleañda, ñindiñ enekaliñ, ‘Ñindi kena gwañgwa ñandin ñali kenaniñgot tiñgimñ, ninda nini-kindem dalok tuop nim.’ ”

Yambatta kot giñgit milok

¹¹ Timbi Yesuli gwañgwañii git Jelusalem ñaupi, kwet tipet, Samalia git Galili, wolok baliliñjetnan klembi ñañguk. ¹² Nambi, it kwet nolok loup tiñlìmbi, ama kit tambon tambon endi ña Yesu timbi dumalañgìliñ. Endi jibat yambo mawatsiat, amatamdi yambi-misimisi taañgìliñda timbi mayañgan ipi ¹³ kit-ñimmbi niñgìliñ, “Yesu, ama wopum, dik blan ti-nimbi nandi-nimiñ.” ¹⁴ Windiñ kitumbi yambimbi, Moselok endikñe manda kleneliñdok embi enguk, “Sindi gwilapsi tapma amala daut semnepi ñawit!” Windiñ eumbi ñañlìmbi, wolongan wandanji gilitañguk.

¹⁵ Timbi gwilapsi kaum kindem daumbi, endoñnan nanin noli noli yambimbi, Yambat wopumgan ni-ta-lo tiñpi, Yesuloñ undane biñguk. ¹⁶ Ama win endi Juda ama nim, endi Samalia nanin. Endi Yesulok kesiinan bi pi pimbi, kwet plon pindim papi, simba kindemda manda niñguk. ¹⁷ Eumbi, Yesuli amatam en gita pakliñ ñindiñ enguk, “Nak ama kit tambon tambon

ep timba kindem daliñ bek, gañgan ama kit tambon tipet tipet endi delok pakañ? ¹⁸ Nitakta timbi ama sambat nolok ñali engangot undane bimbibi, Yambat koi giñgit milak?” ¹⁹ Windiñ embi niñguk, “Nanandi-kiliktiñgalì gep timbi kindem dalañ. Kindem a, mlapi ñau!”

Yambatti indañgan nimbibi-dikñeukak wolok ti-pañgipañgilelok

Ama Sisinikti indañgan bi inda-dakleukak

²⁰⁻²¹ Yambatti dawanda kusei kimipi, amatam indañgan yambibi-dikñeukak wala Falisi amalì Yesu ni-nandumbi, ñindiñ tambane enguk, “Endi ikan boñgipsinan papi sambibi-dikñelak, wala timbi sindi nepek wolok kusei kimikimit win dausilì kanelindok tuop nim, ba amalì nosiila ñindiñ nim eninekaliñ, ‘Yakñesi, endi ñolak patak’ ba ‘Da patak’.”

²² Windiñ embi yousimbi, gwañgwañiila enguk, “Mlapi nain indaukak wolonda sindi Ama Sisini nak nain dumangangot nambinepi nandi-koñgom tinekaliñ, gan nim nambinekaliñ.

²³ Timbi diwindi naka ‘En ñandiñ patak’ ba ‘Wandiñ patak’ windiñ saninekaliñ, gan sindi nandi-kimnemi, nim woñepi ep klenekaliñ.

²⁴ Kusei ñindiñda: pisapisatti bayak eumbi, kunum kwet kusei kimikimilinan nanin ñam taleñguknan sale-talelak, windiñgangot Ama Sisini nokok nainna indaumbi, indañgan tombetat. ²⁵ Gan dama nak piñgip gawat ba mlapi kusei kusei bemambi, amatam man

ñĩndĩngit kuañ endi siñgi wit-namnekalĩñ. Wĩndĩñ inda-namektok een.

²⁶ Amatamdĩ Noalok nainnan tuk gwam wopum gama nĩm indañĩlĩmbi nĩtek kuñgĩlĩñ, wĩndĩngangot endi nak Ama Sĩsĩnik gama nĩm tomñĩlambi kunekalĩñ. ²⁷ Endi nanañ tuk nambi, wapatam tĩñĩlĩmbi, Noali kĩkeñ gĩnañ loñguk wolok tuop. Tĩmbi tuk gwam wopumdĩ suam ep walaimbi, yandĩp kĩm-taleñguk. ²⁸ Lotilok nainnan wĩndĩngangot indañguk: amatamdĩ nanañ tuk nayañgĩlĩñ, ba nepenepek tuatua kena ba nanañ kena ba it kĩndikĩndit kena pa taañgĩlĩñ, ²⁹ gan Lotilĩ Sodom it kwet biñguk sandap wolonda komba gĩt kawat kombanat kunum gĩnañ nanin gwi nomĩk pĩm yandĩpbi, ep dũmbi kĩm-taleñgĩlĩñ.

³⁰ Noa ba Lotilok nainnan mĩlaptĩ amatam kaikan inda-semguk, wĩndĩngangot nak Ama Sĩsĩnikti tombi inda-dakleutatnan mĩlaptĩ inda-semekak. ³¹ Sandap wolonda isi pawan ba kenanjĩ gĩnañ pakañ enda ñĩndĩñ tĩnelĩñdok nak elet: endi nepenepesi mep ñanelĩñdok isi gĩnañ nĩm lonekalĩñ ba undane isĩnan nĩm ñanekalĩñ. ³² Loti tamĩnloñ mĩlap inda-ñĩmĩnguk wĩn sindĩ nĩm nandi-kamalanekalĩñ. ³³ No en kwelalok kuñgun enlok tĩke kamaiuktok gembĩ kotakta, kunumdok kuñgun pailĩmekak. Tĩmbi no en naka tĩmbi kwelalok kuñgun bilakta, kunumdok kuñgun wali palmekak. ³⁴ Nak ñĩndĩñ sanlet: nain wolonda amatam tĩpettĩ tim ipat noñgan plon dou palĩmbi, no matĩkembĩ, no bium palekak. ³⁵⁻³⁶ Tĩmbi tam tĩpet endi yakan nanañ mindĩ palĩñĩlĩmbi, no matĩkembĩ, no

bium palekak.”*

³⁷ Tĩmbi gwañgwañiilĩ nĩ-nandiĩmbi eñgĩlĩñ, “Wopum, wĩn dendiñ indaukak?” Eumbi, eyout manda no ñĩndiñ enbi eñguk, “Nepek kĩmĩkĩmĩn pataknan monĩk oeoeli kĩmĩn tĩmbĩmbi, nepek delok patak wĩn inda-daklelak.”

18

Nĩmolo tĩ-ta-kuumbi, Ama Sisiñik en bi tombekak

¹ Tĩmbi gwañgwañiilĩ nain tuop nĩmolo tĩmbi giñgĩnembĩ, nĩm nandi-mĩlatanelĩndok Yesuli eyout manda no ñĩndiñ enbi ² eñguk, “It kwet nolok manda kandan ama no kuñguk. Endĩ amala nĩm nandi-semliñguk, ba Yambatta bo giñgiñgan nĩm tĩ-ñĩmliñguk. ³ Tĩmbi it kwet wolok tam kanjak no kuñguk endĩ manda kandanloñ nain nain bĩmbi, ñĩndiñ nĩlĩñguk, ‘Dĩk nandi-nambi, kanjikna nĩ-giñgĩneumbi, tambonna endok kandañ patak wĩn ombi-namekak.’ ⁴ Wĩndiñ eumbi, kandanli nandi-kĩmnembĩ kulĩñguk. Kukapi, siñgimek enla ñĩndiñ eñguk, ‘Nak ama nĩm nandi-semlet, ba Yambatta bo giñgiñgan nĩm tĩ-ñĩmlet. ⁵ Gan wandingan embi, tam kanjak ñali nain nain mĩlap ñĩn pa namlakta tĩmbi nak joñgo tĩke-kĩmĩlambĩ, tambon kak tĩkeukak. Nĩm kañbi, nain tuop giñgĩne bĩumbi jĩklotaut.’ ”

⁶ Wopumdĩ eyout manda wĩndiñ tĩ-sembi, gwañgwañiila enguk, “Sĩndĩ kandan ama kelamdĩ

* **17:35-36:** Nandi-tale ama dĩwĩndĩ manda kusip no gamañgot patak eañ. Wĩn ñĩndiñ, “Nain wolonda ama tĩpet endĩ kena gĩnañ yakan palĩñĩmbi, no matĩkembĩ, no bium palekak.”

nek eñguk w+n nandañ ba? Endi tam giñg+nen w+n t+ke-k+m+lepi eñguk. ⁷ T+mbi Yambatti amatam enlok ep kas+leñguk w+n nek ti+semekak? Endi giñg+itñiil+ tim sandap kiti-ñ+mañ w+n nain ombapgan nandi-k+mnembi, n+m ep k+m+lek ba? N+m ya. ⁸ Nak ñ+ndiñ sanlet: nain n+m ombataumbi, plastik s+n+k ep k+m+lekak. Gan nak Ama Sis+n+kti b+ tommek, nak wolonda amatam nanandi-k+l+kt+n+j+at d+w+n kwelan ep t+mba indanekaliñ ba n+m?”

Kayomb+nembi kuañ endi Yambattok dainan d+ndim indañ

⁹ T+mbi Yesuli yous+mbi, eyout manda no eñguk, w+n ama endi d+ndim w+ndiñ nandi-kwambiñ dambi, d+w+nda nandum p+mbiñen t+lak ama wandisi wala ñ+ndiñ enguk, ¹⁰ “Nain nola ama t+pet, w+n Falisi ama no, t+mbi takis epep ama no, endi n+molo t+ndepi tapma it g+nañ loñg+m+k. ¹¹ Falisi ama endi lom ipi, g+nan g+nañ enla ñ+ndiñ n+molo t+mbi eñguk, ‘Yambat. Ama d+w+n g+tik endi m+nem tiatia telak juluñgan k+m+t-kleañ, ba kundit kelam tañ, ba telak joñgo pa kuañ. Gan nak endi wandin n+m, ba takis epep ama da patak en wandin bo n+m, wala t+mbi s+mba k+ndemda manda ganlet. ¹² Sande noñgan g+nañ nak sandap t+pet endi+kñe manda klembi, nanañ g+tik k+m+sipbi patet, ba nepenepek g+tik ep+m+let w+n kit tambon tambon tamb+pi, noñgan w+n d+kok pa gamlet.’ ¹³ Gan takis epep ama endi mayañgan s+n+k ipi, kunum g+nañ deium lolola mis+mbi, yom+nllok s+mba gawat tiñ+pi,

kuañ wipi, ñĩndiñ niñguk, ‘Yambat. Nak ama yomat, dik mamasa ti-namiñ.’ ”

¹⁴ Yesuli eyout manda win ti-sem-talembi enguk, “Nak ñĩndiñ sanlet: ama ñali Yambattok dainan dĩndim indambi, ilnan ñañguk, Falisi ama endila nim. Neta, ama gitik nisilok kosi giñgit tike-loañda Yambatti ep tike-pilak, gan no en kayombinelakta en Yambatti tike-lolak.”

Ama nitnein endi Kunum Molomdok giñgit indaukak?

¹⁵ Timbi amatamdi Yesuli ñakñak bo ep kaupok nandimbi, endoñ yanañgipi biñgiliñ. Biumbi, gwañgwañili yambimbi enombimbi enikimisip ti-semgiliñ, ¹⁶ gan Yesuli kiti-semum biumbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Win ama ñandisi ñala wakan Yambatti enlok giñgitñii yambi-dikñelak, wala timbi gwañgwa bisat yambiumbi nokoñ biwit. Telak masip nim ti-semneliñ. ¹⁷ Nak biañgan sanlet: no en Yambattok kapmainan gwañgwa bisat nomik nim kuup nandilakta, endi endok giñgit nim indaukak. Nim sinik.”

¹⁸ Timbi Judalok telak dama noli Yesula ñĩndiñ niñguk, “Endaut kindem, nak kuñgu tale-talen nimnat kasileuttok ep tindin nittek kleut?”

¹⁹ Eumbi niñguk, “Nekta naka kindem nanlañ? Yambat en noñganliñgot kindem sinik. ²⁰ Dik endikñe manda ip nandi-talelañ: dik ama nolok tamın gita joñgo nim kundekamik, dik ama wili kim nim timbekañ, ba kumbu nim timbekañ, ba ama nolok siñgin joñgo nim siukañ, timbi meñga

bekala giñgiñgan ti-sem-ta-kuukañ.”☆ 21 Wɨndiñ eumbi niñguk, “Manda elañ wɨn giñgik nak ikan tip plongan kusei kimipi, tañgonem ti-ta-bilet.”

22 Yesuli manda wɨn nandimbi, niñdiñ niñguk, “Kɨndem, gan nepek noñgangot gama timbeñdok patak wɨn niñdiñ: dik nepenepek giñgik pakamlak wɨn tualok kimilim tua-taleumbi, minem wɨn danbi, ama pɨmbiñesila emekañ. Wɨndiñ timbeñda, tambon tuañga wopum kunum gɨnañ pakamekak. Ale, wɨndiñ timbi taleumbi, bim nak nep kle-kuukañ.” 23 Wɨndiñ eu nandimbi, minem kwilikwiliñ asup sinik palmiñgukta timbi gɨnan mlatañguk.

24 Yesuli wɨn kañbi enguk, “Ama minem kwilikwiliñjat Yambattok giñgit indaneliñdok nandañ endi gliñgliñnat. 25 Kamel noli lik bemdok gɨnañ minam wolok ña tombep nandumda endi gliñgliñ timbek. Gan ama kwilikwiliñ wopumnat noli Yambattok giñgit indambi, endok kapmainan kuup nandilakta endi gliñgliñ wopum sinik timbek.” 26 Wɨndiñ eumbi, manda nandiñgiliñ endi niñdiñ eñgiliñ, “Ei, tikap wɨndiñda, ama noli kuñgu taletalen nimnat kasileuptok tuop no nim patak!”* 27 Timbi Yesuli enguk, “Nepek no amalɨ timbektok tuop nim wɨn Yambatti tuop ti-talewik.”

28 Timbi Petloli niñguk, “Niñdok kandañ bo nittek? Niñdi nepenepet ba giñgitnii giñgik patnimañ wɨn yambi-talembi, dik gep kle-kuamiñ

☆ 18:20: Kisim Bek 20:12-16 * 18:26: Juda amalok nanandinji no wɨn niñdiñ: tikap minem kwilikwiliñ asup pat-sem-lakta, niñdiñ inda-daklelak: Yambattok gwɨlamdi endok plon patak.

win!” ²⁹ Eumbi enguk, “Nak biañgan s+n+k sanba nand+iwit: ama g+tik Yambattok giñg+it indam kuneliñdok isi ba tamjii ba dasi kwayañjii ba menj+ bepsi ba gwañgwanji bisat yambi-taleañ endok kandañ win ñ+ndiñ: ³⁰ endi giñg+itsii yambiñg+liñ wolok k+injan kwelangan yousi-semum kasilenekaliñ, t+mbi giñg+itsii kombliñ wali giñg+itsii damanin win yapma klelak. T+mbi nain gamañda indaukakan endi kuñgu taletalen n+imnat kasilenekaliñ.”

Yesu en k+mbi m+lalekak wala gwañgwañiila en+kaik tañguk

³¹ Yesuli gwañgwañii 12 wali nisiñgan patneliñdok yanañg+pi, ñ+ndiñ enguk, “Nandañ: n+ndi Jelusalem ñaneñdok ñamiñ, t+mbi wolok plofet amali Ama Sis+n+k nokok plon manda g+tik youyoulin wolok tuopkan indaukak. ³² Juda amali ama sambat nolok k+sinan nap+i+mbi, endi nani-lakalaka embi, kolan ti-nambi, iwitti nep suambi, ³³ kolan s+n+k nep waipbi, nul+m k+mbetat. T+mbi maim tipet git no ñaumbi, b+ndambo k+mnan nanin kaitambi m+laletat.” ³⁴ Yesuli w+ndiñ eñguk, gan gwañgwañiili nek inda-ñ+mekak win n+m nandi-dakleñg+liñ. Manda wolok kusei k+m+sembi-semum pakukta t+mbi endi win n+m nandi-k+liñ eñg+liñ.

Ama dai sisipm+n noli Yesu en Mesia win nandi-dakleñguk

³⁵ Yesuli Jeliko it kwet t+mbi dumalaumbi, ama dai sisipm+n no telak pawan pipapi, k+ti+nat ti pakuk. ³⁶ Papi, amatam asup makleum nandi+mbi, eni-nandi+mbi eñguk, “Ñin nek tañ?”

³⁷ Eumbi niñgiliñ, “Yesu Nasalet nanin endi bɪlak.” Wɪndiñ eumbi ³⁸ kiti-ñimɪmbi eñguk, “Yesu, Devittok Komblin, dik naka ginañ busuk ti-namiñ!” Wɪndiñ kitumbi, ³⁹ telak dama tiñgiliñdi ni-ñombɪmbi eñgiliñ, “Ei, gitak pat!”, gan ama wali wopungan kitimbi eñguk, “Devittok Komblin-o, dik naka ginañ busuk ti-namiñ!”

⁴⁰ Timbi Yesuli wiñgan bi ipi, ama win nañgipi endoñ bineliñdok eumbi, nañgip ñasiñgan biumbi ni-nandimbi eñguk, ⁴¹ “Nak nek ti-gamettok nandilañ?” Eumbi niñguk, “Wopum, nak bindambo daut deiuptok nandilet.”

⁴² Wɪndiñ eumbi, Yesuli niñguk, “Wɪndiñda bindambo dei! Nanandi-kiliktiñgali gep timbi kindem dalañ.” ⁴³ Wɪndiñ eumbi, wolongan dai tombɪm deimbi, Yesu klembi, Yambatta kot giñgit mñguk. Timbi amatamdi kundit win kañgiliñ endi bo Yambat ni-ta-lo tiñgili ñ.

19

Ama Sisɪnik endi ama pait-papal ep lonjɪmbi epmektok indañguk

¹ Timbi Yesuli Jeliko it kwelan tombi, dikñe ñaupi ñañguk. ² It kwet wandiñ ama no kuñguk, koi Sakius. Endi takis epep amalok telak damanjɪ no, en minem kwilikwili wopum palmiñguk. ³ Endi Yesu kaupatok nandi-koñgom tiñguk, gan endi ama dumanda timbi ama kimin gitikti masimasip ti-ñimɪmbi, kauktok tuop nim. ⁴ Wɪndiñda endi yapma klembi, dama woñep ñambi, komba endi lololok tuop nolok

plon lombi, “Yesuli telak ñolok biutak” wíndiñ nandimbi, kauktok mandí pakuk.

⁵ Tímbi Yesuli kwet wolok ña tómbi, deium lómbi, Sakius kañbi nñguk, “Sakius. Platit pí! Nak man ñin díkok ilan ñam palettok elet.” ⁶ Eumbi nandimbi, platit síník pímbi, Yesu sílisílinat ilan ní-tiañeumbi loñguk. ⁷ Tímbi amatam wí kañgíliñ endí gítík kusei kímípi, e-balep tímbi eñgíliñ, “Endí yom amalok ilan pap dowepi loñak.” ⁸ Gan Sakiuslí mílap ipi, Wopum ñíndiñ nñguk, “Wopum, nak ñíndiñ tímbepe nandílet: nak nepenepetna tambípi, tambon ama pímbiñesíla emetat. Ba nak nimbek nolok nepenepesí juluíñ tímbepe gutta, nak bíndambo nain típet típet ombí-semetat.” ⁹ Yesuli manda wín nandimbi nñguk, “Ama ñali bo Ablaamdok komblin* kulakta tímbepe Yambattí sandap ñolonda it ñolok kuañ en kolandok kiinan nanin sepma tíkeumbi, kíndem pakañ. ¹⁰ Nak Ama Sísiníktí amatam pait-papal enda wakan ep lonjímbi ep-mektok indañgut.”

Ama Wapmañlí undanem bímbi, gíñgítñiilok tuanjí ombí-semekak

¹¹ Yesuli Jelusalem tímbepe dumalañgukta tímbepe amatamdí ñíndiñ nandíñgíliñ, ‘Yambattí kusei kímípi, indañgan nímbi-díkñeupi tílak.’ Kusei wíndiñda tímbepe Yesuli yousímbi, eyout manda no amatam mandan nandí pakíliñ enda ñíndiñ enbí ¹² eñguk, “Ama loloñ nolí kwet kulíñguknan

* **19:9:** Sambat ñolok gínañ ‘Ablaamdok komblin’ manda wolok walan típet: Sakius endí Juda ama, tímbepe Ablaamdí Yambat nandí-kílikíktí tí-ñímíñguk wíndíñgangot tíñguk.

wolok ama wapmañ indauktok nandiñguk. Kusei wala tĩmbi endi ama wapmañji nĩmbi taleuktok kwet mayañgan ñambi, nombo undane biuktok eñguk. ¹³ Embi, kena gwañgwañii endoñnan nanin kit tambon tambon kit-semum biumbi, ama noñgan noñgan minem lik noñgan† embi enguk, ‘Sindi minem ñin tikembi, kena miñilimbi, nak ñam undane biutat wolok tuop.’ Wĩndiñ embi ñañguk. ¹⁴ Tĩmbi endok giñgitñii nandikunjita ti-ñimiñgiliñ endi ama diwin ep danbi, en kle ñambi, ñindiñ eneliñdok enimukiliñ, ‘Nĩndi ama ñin endi ama wapmañni kuptok nim nandamiñ.’

¹⁵ Tĩmbi ama win ama wapmañji nĩmbi taleumbi, ilnan undanem biñguk. Biñbi, kena gwañgwa minem ememĩn endi minem win nittek ka-dikñeum bendiñguk win kananduktok endi kit-semum bineliñdok eñguk. ¹⁶ Eumbi, dama biñgukti ñindiñ niñguk, ‘Molom, dik minem lik noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, minem lik kit tambon tambon ikan yousĩmbi indañguk.’ ¹⁷ Wĩndiñ eumbi niñguk, ‘Kena gwañgwa kindem dik kundit kindem sinik tiñguñ. Dik nepek tip minam win ka-dikñe-kiliñ eñguñda tĩmbi it kwet kit tambon tambon yambi-dikñeũdok ganba talelak.’ ¹⁸ Tĩmbi ama noli biñbi niñguk, ‘Molom, dik minem lik noñgan namguñ, gan nak kenanewambi, minem lik kit tambon ikan yousĩmbi indañguk.’ ¹⁹ Wĩndiñ eumbi niñguk, ‘Ale, dik it kwet kit tombongot yambi-dikñeukañ.’

† **19:13:** Minem lik noñgan gĩnañ kena nain 100 wolok tuan dasium pakuk.

20 Timbi ama noli bo bimbini ñiñguk, 'Minemga ñin. Nak win sandumdi timipi biwam pakuk. 21 Nekta, dik ama kunduwat, dik kena nim tiñguñdi ama nolok kena meñdok bien epep pa tilañ, wala timbi nandi-misi-gambi, windiñ tiñgut.' 22 Windiñ eumbi ñiñguk, 'Kena gwañgwa kolan dik, ditnalok mandaña waliñgan manda plon gapiletak. Dik naka nandum nak ama kunduwat, kena nim tiñgutti ama nolok kena meñdok bien epep pa tilet windiñ nandi-namlañ ba? 23 Tikap windiñda, kusei nekta dik minemna tikembi, minem ilan nim kimikuñ? Kimilimda, minem wali kenaneumbi, bien indaumbi bimbipmet ñak.' 24 Windiñ embi, ama wolok ikiliñ enda ñindiñ enguk, 'Minem miñgut win lom tikembi, ama nin minem lik kit tambon tambon palmilak enda miwit.' 25 Eumbi ñiñgiliñ, 'Wopum, endi ikan kit tambon tambon palmilak win!' 26 Windiñ eumbi enguk, 'Nak ñindiñ sanba: no en nepek ka-dikñelok minin win tike kulakta, enda nombo yousimbi mllok, timbi no en win nim tike kulakta, endok nepek palmilak win apma tike-ñimlok. 27 Timbi kanjiknai yambi-dikñeuttok nim nandi-namgiliñ win sindi ñolok yanañgip bimbini, dautnanangan yandipmi kimbip.' "

Ama Sisini Yesu endi Jerusalem ginañnan ama wapmañ wandin kena tiñguk

Yesuli ama wapmañ nomik Jerusalem loñguk

28 Yesuli wɨndiñ eu taleumbi, Jelusalem it kwet tɨmbi dumalauktok yousɨmbi ñaňguk. 29 Ñakap, kwet kɨmɨn koi Oliv wolok lombi, Betfage gɨt Betani it kwet ep tɨmbi dumalaumbi, gwaňgwañiit tɨpet eni-mupi 30 enguk, “Siti it kwet da wolok ñawit. Ña tombi, doñki niñañ no toali toptopmɨn palɨmbi kandetamɨk. Doñki niñañ wɨn gɨtikɨn, wɨn ama noli wolok plon no ni m pipakɨliñ. Wɨn tɨmbi indaumbi pisapi naňgɨp biwit. 31 Tikap ama noli ‘Nekta pisakamɨk?’ sani-nandumbi, ñɨndiñ niñdekamɨk, ‘Wopumdi wala elak.’ ”

32 Tɨmbi ama tɨpet eni-mukuk endi ñambi, enguk wolok tuop tɨmbi indaňgɨmɨk. 33 Tɨmbi doñki niñañ pisaliñɨlipi, molomñiili engɨliñ, “Siti nekta ñin pisakamɨk?” 34 Eumbi, “Wopumdi ñala elak” eňgɨmɨk. Eum nandi-semumbi, 35 Yesuloñ naňgɨp ña tombi, sauloñjet doñki niñañlok plon kɨmɨpi, Yesu tɨmbi plaptaumbi, wolok plon lo pipakuk. 36 Pipalɨm naňgɨp ñaumbi, koi tɨkelonelñdok amatamdi sauloñji telak ñaňguknan sambat plon ipane-ta-ñaňgɨliñ.

37 Tɨmbi Yesuli Jelusalem tɨmbi dumalaumbi, Oliv kwet kɨmɨn klokloñennan piñɨliɨmbi, amatam kɨmɨn wopum en kle kuňgɨliñ endi kusei kɨmɨpi kot tɨmbi, e-sɨli-sɨli tɨňgɨliñ. Endi kundili gembinat gɨtik tɨmbim kaňgɨliñ wala tɨmbi Yambat wopungan ni-kindekɨndem embi, 38 ñɨndiñ eňgɨliñ,

“Wopumdi ama wapmañ ni-mulɨm niñdoñ bi lak enda gwɨlam mi lok!”✧

Kunum Molom Loloñ sɨni k busuk ni mlak

✧ 19:38: Kap 118:26

endok koi ni-ta-lona!”
 Wɪndiñ kiti-kolɪmbi, ³⁹ Falisi ama nindi am-
 atam kɪmɪn wopumdok boñgɪpsɪnan ñaṅgɪliñ
 endoñnan nasi dɪwɪn endi manda wala nandum
 pɪumbi, Yesula niṅgɪliñ, “Endaut, gwaṅgwaṅgai
 enombɪumbi biwit!” ⁴⁰ Eumbi tambane en-
 guk, “Nak ñɪndiñ sanba: tɪkap endi binetañda,
 kawatti gɪtik ñali kitɪnetañ.”

⁴¹ Tɪmbi Yesuli Jerusalem tɪmbi dumalaumbi,
 it kwet wɪn kañbi, kut-blambla embi, ⁴² ñɪndiñ
 eṅguk, “Jerusalem nasi, man ñɪndiñgɪt telak nek
 ñali busuk tɪmbi inda-samek wɪn nandɪneliñ
 ñak!† Gan wali dausɪnan sembɪn palɪmbi, nɪm
 ka-dakleañ. ⁴³ Kusei ñɪndiñda wɪndiñ sanlet:
 nain inda-samumbi, kanjɪksiilɪ bɪmbi, kwet tuop
 masip samnelɪñdok sañ wandin sep gɪmbu embi,
 dɪm pawan kwet kɪmɪlɪ loumbi, dɪm makleumbi,
 mikñat sɪndoñ lonekaliñ. ⁴⁴ Lombi, isi kwesi
 wakɪt wembe gwaṅgwanjii wolok kuañ sɪndi
 sandɪpbi, sep tɪmbi kola-talenekaliñ. Tɪmbi
 isi wialɪmbi, kawat nolɪ nollok plon nɪm galɪ
 kwambɪñ dambi palekak. Yambatti sep plaptauk-
 tok sɪndoñ bɪṅguk, gan sɪndi kilanjɪ wɪn nɪm ka-
 nandi-dakleṅgɪliñda tɪmbi kanjɪksiilɪ wɪndiñ tɪ-
 samnekaliñ.”

*Yesuli nindi manda nɪmbɪmbi kena tɪṅguk wala
 Juda ama biesɪli ni-kaṅgɪliñ*

⁴⁵ Tɪmbi Yesuli tapma it sañ jimba gɪnañ lombi,
 ama nepenepek tuatualok kɪmɪkɪliñ yambɪmbi,
 gɪnañ komba dɪumbi, kusei kɪmɪpi, walinin ep

† **19:42:** Yambatti epma tɪkeuktok Yesu ni-mukuk wɪn
 nandi-kwambɪñ daumda, Yambat gɪta busuk inda-semek.

kle koliñipi ⁴⁶ enguk, “Tapma it ñolok plon Yam-battok manda ññdiñ youyoulin patak, ‘Nokok itnali nımolo ti-namnamlok it palekak’,[☆] gan sındi wın tımbımbi, kumbu ama piñdasi endok pat-sembi it nomık tılak.”

⁴⁷ Tımbi Yesuli sandap tuop tapma ilan ñambi, amatam eni-daut ti-semñlımbi, tapma ama biesi gıt endıkñe manda nandi-tale ama ba Judalok telak damanjı endi en wılı kımnelıñdok telak lonjiñgılıñ, ⁴⁸ gan amatamdi endok mandan nandinelıñdok en gıta galiñgılıñda tımbi ama biesli en wıtnelıñdok telak no nım kañgılı ñ.

20

¹ Nain nola Yesuli tapma ilan amatam eni-daut ti-sembi, giñgıt manda kındem eniñlımbi, tapma ama biesi wakıt endıkñe manda nandi-tale ama ba ama biesi diwın endi kanep bımbi, ² ññdiñ ni-nandiñgılıñ, “Dık tapma ilan ñolok kundit kusei kusei pa tılañ wın nındi wındiñ tındılok gembı ganguk ba ganbı taleñguk wın nınbım nandına.” ³ Eumbi tambane enguk, “Nak bo ekaeka no sani-nandiwambi nanbı nandiwa: ⁴ nındi Yoane nımbı taleumbi, tuk ii-sem kena tıñguk? Wın Kunum Molomdi ba ama noli?” ⁵ Eumbi, nisıñgan manda e-kle-kot tımbi eñgılıñ, “‘Kunum Molomdi’ wındiñ nınam, ññdiñ nınbetak, ‘Wındiñda sındi kusei nekta mandan nım nandi-kwambiñ dañgılıñ?’ ⁶ Ba ‘Ama noli Yoane nımbı taleñguk’ wındiñ nınam, amatam nin Yoane wın plofet ama nandi-kwambiñ dañ endi kawattı nındip kımnetañ.”

☆ **19:46:** Aisaia 56:7

Wĩndĩñ embi, ⁷ ñĩndĩñ tambane niñgĩliñ, “Wĩn nindi nĩmbi taleñguk wĩn nĩm nandamĩñ.” Eumbi ⁸ enguk, “Ale, nak bo nindi nanbi taleumbi, kundit ñĩn pa tĩlet wĩn bo nĩm sanbetet.”

Yesuli ama biesi endi wain kena kandikñe ama kolan wandin eñguk

⁹ Tĩmbi Yesuli kusei kĩmĩpi, amatamda eyout manda no ñĩndĩñ enguk, “Ama noli wain kena tĩñguk. Wain tĩpi-talembi, kenan wĩn kandikñe amalok kĩsĩnan kĩmĩpi, nain ombapgan kwet mayañgan nolok ña kuuptok ñañguk. ¹⁰ Bien epeplok nain indaumbi, kena gwañgwa sĩlanin no bien diwĩn epmektok kandikñe amaloni nĩmulĩm ñañguk. Ña tombĩmbi, kandikñe amalĩ waipbi, slak undane ñauktok nĩ-mukĩliñ. Nĩmulĩm ñaumbi, ¹¹ molomli nombo kena gwañgwa sĩlanin no nĩ-mulĩm ña tombĩmbi, en bo waipbi, siñgi mayek tĩ-lamĩpi, slak undane ñauktok nĩ-mukĩliñ. ¹² Tĩmbi molomdi nombo kena gwañgwa sĩlanin no nĩ-mukuk wĩn endi wĩt wekat mĩmbi kle kokĩliñ.

¹³ Wĩnaña wain kena molomdi enla embi eñguk, ‘Nĩtek tĩlok? Ip nandĩlet: nak nĩñana noñgangot wale kĩndem tĩ-ñĩmlet en nĩmulam ñaumeke, giñgiñgan tĩ-ñĩmbi, bien nandĩ-ñĩmumbi epmek bek.’ Wĩndĩñ embi, niñañ nĩmulĩm ñaumbi, ¹⁴ kandikñeli niñañ wĩn kañbi, nĩsiñgan e-nandĩ tĩmbi eñgĩliñ, ‘Ñalĩngan beulok kii gwatnam bimbĩn kasĩleupi bĩlak bek. Wĩtnam kĩmbĩmbi, kena ñalĩ nĩndok giñgit tĩmbekak.’ Wĩndĩñ embi, ¹⁵ wain kena pawan munjĩmunjĩt tĩ pĩmbi, wĩli kĩnguk.

Sindi nitek nandañ, kandikñeli windiñ tiñgiliñda timbi wain kena molomdi nitek ti-semekak? ¹⁶ Endi bimb, kandikñe win gitik yandipm k+m-taleumbi, kenan win kandikñe ama diwin nolok kisinan kimilekak win!” Timbi amatamdi manda wala nandum pumbi eñgiliñ, “E e, win nim! Windiñ nim tindilok!” ¹⁷ Gan Yesuli dai gembinatgan yambimbi enguk, “Tikap windiñda, manda youyoulin ñali nek plon e-yout tilak?

‘It kindikindit amali ta kawatti tindin win siñgi wilimgiliñ

wali wakan ta bien sinik,
ta diwin gitik yapma klelak.’*

¹⁸ Timbi ta wolok kandañ win ñindiñ: no en ta wolok plon pi wilekta, endi lilemeukak, timbi ta wali ama nolok plon pi wilekta, wili gakñeukak.”

¹⁹ Timbi endikñe manda nandi-tale ama git tapma ama biesi endi Yesuli eyout manda win nisila eñguk win nandi-daklembi, nain wolondañgan tikenep nandiñgiliñ, gan endi amatamda misimbi, kak biñgiliñ.

Takis minem k+m+k+m+ittok Yesu ni-nandiñgiliñ

²⁰ Endikñe manda nandi-tale ama git tapma ama biesi endi Yesu Roma ama Judia kwet ka-dikñeñguk endok kiinan kim+tneliñdok telak lonjiñgiliñ, wala timbi endi Yesuli nek tiñguk ba manda nek eñguk wala ka-tuapi, ama pawan-jene deimbi, manda tike ku tañ win enimulimbi, Yesuloñ ñañgiliñ. Nambi, mandali sisoñ ti-ñim+neliñdok dindim walan juluñgan

* **20:17:** Kap 118:22, wain kena molomdok nñañ wakit it ta wali Yesulok walan.

tiñipi, ²¹ nimbibi eñgiliñ, “Endaut, nindi nandigamamiñ, dik manda elañ ba e-daut tilañ win dindim sinik, timbi ama lolañ ba pimbihen gitik manda telal noñgan plon enbi, Yambat nittek kimit-kleneliñdok biañgan eni-daut pa ti-semalañ. ²² Windiñda dik ninbi nandina: endikñe mandali takis minem Sisala mamilok nandi-nimlak ba nim?” ²³ Eumbi, ti-kuyuksi ka-daklembi enguk, ²⁴ “Minem kwandai satnin no daut namit!” Eumbi daulimium kañbi eni-kañguk, “Ama walan git koi kundit wolok patak win nindoñ?” Eumbi tambane “Sisalañ” niñgiliñ. ²⁵ Eumbi enguk, “Windiñda Sisalok giñgit win Sisala tambane minekaliñ, timbi Yambattok giñgit win Yambatta tambane minekaliñ.” ²⁶ Windiñ eumbi, amatamdok dausinan mandali sisoñ ti-niminelñdok tuop nim endi Yesulok mandala nanandi kena timbi, kwap em pakiliñ.

Kimnan nanin milamlattok Yesu ni nandiñgiliñ

²⁷ Sadusi amali “Ama sembisembin endi nim milamlattok” windiñ pa eañ endoñnan nanin diwindi Yesuloñ bimbi ²⁸ ni-nandimbi eñgiliñ, “Endaut, Moseli endikñe manda yout-nimguk wali niñdiñ tineñdok elak: tikap ama noli taminnat yamin papi sembekta, endok dal ba kwayañli endok tam kanjak win tikembi, endok gwañgwa bisat ep timbi inda-niminekaliñ.* ²⁹ Ale, nain nola dakwaya kit tambon tipet kuñgiliñ. Kuñipi, tualti tam tikembi, yamin papi sembiñguk. Sembumbi, ³⁰⁻³¹ mona git gwik endi bo tam wakangot tikembi sembiñgimik.

* 20:28: Lo 25:5

Wɪn dakwaya kɪt tambon tɪpet endɪ gɪtɪk tam wɪn tɪkɛmbi, yamɪn papi sembɪ-taleŋgɪlɪñ. ³² Tɪmbi siŋgi tam endɪ bo lakat papalembi sembɪŋguk. ³³ Ale, ama dakwaya kɪt tambon tɪpet endɪ tam noŋgangot wɪn tɪkeŋgɪlɪñda tɪmbi, ama sembɪsembɪn kɪmnan nanin kaitambi mɪlatnekaliñ nain wolonda tam wɪn endɪ nindok tam sɪnɪk tɪmbekak?”

³⁴ Tɪmbi Yesulɪ enguk, “Amatam kwelan kuañ endɪ wapatam pa tañ, ³⁵ gan Yambatti amatam nandum tuop tɪ-semumbi, jimba nolok nainnan kuneliñdok kɪmnan nanin ep tɪmbɪ mɪlatnekaliñ endɪ wapatam nɪm tɪnekaliñ, ³⁶ endɪ eñalolɪ kuañ wɪndɪŋgangot kunekaliñ. Tɪmbi Yambatti kɪmnan nanin ep tɪmbɪ mɪlakɪlɪñda tɪmbi endɪ enlok wembe gwañgwañii kumbi, bɪndambo sembɪnelɪñdok tuop nɪm. ³⁷ Tɪmbi Moselɪ bo ñɪndɪñ nɪnɪ-daklelak: ama sembɪsembɪn endɪ kɪmnan nanin pa mɪlakañ. Neta, komba mambenlɪ komba nolok plon duat-pakuk wolok kasat tɪñɪpi, Wopumda ñɪndɪñ elak, en ‘Ablaamdok Yambat ba Aisaktok Yambat ba Jekoptok Yambat’.[☆] ³⁸ Wɪndɪñda tɪmbi endɪ gɪtɪk Yambattok dainan kuŋgunjɪt, wala tɪmbi Yambat endɪ ama kaik kuañ endok Yambat, ama sembɪsembɪn endok Yambat nɪm.”†

³⁹ Tɪmbi endɪkñe manda nandɪ-tale ama dɪwɪndɪ ñɪndɪñ tambane nɪŋgɪlɪñ, “Endaut, dɪk manda kɪndem bien elañ.” ⁴⁰ Tɪmbi bɪndambo nɪ-nandɪnelɪñdok mɪsɪmbi, kak biŋgɪlɪñ.

☆ **20:37:** Kisim Bek 3:6,15,16 † **20:38:** Yambat endɪ ama pɪŋgɪpsɪ sembɪsembɪn, gan gɪnañjɪ tip gama kaik pakañ endok Yambat, tɪmbi endɪ nain taletalenan pɪŋgɪpsɪ bo tɪmbɪ kaik taumbi kunekaliñ.

Yesuli enlok kuseiñ-ila eni-nandiñguk

⁴¹ Timbi Yesuli ñindañ eni-nandiñguk, “Nitekta timbi Mesia endi Devittok Komblin s+n+k w+ndiñ pa eañ? ⁴² Kusei ñindañda w+ndiñ sani-kalet: Yambatti Mesiala manda no nñguk w+n Devit en Kap g+nañ ñindañ youkuk, ‘Molomdi nokok Wopumna ñindañ nñguk, Di+k k+tna d+ndi+m kandañ pipal+mbi, ⁴³ kanj+kgai w+n ep p+mbi, kes+ka kapmai yap+letat wolok tuop.’† ⁴⁴ Devitti Mesia ‘Wopumna’ nñgukta, Mesia endi nitek Devittok komblin?”

Kuñgu n+tein wali Yambattok dainan tuop t+lak

⁴⁵ Amatam g+ti+k nandi pal+ñ+li+mbi, Yesuli gwañgwañiila ñindañ enguk, ⁴⁶ “S+ndi endi+kñe manda nandi-tale ama yambi-nandi-kiliñ embi kunekaliñ. Endi ama loloñ n+si+lak dasindasin ombap dasimbi ña-bi t+nep nandañ, ba amatam ipakanan k+i+m+n kokañ endi giñgiñgan ti-semnel+ñdok nandañ. Timbi nanañ sina wopumnan ba it kiyau g+nañ endi pitit k+ndem daman-dama patakngot pitnepi nandañ. ⁴⁷ Timbi endi tam kanjak juluñgan ti-sembi, isi ba nepenepesi yolom ep semañ, timbi d+ndi+m walan t+neli+ñdok n+molo ombap pa tañ. Juluñ+ts+la timbi k+ntjan yousi-semum ombi-t+kenekali.”

21

¹ Timbi Yesuli deium loumbi, amatam m+nem kw+likw+li+nj+at tap+kot m+nem diñgwinda g+nañ

† **20:43:** Kap 110:1. No en ama wapmañdok kii d+ndi+m kandañ pipatak endi koi g+ñg+lat ba gemb+ wopumnat.

kimilim piumbi yambiñguk. ² Timbi tam kanjak piambiñen no endi bo bimi, minem gimim tipet kimilim piumbi kañbi ³ enguk, “Nak biañgan sanlet: tam kanjak piambiñen ñali minem kimilak wali amatam diwin gitikti minem kimilaliñ win yapma klelak. ⁴ Neta, diwin gitik endi nepek tokñetokñengan pat-semhlaknan nanin tikembi, lakatgot tapikot kimilaliñ, gan tam piambiñen endi nimininnan nanin nepek kuñgun ka-dikñelok tuop palmik win gitik kimilak.”

Nain taletalenan nek indaukak?

Nain taleup tiñlimbi nitek indaukak?

⁵ Timbi ama diwindi tapma it kañbi, wala ñindiñ eñgiliñ: it win kawat kindemli tindin, ba nepenepek tuan loloñ tapma mimin pakuk wala timbi pama walalan indañguk. Timbi Yesuli enguk, ⁶ “Sindi nepek neta daukañga tañ wolok nak ñindiñ sanba: nain indaumbi, kawat gitik ñin mep kolim kwelan piumbi, kawat noli nolok plon no nim gali patnekalin.” ⁷ Windiñ eumbi ni-nandiñ eñgiliñ, “Endaut, nepek win nain nekta sinik indaukak, ba jimba kundit nek ñali indaumbi kañbi, nepek wali indaupi tilak win nandinekamiñ?”

⁸ Timbi enguk, “Sindi ka-kiliñ embi kunekalin! Nim kañbi, julun amal julun ti-sammelin. Ama asupti nokok kotna plon bimi, ñindiñ enekalin, ‘Nak Mesia wakan’, ba ‘Nain ip dumalalak’. Sindi ama windiñ pa eañ win nim ep kle-kunekalin. ⁹ Timbi kantri nolok ginañ ba kantri diwindok boñgipsinan mik indaumbi, wolok

gĩngit nandĩnekalĩñ, wolonda sindi nĩm misi-kolanekaliñ. Nepek wandisi wali damandama indauktok een, gan nain taletalen wali wolongan nĩm indaukak.”

¹⁰ Tĩmbi yousĩmbi enguk, “Kantri noli kantri nola mik ti-semumbi, ama wapmañjĩlok sambaliili nĩsĩngan minekaliñ. ¹¹ Tĩmbi nain wolonda kwet kwet kenĩñ wopum ba nanañ map ba jĩmbat kusei kusei indaumbi, kĩm tambat indaukak, ba kunum plon jimba kundit ba nepek ka-mĩsimĩsĩn wopum indanekaliñ.

¹² Nepek gĩtik wali gamañ nĩm indañĩlimbi, endi naka tĩmbi sep tĩmbi kolanelĩndok sep kle-gĩmgĩm embi sepbi, it kiyaunjĩ gĩnañ manda plon sapipi, it kwambiñji gĩnañ sep kĩmĩlimbi, ama wapmañ ba kandĩkĩe ama endoñ sanañgĩlim ñambi, mandala dausĩnan itnekalĩñ. ¹³ Nain wolonda gĩngit manda kĩndem ama wala enĩnelĩndok kilanjĩ indaukak. ¹⁴⁻¹⁵ Nain wolonda natna nanandi sambi, manji tĩmba londaumbi, kanjĩksii gĩtik endi sindok mandanjĩ nandĩmbi, mandanjĩ wĩtnelĩndok ba manda wali julũngan wĩn tĩmbi indauktok telal lonjĩnekalĩñ. Kusei wala tĩmbi sindi gĩnañji gĩnañ ñĩndĩñ nandi-kwambiñ danekaliñ, ‘Nĩndi manda nek enambi, nĩp kasopmeukak wala itaĩngan nandi-kwĩnakwĩnale nĩm tĩnekamĩñ’.

¹⁶ Menji besi ba dasii kwayañjii ba wekat dĩpsi ba nosii endi bo bola ti-samumbi, kanjĩksii sĩndoñnan nanin dĩwĩn sandip kĩmnekalĩñ. ¹⁷ Kwet tuop amatamdi naka tĩmbi nandi-kunjit pa ti-samnekalĩñ, ¹⁸ gaĩngan Yambattok dainan

kumbanjì sak noñgan no nim pailekak.* 19 Sindi gilim dambi kunekaliñda, kuñgu kwambiñjì kasilenekaliñ.

20 Sindi kanekaliñ win: mik amalì bimbì, Jerusalem kle-gimbutnekalìñ. Nain wolonda it kwet win timbi kolauktok nain dumalalak windiñ ka-nandinekalìñ. 21 Ka-nandimbì, ñindiñ tinekalìñ: Judia kwelan pakañ endi kwet janginnan pi ñanekaliñ, timbi Jerusalem pakañ endi bo walinin pi ñanekaliñ, timbi kwet nolok pakañ endi Jerusalem nim lonekalìñ. Kusei ñindiñda windiñ tinekalìñ: 22 manda giti it kwet wolok plon youyoulin patak wolok bien indauktok Jerusalem nasili nain wolonda kolanjìlok kinjan tikenekaliñ. 23 Nain win kolan sinikta timbi tam gwañgwa minjipsiat ba tam ñakñaakta num emañ endi blasinğandok. Mìlap wopum sinik kwelan indaumbi, Yambattok gimbit wopum bien amatamdoñ inda-semumbi, 24 diwin kakitti yandipmum kimnekalìñ, diwin ep topbi yanañgìmbi, kwet kwet ña-talenekalìñ. Timbi kwet nolok nasili Jerusalem it kwet ma tikembi, ep pi-yali-ta-ñaumbi, Yambatti nain kimit-semguk win taleukak wolok tuop.”

Ama Sisinik endok tomtom nain

25 Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Timbi nepek gitiñin kusei kusei maim, yakip ba domboñgip plon indaukak, ba kwelan tuk kimbìndi tawambi, gitiñgìlì wopum kitukak. Kusei wala timbi kwet kwet kuañdi ginañjì mlataumbi, nanandinjì nim dakleukak. 26 Timbi nepek kwambiñ kunum

* 21:18: Manda wolok kusei win ñindiñ: Yambatti amalì nek ti-samnekalìñ win nandi-talelak.

plon pakañ, wïn maim, yakip, domboñgip nek, ep minjalimbi jilopbi, kwesi binekaliñ, wala timbi nepek kolan nek kwetta inda-ñimekak wala amatamdî misim+sîñipi mandî-ta-kuñipi, kim katap tinekaliñ. ²⁷ Winaña kanekaliñ wïn: nak Ama Sisinikti mulukua ginañ pi tombi, gembî ba nulînulî wopumna timba dakleukak. ²⁸ Nepek mîlap wandisî wakan kusei kimip indaumbi, Yambattî sapma tikeukak wolok nain timbî dumalaukak wala timbi sindî deium loumbi nandî-pañgîtanekaliñ.”

²⁹ Timbi Yesulî eyout manda no ñîndîñ embi enguk, “Sîndî komba fik† ba komba diwïn nandî-siwitnekaliñ. ³⁰ Endî mindinjî tawa lambî dampîumbi, maim nain indaup tilak wïn sindî dausîli kañbi nandî-dakleyañ. ³¹ Wîndîñgangot mîlap walî indaumbi kañbi, ñîndîñ nandî-daklenekaliñ, ‘Nain nîm ombataumbi, Yambattî amatamñii indañgan yambî-dîkñeukak’. ³² Nak biañgan sanba: ama sambat man ñîndîñgît kuañ endî gama nîm kim-taleñîlimbi, nepek gîtik ñali inda-taleukak. ³³ Kunum kwet endî talen-dekamîk, gan nokok mandanalî nîm taleukak. Nîm sinîk.

³⁴ Sînla kuñgunjî ka-dîkñe-kîliñ enekaliñ. Nîm kañbi, nanandînjîli tuk kimbiñ ba nana sinat ba kwelalok mîlap wolokgot pat-samumbi, Ama Sisînik nokok tomtomnala nandî-kamala-kuumbi, kaikan inda-samek. ³⁵ Sîsoñlî gaut gembînat kaikan tikelak, wîndîñgangot nain wopum walî amatam gîtik kwet tuop kuañ

† **21:29:** Plofet amalî komba fik plon manda youkîliñ endî nain asupgan Juda amatamdok plon e-yout tîngîliñ.

kaikan inda-semekak. ³⁶ Wala tĩmbi sĩndĩ nain tuop ka-kĩliĩ embi, gembĩ pat-samektok nĩmolo tĩ-kuĩĩpi, nepek inda-samekaka wĩn gumaĩ maklembi, Ama Sĩsĩnĩk nokok dautnana sĩĩgi mĩsĩ nĩmnat indambi itnekalĩĩ.”

³⁷ Yesulĩ sandap tuop tapma ilan lombi, amatam enĩ-daut pa tĩ-semguk, tĩmbi kĩlĩm elĩĩguk tuop endĩ pĩ Oliv kwet jaĩgĩn kandaĩ ñambi douliĩguk. ³⁸ Kwet salaumbi, amatam gĩtĩk endĩ tapma ilan lombi, Yesulok mandan nandĩnelĩĩndok endoĩ pa bĩaĩgĩliĩ.

Ama Sĩsĩnĩk Yesu wĩli kĩmbĩmbi, kĩmnan nanin mĩlakuk

22

Yesu kĩmkĩmlok tĩ-paĩgĩpaĩgĩle tĩ-ñĩmĩĩgĩliĩ

¹ Plaua nanaĩ kĩmĩlĩmbendĩ nĩmnat nanalok gwĩlat, koi no kamaikamai nain, wĩn tĩmbĩ du-malaĩguk. ² Tĩmbi tapma ama biesĩ gĩt endĩkĩe manda nandĩ-tale ama endĩ amatam yambĩ-mĩsĩmĩsĩ tĩ-semĩĩpi, Yesu wĩli kĩmbektok telak gitak no lonjĩĩgĩliĩ.

³ Yesulok gwaĩgwaĩii 12 endoĩnan nanin no wĩn Judas, koi no Iskaliot kĩtĩaĩgĩliĩ. Satandĩ endok gĩnan gĩnaĩ pĩmbi naĩgĩlĩmbi, ⁴ nolii yambĩmbi, tapma ama biesĩ ba ama tapma it kamaikamai tĩĩgĩliĩ endok telak damanjĩ endoĩnan ñambi, telak nĩtek tĩmbi, Yesu bola tĩ-ñĩmĩmbi tĩkenelĩĩndok en gĩta e-nandĩ tĩĩguk. ⁵ Tĩmbĩm sĩmbasĩ kĩndem daumbi, bolalok tuan wĩn mĩnem mĩnepi e-kwambĩĩ daumbi, ⁶ Judasĩ gĩnaĩ noĩgan tĩmbi nandĩ-tale-sembi, “Kĩndem” eĩguk. Embi, amatam kĩmĩn gĩtĩktok dausĩnan

yambi-sembi-mbi, bola ti-ñimektok nain kindem no lonji-ñguk.

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

⁷ Plaua nanañ k+mil+mbendi n+mnat nanalok gwilat wolok kusei k+mik+mil+nan kamaikamai gwilat pa indalak. Nain wolonda endikne mandali sipsip niñañ noñgan noñgan tapma amalok daus+nan w+li k+mnel+ñdok elak. Sandap w+n indaumbi, ⁸ Yesuli Petlo git Yoane en+mupi enguk, “Siti ñambi, gwilat ñolok nanañ ti-jumut ti-n+mumbi nanetamiñ.” ⁹ Eumbi ni-nand+mbi eñg+m+k, “Di+k delok ti-jumut ti+ndendok nand+lañ?” ¹⁰ Eumbi tambane enguk, “Nandam+k. Siti Jelusalem it kwelan ña tombi, ama no tuk kambot bem ñautak en t+mbi indaumbi, en klembi, it delok loutak wolok lombi, ¹¹ it beula ñ+ndiñ n+ndekam+k, ‘N+n+ndautti ñ+ndiñ gani-nand+k: it g+nañ w+n delok patak nakit gwañgwanai gwilattok nanañ naneñdok nand+lañ?’ W+ndiñ eumbi, ¹² endi it g+nañ wopum no plon patak ti-k+liñ e-bimbini w+n daut sametak. Wolok nanañ tuk ti-jumut ti+ndekam+k!” ¹³ Yesuli w+ndiñ eumbi, gwañgwañiitti ñambi kañg+m+k w+n: nepek git+k Yesuli enguk wolok tuopgan indañguk. W+ndiñ kañbi, gwilattok nanañ ti-jumut ti+ñg+m+k.

¹⁴ Timbi nanañ nanalok nain indaumbi, Yesu en gita gwañgwañii kena ti+nd+lok en+mumul+n endi it g+nañ wandiñ lombi, nanañ nanel+ñdok pi pak+liñ. ¹⁵ Pi pal+ñ+pi, Yesuli enguk, “Nak gamañ milap wopum bembetat. Gan dama nak kamaikamai gwilat ñolok nanañ sin gita

nambepi nain ombapgan nandi-koñgom ti-ta-biñgut. ¹⁶ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: nak gwilat ñandin ñolok nanañ kwelan nombo nim nambetat. Win nain taletalenan Yambatti amatam indağan yambi-dikñeumbi, nanañ ñolok bien inda-dakleukak, wolondamek nak nombo giñgĩtnai gĩt yakan nanañ ñandin nambetat.”

¹⁷ Timbi endi wina no tikembi, Yambat we ñimĩmbi, gwañgwañiila enguk, “Sindi wain tuk ñin tikembi, sin tambo miñ timbi nambit!
¹⁸ Kusei ñindiñda windiñ sanlet: sandap ñin taleumbi, nak wain tuk nombo nim nambetat. Win Yambatti amatam indağan yambi-dikñeukak wolondamek nak wain tuk nombo nambetat.” ¹⁹ Windiñ embi, plaua no tikembi, Yambat we-ñimbi, ombi embi enguk, “Ñine nokok piñgĩpna nak tapma ti-samlet. Sindi nandi-siwit-namnelĩndok plaua tike ombimbi, na ti-kunekaliñ.” ²⁰ Nambi taleumbi, Yesuli windiñgangot wain wina no tikembi enguk, “Wain tuk ñali toptop komblin Yambatti amatamñii gita tilak wolo walan. Nak wekatnali tapma timbi yalimit-samñipi, toptop win timba kwambiñ dalak.”

²¹ Yesuli windiñ embi yousimbi enguk, “Yakñesi! Ama bola ti-nam-ti-namlok endi nakita papi, yakan nanañ namik. ²² Nak Ama Sisinikti telak kimit-namnamin win klembi, kim plon loutat. Gan ama bola ti-namlak en blangandok, Yambatti kinjan ombimekak.” ²³ Windiñ eumbi, wolongan gwañgwalĩ “Nĩndoñnan nanin nindi kolan wandin timbek?” embi, nisĩğan manda e-nandi tiñgĩliñ.

24 Tiñipi endoñnan nanin nindi sinik amatamdok dausinan loloñ sinik wala bo nisinagan e-dombi-tañan tiñgilñ. 25 Timbi Yesuli enguk, “Kwelan kuañ endok ama wapmanjii ba yambindikñenjii endi giñgitsii gembinatgan joñgo joñgo pa yambi-dikñeañ, gañgan endi amatamdi ‘Kindem ti-nimañ’ windiñ enineliñdok nandañ. 26 Gan sindok kandañ windiñ nim tilok. Nim sinik. Tambo sindok boñgipsinan lolonjilí ama pimbíñen nomik kuukak, timbi telak damanjilí tiplaplape nomik kuuftok elet. 27 Sindi nitek nandañ? Amatamdok dausinan nindi loloñ sinik, win ama slak pipapi nanañ nalak endi loloñ, ba ama tiplaplap ti-ñimlak endi loloñ? Win slak pipapi nalak walí mek loloñ sinik, gañgan natna sindok boñgipsinan tiplaplapsi nomik kulet.

28 Nak mlap plon kuñilambi, sindi wakan nakita gali-kwambiñ dambi ku-ta-bañ. 29 Timbi Bepnalí amatamñii yambi-dikñeuttok nanbi taleñguk, windiñgangot natna sindi bo windiñ tineliñdok sanba talelak. 30 Win nak amatam indağan yambi-dikñewamek, sindi kindem nakita yakan nanañ nambi, ama wapmañdok pitit plon pipapi, Islaellok sambat 12 yambidanineliñdok windiñ tilet.”

31 Timbi Yesuli eñguk, “Simon, Simon, dik nandi: plaua minjip kilikiliknat amali bien ep-mektok ep papusenelak, windiñgangot Satandi nanandi-kiliktinji pi piuktok ti-kuyuk ti-samep nandimbi, sindok Yambatta ni-nandimbi, nandi-ñim-taleñguk. 32 Gan nak nanandi-kiliktiñgalí nim pi piuktok nimolo ikan ti-gam-talet. Timbi dik undane bimbí, nombo nakit gali-kwambiñ

damek, nokai ep gembilaukañ.” ³³ Eumbi niñguk, “Wopum, nak dikita it kwambiñ ginañ ba kimnan lololok ti-pañgitam patet.” ³⁴ Eumbi tambane niñguk, “Petlo, nak ganba nandi: puputti man tim gama nim kitiñlambi, dik naka ‘Nak en nim nandi-ñmlet’ embi, nain tipet git no e-sembi ti-nametañ.”

³⁵ Windiñ embi yousimbi eni-nandimbi enguk, “Nak kena tindlok sani-mupi, minem wakit lik ba kesisi gwilap nim mep ñaneliñdok sanimulam ñaṅgilañ, nain wolonda sindi nepek nola tipikaṅgilañ ba nim?” Eumbi, tambane niñgilañ, “Nepek no nim.” ³⁶ Timbi yousimbi enguk, “Gan nain ñindiñgitta no en minemñin palmilakta win tike-kuukak, timbi lil windiñgot. Timbi no en kakit ombap nim palmilakta, wolok tambon sauloñin tuatualok kimipi, kinjan kakit no tikeukak. ³⁷ Kusei ñindiñda timbi windiñ elet: manda no ñindiñ youyoulin patak, ‘Enda nandum kolan tindi ama tilak’, timbi manda wolok tuop inda-namektok een. Biañganak: manda nokok plon youyoulin patak wolok bien indaupi tilak.” ³⁸ Eumbi niñgilañ, “Wopum, kakit ombap tipet pat-nimlak ñi ka.” Eumbi enguk, “Ip tuop.”

Yesulok kimmikmlok naindi dumalaumbi, ti-pañgipaṅgile tiñguk

³⁹ Timbi Yesuli walinin pi ñambi, tim tuop tilañguk wolok tuop Oliv kwet jaṅginan ñaumbi, gwañgwañiil kle ñaṅgilañ. ⁴⁰ Na kwet wolok tumbi enguk, “Sindi ti-kuyuk nim inda-samektok nimolo ti-kunekaliñ.” ⁴¹ Windiñ embi yambik bimbi, kawat kolim ñalak wolok tuop ñambi,

m̄ilelem t̄imbi, n̄imolo ñ̄indiñ t̄iñguk, ⁴² “Bep, d̄ik nandum k̄indem dalakta, w̄itna* ñ̄in napma t̄ike. Gan wandingan embi, nokok nanand̄i n̄im klew̄iñ, w̄in d̄itna n̄itek inda-namektok nand̄ilañ wolok tuop inda-nam̄in.” ⁴³ T̄imbi kunum ḡinañ nanin eñalo noli endoñ p̄i indambi, gemb̄i m̄iñguk. ⁴⁴ T̄imbi simba gawatt̄i makleumbi d̄iñgunembi, n̄imolo gemb̄inatgan t̄ipal̄imbi, kokopt̄i wekat nom̄ik kwelan p̄itop p̄itop t̄imbi p̄iñguk.†

⁴⁵ N̄imolo t̄ikap m̄ilapi, gwañgwañiiloñ ñ̄ambi yambiñguk w̄in: end̄i bland̄i ep t̄imb̄i gwasaeumbi dou pak̄il̄iñ. ⁴⁶ Dou pal̄imbi enguk, “S̄indi nekta dou pakañ? M̄ilapi, t̄i-kuyuk n̄im inda-samektok n̄imolo t̄imb̄it.”

Yesu bola t̄i-ñ̄im̄umbi t̄ikeñḡil̄iñ

⁴⁷ Yesul̄i w̄indiñ eñ̄il̄imbi, ama k̄im̄in no endoñ b̄i inda-semḡil̄iñ. Endok gwañgwañi 12 endoñnan nanin no koi Judas end̄i damandama t̄i-sembi, s̄imumuñ t̄i-ñ̄imektok endoñ b̄iñguk. ⁴⁸ Gan Yesul̄i n̄iñguk, “Judas, d̄ik s̄imumuñdañgan Ama S̄is̄in̄ik bola t̄i-nametañ ba?” ⁴⁹ T̄imbi endok noliil̄i nepek indaup t̄iñguk w̄in kañ̄ipi n̄iñḡil̄iñ, “Wopum, kakitt̄i yand̄ipnem̄iñ ba?” ⁵⁰ W̄indiñ eñ̄ipi, endoñnan nanin noli tapma amalok telak damanj̄i endok kena gwañgwan kakitt̄i w̄ilepi, pawan kii d̄ind̄im kandañ nanin w̄ilal̄im d̄ikñe p̄iñguk. ⁵¹ T̄imbi Yesul̄i w̄i kañ̄bi enguk, “Biw̄it!” W̄indiñ

* **22:42:** W̄itna w̄in m̄ilap ba p̄iñḡu gawat Yesu inda-ñ̄im̄uktok t̄iñguk wolok walan. † **22:44:** Nand̄i-tale ama d̄iw̄indi Luka en manda ñ̄in n̄im youkuk w̄indiñ eañ.

embi, ama woloK pawanlok kinjannan kiil+ tike-kaumbi, kindem dañguk.

⁵² Wĩndiñ tĩmbi, tapma ama biesĩ wakĩt ama tapma it kamaikamai tiañgĩliñ ba ama biesĩ diwĩn no en tikenepi biñgĩliñ enda ñĩndiñ enguk, “Sĩndĩ naka nandumbi, nak ama piñpiñen tĩmbambi, kakit ba dimba nek mepi, nepnelĩndok bañ ba?” ⁵³ Nak nain nain tapma ilan sĩn gĩtañgan kuñĩlambi, no nĩm nep kañgĩliñ. Gan man tim ñĩn kilĩm mulum molomdi gembĩnat kuñĩlambi, nepnelĩndok sĩndok nain inda-samlak.”

Petloli Yesula ‘Nak en nĩm nandĩ-ñĩmlet’ eñguk

⁵⁴ Tĩmbi endĩ Yesu tĩkembali ña, tapma amalok telak damanjĩlok ilan loneliĩndok nañgĩp ñañgĩliñ. Telaknan ñañĩlambi, Petloli kambak mayañgan ep klembi ñañguk. ⁵⁵ Tĩmbi ama diwĩsĩli sañ jimba boñgĩpnan komba no simbi, pipap sei-paliñĩlambi, Petloli woloKgan pĩmbi, en gĩta pipakuk. ⁵⁶ Pipaliñĩlambi, kena wembe noli kombalok kolsalen duakuk gĩnañ pipalĩm kañbi, daut kwambiñ kañbi eñguk, “Ama ñali bo en gĩtañgan pa kulak.” ⁵⁷ Eumbi, Petloli e-sembi tĩmbi, tamda niñguk, “Nak en nĩm nandĩ-ñĩmlet.” ⁵⁸ Wĩndiñ embi, nain gama nĩm ombataumbi, ama noli kañbi niñguk, “DiK bo endok nosi no wakan.” Eumbi, Petloli niñguk, “Nak nĩm.”

⁵⁹ Lakat papaleumbi, ama noli bo giñgĩnembĩ eñguk, “Biañgan sĩnik: ama ñali en gĩta pa kulak. Neta, endĩ bo Galili nanin!” ⁶⁰ Gan Petloli ñĩndiñ tambane niñguk, “DiK nek elañ nak nĩm nandĩlet.” Eñĩlambi, wolongan puputti kitĩnguk. ⁶¹ Kitĩumbi, Wopumdi undanembĩ,

Petlo d̄ind̄imgan kaumbi, Wopumdi manda niñguk w̄in nandi-tomguk. Manda w̄in ñ̄ind̄iñ, “Man tim puputti gama n̄im kitiñ̄il̄imbi, dik nain tipet git no naka ‘Nak en n̄im nandi-ñ̄imlet’ eutañ.” Manda w̄in nandi-s̄iw̄ipi, ⁶² simbai kimbimbi, walinin pi ñ̄ambi, mano kwil̄im tiñguk.

⁶³ Timbi ama Yesu ka-d̄ikñe pak̄il̄iñ endi kusei k̄im̄ipi, ni-suambapi waipbi, ⁶⁴ timan dai bo masipbi niñḡil̄iñ, “D̄ik plofet manda embi, nindi gutak w̄in n̄inbi nandina!” ⁶⁵ W̄indiñ embi, manda winjit kusei kusei n̄imbi, koi ni-kolañḡil̄iñ.

Yesu manda plon k̄im̄ik̄il̄iñ

⁶⁶ Kwet salaumbi, Juda amatamdok ama biesi en gita tapma ama biesi git end̄ikñe manda nandi-tale ama endi k̄im̄in ti-pal̄imbi, Yesu nañḡipi daus̄nan loumbi, n̄ikañbi eñḡil̄iñ, ⁶⁷ “D̄ik Mesia s̄in̄ik kulañda, n̄in̄im nandina.” Eumbi enguk, “Nak w̄indiñ sanbetta, s̄indi mandana n̄im nandi-kwambiñ danetañ. ⁶⁸ Ba nepek nola sani-nandutta, tambon n̄im tambane nan̄inetañ. ⁶⁹ Gan nain n̄im ombataumbi, nak Ama S̄is̄in̄ikti Yambat Gemb̄i Molom kii d̄ind̄imnan pipaletat.”[☆] ⁷⁰ Eu nandīmbi, git̄ikgandi ñ̄indiñ niñḡil̄iñ, “W̄indiñda dik Yambattok Niñañ w̄indiñ elañ ba?” Eumbi enguk, “Nak n̄im, w̄in s̄in eañ wakan.” ⁷¹ Eumbi, nis̄iñgan e-nandi timbi eñḡil̄iñ, “N̄ind̄ila ama ñ̄olok kusei enlok man plon nanin eu pīumbi nandamiñ, wala timbi w̄in inda-dakleuktok ama nola nombo n̄im lonj̄inetamiñ.”

☆ 22:69: Kap 110:1

23

¹ Tĩmbi kĩmĩn tĩ-pakĩlĩĩ gĩtĩkgandĩ mĩlapi, Yesu Pilatolĩ naĩgĩpi, ² kusei kĩmĩpi, kĩt yout tĩmbi, ñĩndĩĩ eĩgĩlĩĩ, “Nĩndĩ ama ñolok kusei ñĩndĩĩ ka-nandamĩĩ: endĩ amatamni ep tĩmbĩ kamalalak. Tĩmbi takis mĩnem Roma ama wapmañ Sisala mĩmĩlok wĩn endĩ nĩnĩ-kĩmĩsip pa tĩ-nĩmlak, tĩĩpi bo enla ñĩndĩĩ pa elak, ‘Natna Mesia, ama wapma.’” ³ Tĩmbi Pilatolĩ Yesu nĩ-nandĩmbi eĩguk, “Dĩk Juda amalok ama wapmañjĩ ba?” Eumbi nĩĩguk, “Dĩtna elañ i wakan.” ⁴ Eumbi, Pilatolĩ tapma ama biesĩla ba ama kĩmĩn wopum enda enbi eĩguk, “Nak ama ñolok endĩkĩe manda wĩwĩt bien no nĩm kalet.” ⁵ Gan endĩ gĩĩgĩnembĩ nĩĩgĩlĩĩ, “Endĩ Judia kwet tuop amatam enĩ-daut tĩ-semĩpi, Galili kwelan kusei kĩmĩpi bĩm Jelusalem ñolok amatam gĩnanjĩ ep tĩmbĩ mĩlatak.”

⁶ Pilatolĩ manda wĩn nandĩĩgukta enĩ-nandĩmbi eĩguk, “Ama ñĩn Galili nanin ba?” ⁷ Eumbi, “Oĩ” eĩgĩlĩĩ. Eumbi, Pilatolĩ nandĩ-tomguk wĩn: Yesu wĩn kwet Elottĩ ka-dĩkĩeĩguk walinin. Tĩmbi Elottĩ bo nain wolonda Jelusalem pakukta tĩmbi Pilatolĩ Yesu endoñ naĩgĩp ñĩanelĩĩndok eĩguk. Eumbi naĩgĩp ñĩam tombĩmbĩ, ⁸ Elottĩ en kaĩbi, kusei ñĩndĩĩnda sĩmbai kĩndem daĩguk: Yesulok gĩĩgĩttĩ nain asup pawan gĩnañ pĩumbi, endok dainan kundit engano tĩmbektok nandĩlĩĩgukta tĩmbi endĩ nain ombapgan en kauktok mandĩĩguk. ⁹ Wala tĩmbi endĩ manda kusei kusei nĩ-nandĩĩguk, gan Yesulĩ Elottok mandan nandĩ-kĩmkĩmneĩpi, tambon no nĩm tambanem nĩĩguk. ¹⁰ Tĩĩpi, tapma ama biesĩ ba

endi-kñe manda nandi-tale ama endi ñasiñgan ipi, siñgin gembinatgan siñgılıñ. ¹¹ Tĩmbi Elot gĩt mik amañii endi ni-tĩke-pi-yalimbi, manda sañala ti-ñĩmĩñgılıñ. Wĩndĩñ tĩmbi Elotti eumbi, Yesula dasindasi pamanat dasi-ñĩmĩmbi, nombo nañgĩpi, Pilatoloñ undane ñañgılıñ. ¹² Pilato gĩt Elot endi dama ni-setkan kanjik tĩñĩpi kuñgĩm+k, gan sandap wolondañgan endi not tĩngĩm+k.

¹³ Tĩmbi Pilatoli tapma ama biesi wakĩt Juda amalok kandikñenji ba amatam kĩmĩn gĩtik kiti-semum biumbi ¹⁴ enguk, “Sĩndi ama ñĩn nokoññan nañgĩp biumbi, endi amatam ep tĩmbi kamalalak wĩndĩñ nanılıñ, gan nak sĩndok dausĩnan endok kusei tĩmba dakle-taleumbi, ñĩndĩñ sanlet: manda gĩtik endok plon e-yout tañ wolok bien no nĩm kalet. ¹⁵ Elotti wĩndĩñgangot tik. Neta, endi eumbi, ama ñĩn bĩndambo nĩndoñ nañgĩp bañ. Wĩn ñĩndĩñ: endi kĩmkĩmlok kolan no nĩm tĩnguk, ¹⁶⁻¹⁷ wala tĩmbi nak nanandĩlokgot ti-lamĩpi, kak biwa ñautak.”*

¹⁸ Gan amatam gĩtikgandi ka-kwawañganembi eñgılıñ, “Barabas pĩsat-nĩmbi, ama ñĩn wĩli kĩmbĩn.” ¹⁹ (Barabas endĩla nolii gĩta Jelusalem it kwelan papi, gavman mik ti-sembi, ama no wĩli kĩmgukta tĩmbi it kwambĩñ gĩnañ kĩmĩlĩm pakuk.) ²⁰ Tĩmbi Pilatoli Yesu pĩsalĩmektok nandĩmbi, amatamda nombo enguk. ²¹ Gan endi ñĩndĩñ kiti-kiti-tĩñĩpi nĩñgılıñ, “Kloñbat plon wĩli kĩmbĩn!” ²² Tĩmbi Pilatoli mandanjĩ makleumbi,

* **23:16-17:** Nandi-tale ama dĩwĩndi manda kusip no patak eañ. Manda wĩn ñĩndĩñ, “Kamaikamai gwĩlat tuop kandikñenjiĩ ama no it kwambĩñ gĩnañ nanin pĩsat-semsemlok een.”

nain t̄ipet ḡit no t̄imb̄imbi, ñ̄indiñ̄ enguk, “Nekta s̄in̄ik? End̄i kolan nek s̄in̄ik t̄iñ̄guk? Nak t̄imba dakleumbi, end̄i k̄imbektok bien no n̄im kalet, wala t̄imbi nak nanand̄i lokgot t̄i-lam̄ipi, kak biwa ñ̄autak.” ²³ Gan amatamd̄i ḡiñ̄ḡinemb̄i, Yesu kloñbat plon w̄il̄i k̄imk̄imlok emb̄i, kwamb̄iñ̄gan k̄it̄imbi, manda sala wopum t̄imbi, Pilatolok mandan w̄il̄i p̄iñ̄guk. ²⁴ Wala t̄imbi Pilatol̄i nand̄i-sem̄bi, manda eñ̄ḡil̄iñ̄ wolok bien indaup-tok eñ̄guk. ²⁵ End̄i e-ḡiñ̄ḡinenj̄ila mandanj̄i tañ̄gonemb̄i, Barabas en nin gavman mik t̄i-sem̄bi, ama w̄il̄i k̄imgukta t̄imbi it kwamb̄iñ̄ ḡinañ̄ k̄im̄ik̄il̄iñ̄ en wakan amatamda p̄isapi emguk. Gan Yesu end̄ila w̄in amatamdok mandanj̄ila Pilatol̄i en mik amalok k̄is̄inan w̄il̄i k̄imnel̄iñ̄dok k̄im̄ikuk.

Yesu kloñbat plon w̄ik̄il̄iñ̄

²⁶ End̄i Yesu walinin nañ̄ḡip p̄iñ̄ipi, ama no koi Simon Sairini nanin telak plon t̄imbi indañ̄ḡil̄iñ̄. End̄i kena ḡinañ̄ nanin b̄imbi t̄ikemb̄i, Yesulok kloñbat bembektok kii klup plon k̄im̄ipi, en klem ñ̄añalok n̄i-ḡiñ̄ḡineñ̄ḡil̄iñ̄.

²⁷ T̄imbi amatam k̄im̄in wopum en kleñ̄ḡil̄iñ̄ endok boñ̄ḡips̄inan tam d̄iw̄ind̄i kut-blambla emb̄i, mano t̄i-ñ̄im̄iñ̄ḡil̄iñ̄. ²⁸ W̄ind̄iñ̄ t̄imb̄imbi, Yesul̄i undanem yamb̄imbi enguk, “Jelusalem tam, s̄ind̄i naka blan n̄im t̄imbi kutnel̄iñ̄. Tambo s̄ind̄i kusei ñ̄ind̄iñ̄da s̄inla ba wembe gwañ̄gwanj̄iila kul̄it: ²⁹ m̄ilap nain no indaumbi, amatamd̄i ñ̄ind̄iñ̄ enekal̄iñ̄, ‘Tamd̄i yam̄in papi, gwañ̄gwa n̄im apḡil̄iñ̄ ba num n̄im emḡil̄iñ̄ end̄i tam d̄iw̄in yapma kle pakañ̄.’ ³⁰ Wolongan

endi kwet jañgɨnla ñɨndiñ enɨnekalɨñ, ‘Sɨndɨ gɨlombi, nɨndok plon pɨwit!’, ba kwet kimɨnda ñɨndiñ enɨnekalɨñ, ‘Sɨndɨ nɨndɨp tapliwit!’[☆]

³¹ Komba kaikta amalɨ nepek ñandin ti-ñɨmañda, kimkimɨnla nɨtek inda-ñɨmekak?”†

³² Tɨmbi ama tɨpet, endi kolan tɨndɨn ama, endi bo Yesu gɨta yandɨpnelɨñdok yanañgɨpi ñañgɨliñ.

³³ Ñakap, kwet no koi Kumban Kwandat wandɨñ ña tombi, Yesu kloñbat plon wɨpi, kolan tɨndɨn tombon tombon yakan en gɨta yandɨpbi ep tembɨñgɨliñ. ³⁴ Tɨmbi Yesulɨ nɨmolo nombo nombo tɨmbi, ñɨndiñ eñguk, “Bep, endi nek tañ wolok kusei nɨm nandɨ-dakleañda tɨmbi yomjɨ bɨ-semiñ.” Tɨmbi mik amalɨ Yesulok dasindasin ep dannelɨñdok nɨsiñgan tɨmbi-inda sañala tiñgɨliñ.

³⁵ Kloñbat plon ep tembɨm biu palɨmbi, amatamɨ ipi, daukañga tiñgɨliñ, Juda ama biesɨli bo e-lakalakae tɨmbi eñgɨliñ, “Endi amatam ep kimɨkuk. Endi biañgan Mesia wɨn Yambattɨ nɨmbɨ taleñguk en sɨnɨkta, kindem kusei tɨmbɨ dakleumbi, enlok siñgin tɨke-kɨmɨlɨn.”

³⁶ Tɨmbi mik amalɨ wɨndɨñgot manda sañala ti-ñɨmgɨliñ, wɨn endi endoñ bɨmbi, wain tuk kimbiñ mi-wet tiñɨpi, ³⁷ nɨñgɨliñ, “Tɨkap dik Juda amalok ama wapmañjɨla, kindem siñgiñga tɨke-kɨmɨt!” ³⁸ Tɨmbi Yesulok kusal kumbam mɨndiñnan komba plon ñɨndiñ youp wɨp bium pakuk, “Ñɨn Juda amalok ama wapmañjɨ.”

[☆] **23:30:** Hosea 10:8 † **23:31:** Yesulɨ eyout manda wɨn enla eñguk. Manda wɨlok walan wɨn ñɨndiñ, “Amatamɨ nepek ñandin ama yom nɨmnatta ti-ñɨmañda, ama yomjɨat gɨnañjɨ nɨm tambaneñgɨliñ enda Yambattɨ nɨtek ti-semekak?”

39 Timbi kolan tandin ama tpet Yesu gita kloñbat plon ep tembum pakimik endoñnan nanin noli Yesu ni-kolambi eñguk, “Dik Mesia wakan ba? Windiñda ditnalok siñgiñga tikekimiliñpi, niti wakit nip kimit!” 40 Gan noli ni-ñombimbi niñguk, “En wili kimkimlok eu taleliñ, windiñgangot dik ti-gamañ, wala timbi dik Yambatt+ nek ti-gamekak wala nim misilañ ba? 41 Niti kundit kolan tiñgimikta timbi tuan dindimgan ñakan ombi-tikeamik, gan ama ñali kolan no nim tiñguk.” 42 Windiñ embi, Yesula niñguk, “Yesu, dik kusei kimipi, amatangai yambi-dikñeñpi, nak nandi-namekañ.” 43 Eumbi niñguk, “Nak biañgan ganlet: dik man sandap ñolondañgan nakita kunum walalan ginañ paletañ.”

Yesu kloñbat plon kimguk

44-45 Timbi kwet boñgip taumbi, maim bipm+umbi, kwet tuop kilim e paliñilimbi, 3 kilok tiñguk. Nain wolonda tapma ilan sandum masimasip wopum boñgip plon wilapm+umbi, pan tpet indañguk. 46 Timbi Yesuli wopungan kitimbi eñguk, “Bep, nak ginañna tip kika plon kimitet.”✧ Windiñ eu taleumbi kimguk. 47 Timbimbi, mik amalok telak damanjili nepek indañguk win ka-nandi-talembi, Yambat ni-talombi eñguk, “Biañgan ama ñin ama dindim no.” 48 Timbi ama kimin gitik nepek win kaneliñdok biñgiliñ endi nek indañguk win gitik ka-nandimbi, simba gawat tiñgiliñda timbi kuanji w+wilembi, isinan undane ñañgiliñ.

✧ 23:46: Kap 31:5

49 Gan Yesulok nolii gít tam nin Galili nanin en klem biñgíliñ endí kambak mayañgan ipi, nepek indañguk wín ka-nandí tiñgíliñ.

Yesu tapliñgíliñ

50 Ama no kuñguk koi Josep, ama kíndem ba dindim no Arimatia it kwet Judia kwelan nanin. Endí ama biesí Juda amatam yambi-díkñeñgíliñ endok sambat, 51 gan noliilí Yesulok plon manda nek e-topgíliñ ba kundit nek tí-ñí-mí-ñgíliñ endí en gíta gí-nañ noñgan ním tiñguk. Endí Yam-battí amatam indañgan yambi-díkñeukak wala nandí-koñgomnatgan mandí pa tíliñguk. 52 Ama walí Pilatoloñ ñambi, Yesulok dalandanla ní-nandumbi nandí-ñí-mí-ñguk. 53 Nandí-ñí-mí-umbi ñambi, kloñbat plon nanin tamat tíke-pímbi, sandum satninlí tímip imbi, tíke ñambi, sum no kawat gí-nañ kulukululínan kímí-kuk. Sum wín ama no gama ním kímí-kíliñ.

54 Wín Sabat patnandí nain indaup tímímbi, tíwilíndíkñe nain dumalañgukta endí wíndíñ tíñguk. 55 Tímí tam Yesu gíta Galili nanin bímbín endí Josep klembi, sum ba Joseptí telak nítek plon Yesulok dalandan kímí-kuk wín ka-talembi, 56 ilan undane ñañgíliñ. Ñambi, gwasap ba píngíp siple míliñ kíndem Yesulok dalandanlok tí-jumupi, endíkñe manda tañgonembi, Sabatta pat-nandí tíñgíliñ.

24

Yesulí kímnan nanin mílakuk

1 Kena nain kusei kímí-kímíliñan kwet salaup tímímbi, tamdí gwasap míliñ kíndem tí-jumut

tiñgılıñ wın epbi, Yesulok sumnan ñañgılıñ.
 2 Ñam tombi kañgılıñ wın: kawat sum dai masipmımın wın manjaneum tambon kandañ ña pakuk. 3 Timbi endi sum tombañ gınañ loñgılıñ, gan Wopum Yesulok dalandan nım palım kañgılıñ. 4 Nım kañbi, nek indañguk wala nanandinjı nım dakleñlımbi, platik sınık ama tıpet dasindasinjet kolsalennat endi endoñ indambi ikımık. 5 Timbi tamdı yambi-sılıkñembi, kolan mısıñıpi, mılelem ti-sembi, dausi kwelan deiumbi, tıpetti engımık, “Sındi ama kaik patak enda nekta sembisembın endok boñgıpsınan bı lonjañ? 6 Endi ñolok nım patak, ikan mılalak. Endi dama Galili kwelan gama palıñıpi, manda ñın sanguk wın nandı-tombıt, 7 ‘Nak Ama Sısınık nepbi, yom amalok kısınan napılımbi, kloñbat plon nulı kimbambi, sandap tıpet gıt no ñaumbi, kımnan nanın bındambo mılalettok een.’ ”

Eñalolı wındıñ eumbi, 8 tamdı Yesulı manda eñguk wın nandı-tombi, 9 sumnan nanın undane pı ñambi, Yesulok gwañgwañıı 11 gıta nosıı dıwın yambımbi, nepek gıtık inda-semguk wolok kasat ti-semgılıñ. 10 Wın Malia Makdala nanın, Yoana, Yakobolok meñ Malia, wakıt tam dıwın en gıta pakılıñ walı wakan ama nin Yesulı ke-nalok enımmumulın endoñ ñambi, kasat ti-sem pa tiñgılıñ, 11 gan enımmumulın endi tamdok mandala nandum tlal tımbımbi, nım nandı-kwambıñ dañgılıñ. 12 Petlolı wandingan embi mılapı, sumnan woñep ñambi mumuñem paunjınem, gınañ deium loumbi kañguk wın: sandum Yesulok dalandan tımıp imımın walıñgot pakuk. Wındıñ kañbi, ilan undane ñambi, nepek wın indañguk

wolok nanandi kena tiñguk.

Yesulok noliit t̄pet Emaus telaknan ñañil̄mbi, en inda-semguk

¹³ T̄mbi sandap wolondañgan Yesulok noliit t̄pet endi Jelusalem bimbi, Emaus ñandepi ñañgim̄k. It kwet w̄n 11 kilomita wolok tuop Jelusalem t̄mbi dumalaum patak. ¹⁴ T̄m ñañipi, n̄setkan nepek ḡtik indañguk wolok manda e-nandi tiñgim̄k. ¹⁵ Manda eu ñañambi t̄mbi, e-kle-kot t̄m pa ñañil̄mbi, Yesu en wakan siñginjetnan ep t̄mbi dumalaumbi, en ḡta yakan ñañguk. ¹⁶ Gan nepek noli daset masipm̄umbi, n̄m ka-nandi-tomgim̄k.

¹⁷ T̄mbi endi eni-nandim̄bi eñguk, “Siti manda nektok e-kle-kot tiñipi ñam̄k?” Eumbi, gitakan s̄n̄k ipi, dei-blambla embi pakim̄k. ¹⁸ T̄mbi endoñnan nanin no koi Kleopas endi Yesu ni-kañbi eñguk, “Ama yok asupgan Jelusalem bi pakañ. Endoñnan nanin dik noñganli kena nain lap kandañ wandiñ nepek indañguk w̄n n̄m nandilañ ba?” ¹⁹ Eumbi, “W̄n nek indañguk?” w̄ndiñ eni-kañguk. Eni-kaumbi, tambane n̄ñgim̄k, “Nepek Yesu Nasalet nanin enda inda-ñim̄ñguk wala eam̄k. Endi plofet ama no, t̄mbi manda gemb̄nat eñguk ba kundit engano tiñguk wali amatamda ñ̄ndiñ daut semguk: Yambatti enda nandum loloñ s̄n̄k. ²⁰⁻²¹ N̄ndi ñ̄ndiñ nandi-kwambiñ dambi mand̄ñgim̄ñ: Yambatti Yesu en wakan Islael amatam n̄ndi kolan ḡnañ nanin n̄pma t̄keuktok n̄mbi taleñguk, gan n̄ndok tapma ama biesi ba n̄mb̄ndikñen̄li en

Roma amalok kisinan kimilimbi, wili kimbektok manda embi, kloñbat plon wiliim kimguk.

Nepek win ikan sisañgan inda-ñim+umbi, biañgan kim-sinik tañguk. ²² Timbi wakangot nim. Nindoñnan nanin tam diwin endi nip timbi silikñenembi, nanandini nim daklelak. Man salasalanan sinik endi sumnan ñaliñ, ²³ gan Yesulok dalandan nim kañbi undane bimbibi, ñindiñ niniliñ, ‘Nindi nepek engano kamiñ, win eñaloli Yesu kaik patak ninimbim yambimñ.’ Tamdi windiñ eumbi, ²⁴ nindoñnan nanin ama diwin endi bo sumnan ñambi kaliñ win, nepek tamdi sumda niniliñ wolok tuop palak. Gan Yesu en nim kaliñ.”

²⁵ Timbi Yesuli enguk, “Sindi ama kamasi, plofet amalok mandanjit gitik ginañji ginañ baiñgan baiñgan pa nandi-dasiañ. ²⁶ Endi Mesiali amatam epmektok milap wakan bembimbibi, Yambatti koi gñgit wopum miuktok youkiliñ.” ²⁷ Yesuli windiñ embi, Moselok plon kusei kimpipi, Mose en wakit plofet ama diwindi Yesu enlok plon manda youkiliñ gitik win enidakleñguk. Enidakleñilimbi ñakap, ²⁸ it kwet ama tipetti ñandep nandiñgimik win timbi dumalañguk. Timbi endi kaum Yesuli gamañgot yousim ñauktok timbimbibi, ²⁹ tike-kimbibi dambi niñgimik, “Kak, nikita pat! Maim ip pumbi kilim elak.” Windiñ ni-giñgineumbi, en gita palep it ginañ loñguk.

³⁰ Timbi nanañ nanep tiñilimbi, Yesuli plaua nanañ no tikembi, Yambat we-ñim+umbi ombimbibi emum tikeñgimik. ³¹ Tikeñipi, dauset tombimbibi ka-nandi-tombimbibi, dausetnangan

paikuk. ³² Tĩmbi endi nisetkan e-nandi tĩmbi eñgĩmĩk, “Biañgan sinĩk. Endi telaknan nĩkĩta bĩnĩpi, manda embi, Yambattok manda wolok bien nĩnĩ-dakleñĩlĩmbi, walenet biañgan mĩlalak!” ³³ Wĩndĩñ eñĩpi, wolongan mĩlapi, Jelusalem undane ñañgĩmĩk. Ña tombi, Yesulok gwañgwañii 11 gĩt amatam dĩwĩn en gĩta kĩmĩn tĩ pakĩlĩñ ep tĩmbi indañgĩlĩñ. ³⁴ Tĩmbi amatam walĩ ama tĩpetta ñĩndĩñ engĩlĩñ, “Wopumdi biañgan kĩmnan nanin mĩlapi, Simondoñ indañak!” ³⁵ Wĩndĩñ eumbi, ama tĩpet endi telaknan nek indañguk wolok kasat tĩ-sembi engĩmĩk, “Endi plaua nanañ no ombĩmbi nĩmumek, nĩti ka-nandi-tommĩk.”

Yesulĩ gwañgwañiiloñ inda-semguk

³⁶ Gwañgwañiilĩ gamañgot endañgan manda e-palĩñĩlĩmbi, Yesu en wakan boñgĩpsĩnan bĩ indam ipi enguk, “Busuk pat-samun.” ³⁷ Wĩndĩñ eumbi, ka piasat tĩmbi, kolan mĩsĩnĩpi, “Ama wale kamiñ” embi nandĩñgĩlĩñ. ³⁸ Tĩmbi endi enguk, “Neta gĩnañjĩ mĩlataumbi, gĩnañ tĩpet tañ? ³⁹ Kĩtna kesĩtna kawĩt, ñĩn natna sinĩk yañ! Gwĩlatna tĩke-kañbi, ñĩndĩñ nambi-daklewĩt: nak gaumna gĩt kwandatna nat, gan wale tip endi gaum ba kwandatsi nĩm nat.” ⁴⁰ Eu taleumbi, kii kesii daut semumbi kañgĩlĩñ. ⁴¹ Kañbi, sĩlĩsĩlĩ gĩt nandĩ-bendĩlĩ gĩnañjĩ tokñeñgukta tĩmbi gama nĩm nandĩ-kwambĩñ dañgĩlĩñ. Tĩmbi endi enĩ-kañbi eñguk, “Sĩndok nanañ no patak ba?” ⁴² Eumbi, mĩkbalak sinjin pan no mĩmbi ⁴³ tĩkembĩ, dausĩnangan nañguk.

44 Timbi gwañgwañiila enbi eñguk, “Nak dama sɪn gɪta kuñipi, ñɪndiñ sangut: Mose wakɪt plofet ama ba ama dɪwɪn gɪtɪk endɪ nokok plon e-yout tɪmbi, manda youkɪliñ patak manda gɪtɪk wolok bien indauptok een.” 45 Wɪndiñ embi, Yambat-tok manda youyoulɪn patak wolok kusei nandi-kɪliñ eneliñdok nanandɪnjɪ tɪmbi pañgɪtaumbi 46 enguk, “Nepek ñɪndiñ indauktok youyoulɪn patak: Mesialɪ pɪñgɪp gawat bembɪ kɪmbi, sandap tɪpet gɪt no tɪmbɪmbi, kɪmnan nanin mɪlalekak. 47 Timbi noliilɪ Jelusalem it kwelan kusei kɪmɪpi, endok koi plon amatam gɪtɪk kwet tuop kuañ endɪ ñɪndiñ eu pɪukak, ‘Sɪndɪ gɪnañjɪ tambanenekaliñda, Yambattɪ yomjɪ bi-samekak.’ Wɪndiñ indauktok youyoulɪn. 48 Sɪndɪ mek nepek gɪtɪk wɪn indañguk ba indaukak wolok gembɪ ipi e-daklenekaliñ. 49 Nandɪwɪt! Bepnalɪ nek samektok e-kwambɪñ dañguk wɪn natna nɪ-mulambi, sɪndoñ pɪukak. Gan sɪndɪ Jelusalem ñɪñgan papi mandɪñɪlɪmbi, Yambattok gembɪn kunum gɪnañ nanin wɪn dasindasin nomɪk dasi-samekak wolok tuop.” *

Yesulɪ kunum gɪnañ loñguk

50 Timbi Yesulɪ gwañgwañii yanañgɪpi, Betani it kwet kandañ ñam tombi, kii tɪke-lombi, ep gwɪlam tɪ-semguk. 51 Ep gwɪlam tɪ-semñɪpi yambɪk biumbi, Yambattɪ kunum gɪnañ tɪke-loubi loñguk. 52 Loñɪlɪmbi, gwañgwañiilɪ mɪlelem tɪ-ñɪmbi, sɪlɪsɪlɪ wopum tɪñɪpi,

* **24:49:** Manda ñolok walan wɪn ñɪndiñ, “Yambattok gembɪn, wɪn Dɪndɪm Woñ, kunum gɪnañ nanin inda-sembi pat-semekak.”

Jelusalem it kwelan undane ñaṅg+l+ñ. ⁵³ Ñambi, sandap tuop tapma it sañ jimba g+nañ lombi, wolok Yambat ni-k+ndem dambi kuṅg+l+ñ.

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of
Papua New Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long
Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829